

Jaroslav Bílek

KUTNOHORSKÉ DOLOVÁNÍ

6. KUTACÍ A PRŮZKUMNÉ PRÁCE V KUTNOHORSKÉM REVÍRU A V JEHO OKOLÍ

Kuttna Kutná Hora 2000

Autor: Dr. Jaroslav Bílek
Název: Kutnohorské dolování. 6. Kutací a průzkumné práce v kutnohorském revíru a v jeho okolí.
Vydal: Nakladatelství a vydavatelství Martin Bartoš - Kuttna
17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora
jako svoji 19. publikaci
Kutná Hora 2000

Práce je upravenou verzí dosud nepublikované zprávy dr. Jaroslava Bílka *Báňkohistorický výzkum okolí kutnohorského revíru, Geofond Kutná Hora 1976*. Práce je publikována se svolením Geofondu České republiky.

OBSAH

Úvod	3
Historický vývoj průzkumných a kutacích prací	5
Dřívější metody vyhledávání rudních ložisek	9
Přehled lokalit blízkého i vzdálenějšího okolí kutnohorského revíru	16
Bašta.....	17
Bílejov.....	17
Bykáň	22
Bylany	23
Cimburk	25
Červené Janovice	26
Červené Pečky.....	27
Denemarský mlýn.....	27
Hodkov.....	31
Hranice.....	32
Jakub	33
Kaňk.....	33
Karlovy	33
Kavecké pásmo	35
Kluky.....	37
Kouřim.....	38
Křesetice	39
Lomec	40
Malešov	40
Opatovice.....	41
Opatovický vrch	41
Perštejnec	42
Poličany.....	42
Přítoky	46
Pucheř.....	46
Roveňské pásmo	47
Spálená štola.....	48
Šebestěnice	51
Třebešice	53
Tři Dvory - Konárovice	53
Týnec nad Labem	54
Vinařice	56
Vlčí hory.....	56
Vrchlická přehrada	58
Vysoká.....	58
Zbraslavice	59
Zibohlavý.....	60
Závěr.....	60

Úvod

Po báňskohistorickém výzkumu většiny z geologického a báňského hlediska nejdůležitějších kutnohorských žilných pásem a vypracování jejich podrobnějších monografií, které měly sloužit potřebám praxe při zajišťování zásob nerostných surovin pro tehdejší Rudné doly Kutná Hora, byla uvedená etapa uzavřena tímto poměrně stručným dějinným přehledem méně důležitých a převážně jen nahodilých průzkumných a kutacích prací, jež v uplynulých staletích probíhaly ve zdejších revíru a v jeho širším okolí. Hlavním záměrem této studie bylo nastínit celkový rozsah a charakter zpravidla jen prospekční případně vlastní báňské činnosti, která byla v minulosti podnikána v celém tomto regionu z iniciativy buď horního úřadu nebo soukromých nákladnictev či samostatných horníků většinou na vedlejších nebo méně známých lokalitách s prokázanými nebo domnělými výskyty stříbrných rud při vyhledávání nebo ověřování v hornicky dosud nedotčeném terénu i v hlubinách již kdysi otevřených dolů nových ložiskových indicií či rudních žil a tím i při vytváření podmínek pro rozvoj dalších hornických aktivit.

Kutnohorský revír je podle dnešních názorů tvořen dvěma po montánní a zčásti i topografické stránce samostatnými oblastmi: jednak severní, tj. kaňkovskou, která se vyznačuje mohutnějšími převážně kyzovými žilnými pásmy, zejména turkaňským a staročeským, a dále rejzským spolu s pásmem nifelským a skaleckým, a jednak jižní, tj. vlastní kutnohorskou, kterou charakterizují slabší ale stříbrem bohatší pásma, především oselské, roveňské, grejfské, kuklické a hloušecké. Třebaže obě tyto oblasti jsou od sebe odděleny tzv. Šípším, tj. poměrně rozsáhlým územím, ve kterém vystupuje méně významné stejnojmenné pásmo šipecké, přesto vcelku tvoří z geologického i báňskohistorického hlediska jediný rudní revír o celkové rozloze kolem 30 km².

Území přiléhající k těmto hlavním žilným pásmům patří již k periferním částem kutnohorského revíru resp. k jeho blízkému okolí. Hranice mezi samotným revírem a jeho okolím jsou přirozeně variabilní a do značné míry jen aproximativní. Na jejich vymezení mají totiž značný vliv nejen nové poznatky o rozsahu historického vývoje dolování, nýbrž i nové názory na geologickou stavbu revíru. Protože zde neexistují žádné trvalé a pevné orientační body, je vlastně určení hranic mezi kutnohorským revírem a jeho okolím převážně záležitostí báňskohistorické konvence.

Pokud jde o vnější rámeček tohoto regionu, je v podstatě určen lokalitami, na kterých byly v minulosti podnikány kutací a průzkumné práce buď přímo kutnohorským horním úřadem nebo jednotlivými nákladnictvy či těžaři pod přímým jeho dohledem. Hornická činnost, která sloužila vyhledávání nových rudních zásob, se soustřeďovala většinou na ložiskové indicie v pokračování hlavních žilných pásem, zejména ve směru na sever a na jih, a z toho důvodu má také toto tzv. okolí kutnohorského revíru velmi nepravidelný tvar. Jeho vnější hranice vyznačuje přibližně linie, táhnoucí se od Červených Peček zhruba na sever k Týnci nad Labem, odtud pak na východ k Jakubu a potom daleko na jih až k Hodkovu a zase nazpět přes Vysokou dále na sever.

Kromě obcí, míst a jinak definovaných území, zahrnutých do tohoto hrubě vymezeného rámce, byly do tohoto tzv. širšího okolí kutnohorského revíru přičleněny ještě další excentricky situované lokality, konkrétně Šebestěnice JJZ od Kutné Hory a potom tzv. Hory Malovické u Kouřimi, na nichž průzkumné resp. prospekční práce spadaly rovněž do kompetence kutnohorského horního úřadu.

Ostatní z montanistického a mineralogického stanoviska poměrně známé lokality, rozložené dále na jih, jako např. Ledec, Čihošť, Vrbice, Dobrnice, Sačany a další, patří v podstatě k nepřilíhající významnému, nicméně již samostatnému rudnímu obvodu. Mimo hranice tzv. okolí kutnohorského revíru zůstala také řada posázavských lokalit, např. Rataje nad Sázavou, Kácov a Malovidy, kde se v minulosti vedly rovněž menší práce na ložiskách stříbrných rud, neboť

tvoří rovněž na kutnohorském revíru do značné míry nezávislou hornickou enklávu.

Pro přesnější stanovení hranic širšího okolí kutnohorského revíru nebyla tedy a také nemohla být zvolena žádná jednoznačná geologická, topografická ani historická kritéria. Z toho důvodu má také jejich vymezení v předložené studii vyloženě heuristický ráz. Mnohé z uvedených lokalit byly do tohoto rámce zařazeny jen se zřetelem k jejich báňskohistorickým nebo báňskosprávním vazbám na Kutnou Horu resp. na zdejší horní úřad. Nejčastějším hlediskem, uplatňovaným při vymezování hranic širšího okolí kutnohorského revíru a tím i pro případné začlenění některých vzdálenějších lokalit do jeho rámce, byl totiž zpravidla rozsah nebo okruh územní působnosti tohoto úřadu a jeho pravomoci, ať již při organizování nebo kontrole v jeho právním dosahu vedených průzkumných či prospekčních prací.

Báňskohistorický výzkum tohoto regionu byl kromě jiných příčin metodicky komplikován především nedostatkem a nahodilostí výskytu archivních materiálů, týkajících se zdejší prospekční a kutací činnosti. Kdežto písemné prameny o dolování na jednotlivých žilných pásmech jsou také zpravidla soustředěny v tematicky vytvořených fondech nebo fasciklech, zprávy o báňské činnosti na tomto rozsáhlém regionu, který představuje tzv. širší okolí kutnohorského revíru, jsou nerovnoměrně rozptýleny v celém množství dochovaného archivního materiálu. Je tomu proto, že tyto sporadické údaje vznikly většinou nahodile ve zcela volné souvislosti s celkovým rozvojem nebo úpadkem dolování v centru revíru. Následkem toho nelze také apriori postihnout ani jejich původ.

Mnohé z těchto údajů, vzniklých v souvislosti s prospekčními a kutacími pracemi, jsou zároveň značně neúplné a mezerovité. Zpravidla jsou totiž reprezentovány jen obecnými topograficky a meritorně neupřesněnými zmínkami o propůjčkách dolů, lhůtách, majetkoprávních sporech apod.

Nejdůležitějším zdrojem těchto zpráv, týkajících se dřívějšího hornického průzkumu širšího okolí kutnohorského revíru, jsou především protokoly báňského soudu, zprávy dvorské komoře a nejvyššímu mincmistrovi a jiné fondy uložené ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře. Montánní fondy, které jsou deponovány ve Státním ústředním archivu Praha, ať již jde o tzv. Staré montanum, oddělení MMS, ČDKM (Česká dvorská komora), VHÚ (Vrchní horní úřad) Příbram a další, mají převážně obecnější ráz a tím i z hlediska daného úkolu relativně menší význam.

Přestože v obou těchto archivech je soustředěno značné množství materiálu, vztahujícího se k dějinám kutnohorského dolování, je v něm jen velmi málo údajů o vyhledávacích a průzkumných pracích v širším okolí tohoto revíru. Je to přirozené. Prospekční činnost byla dlouho v rukou soukromých těžařstev a z toho důvodu se jen výjimečně stávala předmětem evidence horních úřadů. Největší množství údajů o hornických pracích v širším okolí kutnohorského revíru vzniklo teprve v 18. a 19. století zásluhou státních a ojedinele i vrchnostenských montánních orgánů.

Přihlédne-li se k značné rozptýlenosti a nepravidelnosti výskytu těchto údajů v celkovém množství dochovaného archivního materiálu, pak je také samozřejmé, že jejich zjištění bývá zpravidla dílem buď náhody nebo soustavného vytrvalého studia jednotlivých fondů. Na základě toho lze také očekávat, že se postupem doby nalezne ještě řada dalších dokladů, schopných doplnit nebo obohatit dosavadní poznatky. Ze zkušeností, získaných během tohoto výzkumu, je však možno se domnívat, že dodatečný objev těchto materiálů nezpůsobí žádné výraznější změny v současných názorech na montanistické a ložiskové poměry širšího okolí kutnohorského revíru.

Podle dnešních poznatků středověkým prospektorům unikla sice řada dnes známých ložiskových indicií, ale většinou jen okrajových. Naproti tomu v mnoha případech dosáhli překvapujících úspěchů, jakým bylo např. objevení struktur zakrytých mocnými vrstvami sedimentů,

zejména pak slepé benátecké žíly apod., nicméně pro malou návaznost a komplexnost své činnosti nedokázali ze svých poznatků a zkušeností vyvodit obecnější závěry o zdejších ložiskových poměrech. Proto je také potkala řada někdy nečekaných neúspěchů, způsobených např. několikerým opakováním kutacích prací v některých zdánlivě sice perspektivních, ale z ložiskového hlediska většinou sterilních úsecích kutnohorského revíru. Kromě toho samotné objevy řady nadějných ložiskových indicií nebo vlastních rudních žil byly mnohdy učiněny na základě nikoli systematického nebo cílevědomého průzkumu, nýbrž náhodné shody okolností, např. při hloubení studní, jako třeba v Jakubu a na Skalce, nebo při ražbě jiným účelům sloužících děl apod.

Předložená studie uzavírá další poněkud ovšem netypickou etapu báňskohistorického výzkumu. Hlavním záměrem tohoto výzkumu bylo naznačit celkovou topografii a případně montanistické perspektivy nových či méně známých ložiskových výskytů a podobných symptomů jak v rámci kutnohorského revíru, tak i v jeho širším okolí. Třebaže jeho výsledky vedly spíše ke korigování dřívějších optimistických představ o účelnosti na nich vedených kutacích a prospekčních prací než k potvrzení jejich významu a efektivity, přesto přinesly aspoň určité podněty pro další případný regionální průzkum těchto ve studii uvedených lokalit s výskyty ložiskových indicií.

Historický vývoj průzkumných a kutacích prací

Zároveň s vlastní hornickou těžbou, která se již od nejstarších dob soustřeďovala na hlavní kutnohorská žilná pásma, probíhaly ve zdejších revíru i v jeho okolí místy dost rozsáhlé prospekční a kutací práce, které sloužily zčásti k dalšímu průzkumu již známých a zčásti k vyhledání dosud zcela nedotčených rudních ložisek. Není-li sporu, že tento průzkum se nejvíce rozvinul až v 18. a 19. století, pak stejně jasné je i to, že již v dávné minulosti byl sice okrajovou, ale přesto důležitou složkou kutnohorského báňského podnikání.

Vyhledávací práce v Kutné Hoře, vedené v dřívějších dobách z iniciativy buď těžářstev nebo přímo jednotlivých horníků, tvořily však většinou jen přípravnou fázi v procesu propůjčování dolových měr. Protože měly zpravidla soukromoprávní charakter, vymykaly se tím také do jisté míry z evidence báňského úřadu a tak se o nich dochovalo jen málo zpráv. Soustavnější dokumentace těchto prací začala převážně až v 18. a 19. století, když se jejich organizace nebo jejich přímého řízení ujala státní montánní správa.

Vývoj průzkumných a kutacích prací v Kutné Hoře a ve vzdálenějším okolí měl přirozeně i své další zákonitosti. Přihlédne-li se totiž k jejich celkové historii, je zřejmé, že většinou probíhaly v určitých cyklech. Dokud totiž trval intenzivní provoz na hlavních žilných pásmech v centru revíru, zpravidla stagnovala větší prospekční činnost a její vzestup naopak nastával nejčastěji v době vlastního úpadku dolování. Za těchto okolností se potom soustřeďovala jak na opuštěná hlavní žilná pásma v samotném revíru, tak i na hornicky dosud nedotčený terén v jeho širším okolí. Když však vlivem hlubokých krizí, jež se projevily v první polovině 15. a 17. století a nakonec i uprostřed 19. století, došlo k úplnému přerušení rudné těžby, rozvíjely se další průzkumné a kutací práce zpravidla jen v samotném centru kutnohorského revíru.

Že se pozornost báňských podnikatelů i horního úřadu obracela znovu často na známá, ale značně již vydobytá ložiska, byl důsledek především nedostatečné kontinuity poznávacího procesu. Mnohá fakta, získaná o geognostických a montanistických poměrech žilných pásem během předchozí praxe, upadala totiž v minulosti většinou rychle v zapomenutí. Proto také zahájení průzkumu na těchto ložiskách bylo dílem spíše starých tradic a nahodilých impulsů než reálně uvážených rozhodnutí, vyplývajících z dříve načerpaných zkušeností a poznatků. Národním důkazem toho, jak hluboké byly přeryvy v kontinuitě pojetí ložiskové i hornické problematiky, je mimo jiné i kuriózní rozdělení kutnohorského revíru zdejším úřadem v druhé po-

lovině 18. století.¹

Periodické pokusy o obnovu dolování v centru revíru byly ovšem zároveň zcela logicky podněcovány nerovnoměrně postupujícím vydobytím hlavních žilných pásem. Nastal-li totiž na některém pásmu, ať již vlivem nižších obsahů stříbra nebo vlivem vyšších nákladů, výraznější pokles hospodářské rentability, začala těžba obvykle stagnovat. Proto se také báňský provoz, pokud trvala příznivá konjunktura, přirozeně přesouval na další méně vyčerpaná ložiska. Stejný proces, který je v zemědělství vyvolán působením absolutní a diferenciatní pozemkové renty, se tedy značnou měrou projevoval i ve feudálním hornictví v Kutné Hoře.

Průzkumná a kutací činnost v kutnohorském revíru a v jeho širším okolí byla značně komplikována úložními poměry zdejších ložisek. Krystalinikum, ve kterém vystupují polymetalické rudní žíly, je totiž překryto zpravidla 10 až 20 i více metrů mocnou vrstvou spraší a křídových sedimentů a tak jejich vyhledávání se vždycky setkávalo se značnými problémy. Kromě toho řada žil je na výchozech zvětralá nebo naopak vyhluchlá, takže k tomu, aby bylo možno poznat jejich skutečný charakter, bylo nutno průzkumná díla někdy razit až do hloubek 30 až 50 m pod povrchem.

Třebaže se tedy o dřívější průzkumné a kutací činnosti v okolí Kutné Hory dochovalo velmi málo údajů, vzdor tomu je možno soudit, že se již ve 14. až 16. století zaměřovala na okrajová žilná pásma, považovaná za pokračování struktur, na něž byla vázána zrudnění v centrální části revíru. Nejčastější byly tyto práce zejména v jižním a jihozápadním okolí Kutné Hory. Na jedné straně proto, že na protější, tj. severní straně revíru byl průzkum terénu ztěžován rostoucí mocností křídového pokryvu, na druhé straně proto, že na jižním resp. jihozápadním okraji revíru bylo záhy zjištěno několik žilných výskytů s lokálními obsahy bohatých stříbrných rud. Pod vlivem toho se také kutací práce tehdy orientovaly většinou do oblastí kolem Bílejova, Křesetic, Bylan, Malešova, Vlčích Hor a patrně i jiných míst. Naopak, na severním okraji revíru byl tento průzkum mnohem sporadičtější. Hlavním objektem bylo několik žilných indicií u Týnce n. Labem a později také u Tří Dvorů.

Na některých lokalitách, ležících převážně na jižním okraji kutnohorského revíru, byly také v průběhu těchto vyhledávacích a kutacích prací odkryty někdy zčásti zrudněné, někdy zcela hluché žíly a tak zde také bylo v období 14. až začátku 16. století založeno několik dolů, např. Pokoj, Svornost, Slaměnc, Sedlák, sv. Duch a jiné, ve kterých se rozvinul ovšem jen ojedinele také menší těžební provoz. Podle toho lze soudit, že tyto žilné struktury, které leží ve směru hlavních žilných pásem, zejména oselského, grejfského a kuklického, mají ve srovnání s ložisky známými z centra kutnohorského revíru podstatně menší význam.

Kutací práce v Kutné Hoře a v okolí byly zejména v dřívějších dobách, tj. zejména mezi 14. až 17. stoletím, vedeny zpravidla drobnými těžařstvy nebo dokonce samostatnými horníky se svými pomocníky. Hlavním smyslem těchto prací bylo dosáhnout nejen snížení provozních nákladů pomocí příspěvku vypláceného z královské pokladny, nýbrž i případné odměny za nalezení nové dosud nedotčené rudní žíly. Jak vyplývá z ustanovení kutnohorské reformace z roku 1579, byla za odkrytí nového ložiska vyplácena nejvyšším mincmistrem odměna ve výši od ½ kopy až do 5 kop českých grošů podle obsahu stříbra.

¹ Podle koncepcce, vytvořené v té době kutnohorským horním úřadem, se ve zdejších revíru uvádělo celkem 8 až 9 tzv. pohoří neboli oblastí, charakterizovaných výskytem samostatných žilných pásem. Konkrétně se jednalo o *Kuttna gebiery* s pásmem oselským, andělským, hloušeckým a hornogrejfským, *S. Magdalena* s pásmem sv. Magdalena a rejzským, *Spitz- und Sukower gebiery* s pásmem kaňkovským (staročeským) a nifelským, *Rowina* s pásmem roveňským, *Heilige Dreifaltigkeit* s pásmem tollenským neboli kavkovským, *Krzesetitzer gebiery* s pásmem ptačihorským, *Marie Magdalena und Spitzberg* s pásmem turkaňským, *Spitz- und Sukower gebiery* s pásmem skaleckým, *Kutna gebiery* s pásmem horno a dolnokuklickým se stolou zv. Sv. Alžběta.

Pokud byly tyto kutací práce podnikány v širším okolí revíru nebo na vedlejších pásmech, tak na ně kutnohorský horní úřad sice dohlížel, ale sám nevyvíjel žádnou činnost. Někdy ovšem věnoval těmto drobným těžarstvům nebo jednotlivým horníkům určitou podporu, zpravidla ve formě tzv. 4 dřev na zřízení šachetního věnce. Neaktivnějším byl kutnohorský úřad jen při organizaci průzkumu hlavních pásem, který rámcově navrhovaly zpravidla vizitační komise, vysílané do Kutné Hory nadřízenými orgány. Aby pro realizaci těchto prací získal dostatek nákladníků z horníků, poskytoval jim totiž poměrně vysokou finanční pomoc. Např. při průzkumu staročeského pásma, prováděném uprostřed 16. století řadou překopů, které byly raženy do podloží hlavní staročeské žíly, se vyplácela podpora ve výši ¼ finančních nákladů. Díky tomu se také tehdy podařilo na dolech Rabštejn, Hoppy, Nová šachta, Kuntery a Šafary dokonale otevřít benáteckou žílu, která se až do začátku 17. století stala rozhodujícím zdrojem celé kutnohorské produkce stříbra.

Následky třicetileté války, které způsobily hospodářský rozvrat, odchod nekatolického obyvatelstva a finanční vyčerpání města, téměř přerušily celý historický vývoj zdejšího dolování. Třebaže si Kutná Hora udržela řadu svých někdejších privilegií, přesto zastavením provozu na staročeském a jiných pásmech téměř ztratila charakter báňského města. Na některých pásmech byly sice vedeny kutací práce, které však svým významem i rozsahem jen zdůrazňovaly celkový úpadek kutnohorského hornictví.

Oživení báňské činnosti v kutnohorském revíru přinesl teprve postupující rozvoj obchodu a výroby před koncem 17. století. Snahy státu, který se po postupném odumření lénhavířské soustavy stal v Kutné Hoře prakticky výhradním báňským podnikatelem, o obnovu důlního provozu narážely na četné překážky. Proto se také podařilo rozsáhlejší báňské práce zahájit teprve v 80. letech 17. století na turkaňském a zčásti i na rejzském a hloušeckém pásmu. Na všech dolech kutnohorského revíru bylo však v této době zaměstnáno jen asi 80 až 100 horníků, jejichž maximální produkce se pohybovala kolem 200 až 300 kg stříbra ročně.

Na počátku 18. století se sice těžba stříbra poněkud zvýšila, ale stagnace kutnohorského dolování trvala dále. Kutná Hora po ztrátě hospodářského vlivu postupně pozbývala i svých politických privilegií. Už v roce 1726 se to projevilo přeložením kutnohorské mincovny do Prahy a později i zrušením zdejšího úřadu nejvyššího mincmistra.

Pod vlivem toho se montánní správa, reprezentovaná kutnohorským horním úřadem, snažila o vzkříšení staré hornické slávy Kutné Hory. Za účasti proutkařů, nejdříve J. Dilba a později J. Schindlera, zahájila v prvních deceniích 18. století průzkum klasických žilných pásem a zároveň i širšího okolí revíru, zejména ve Vlčích horách, u Červených Peček, u Týnce nad Labem a jinde. Nicméně tato vlna obnovy báňských prací byla výsledkem spíše určité hospodářské konsolidace než nové geonostické koncepce a z toho důvodu měla také poměrně malý praktický úspěch. Na některých lokalitách byla sice vyražena řada rýh a 10 až 30 m hlubokých průzkumných šachtic, které však byly po krátké době opět ponechány svému osudu. Nebyť objevu skaleckého pásma, který byl učiněn zcela náhodou v roce 1732 při kopání studně ve skaleckém dvoře, došlo by pravděpodobně již tehdy k definitivní likvidaci kutnohorského revíru.

Nález skaleckého pásma, které se zejména ve svrchních polohách vyznačovalo obsahy bohatých stříbrných rud, vzbudil totiž nové naděje, že analogická ložiska se mohou vyskytovat také na jiných místech a především pak v pokračování známých rudních žil. Pod vlivem toho pokračoval i další průzkum širšího okolí kutnohorského revíru. Třebaže např. u Týnce nad Labem, ve Vlčích horách, u Červených Peček, u Jakuba a snad i u Lomce a jinde byly tehdy odkryty zčásti zcela hluché a zčásti mineralizované žíly, přesto se žádná z nich nestala objektem skutečných těžebních prací.

Následující přechodná stagnace byla v druhé polovině 18. století vystřídána novým rozvojem průzkumné činnosti jak v centru, tak i v okolí kutnohorského revíru. Vedla k tomu nejen

vzrůstající potřeba drahých kovů v rakouském státě, vyvolaná tehdejší merkantilistickou politikou, ale zároveň i trvalá stagnace dolování na tehdy otevřeném turkaňském a skaleckém pásmu.

Vizitační komise, která v roce 1765 navštívila Kutnou Horu, navrhla tehdy v kutnohorském revíru i v jeho okolí poměrně rozsáhlý program hornického průzkumu. Na jeho základě se v následujících letech na Kuklíku, SV okraji Kaňku, na Rovinách, v údolí Vrchlice a později i u Křesetic rozvinuly dosti rozsáhlé kutací práce. Přestože však bylo tehdy vyzmáháno několik starých a zároveň vyraženo několik nových báňských děl, např. štola na roveňském pásmu, u Vrbova a Denemarského mlýna a jiné, nepodařilo se na žádném z nich zastihnout dobytelné rudní partie. Proto se také poměrně rychlé tempo otvírky těchto štol záhy zpomalilo. Pod dojmem těchto negativních výsledků se zároveň další hornický průzkum postupně přesouval znovu do centra revíru, zejména na hloušecké a dále na skalecké a rejzské pásmo.²

Nepříznivá hospodářská situace, která nastala v prvních deceniích 19. století, vedla ovšem k dalšímu omezování státního průzkumného i těžebního báňského provozu. Třebaže v té době začala na Kutnohorsku nová, nepřítis však silná prospektorská činnost soukromých podnikatelů, přesto měla již na rozdíl od dřívějšího podstatně odlišný charakter. Účelem těchto kutacích prací, podnícených kapitalistickým rozmachem průmyslu, bylo totiž vyhledávat nová rudní ložiska, nikoli ovšem stříbrných rud, jak tomu bylo dříve, nýbrž především tehdy ekonomicky důležitějších rud železných.³ Krátce na to se také zejména u Chvaletic, Zdechovic i na jiných místech, kde byly odkryty limonitizované výchozy kyzových břidlic, rozvinul poměrně živý hornický provoz.⁴ Naproti tomu průzkum klasických stříbrných a polymetalických ložisek v kutnohorském revíru a jeho okolí stagnoval a v roce 1845 byl po opuštění Spálené štoly a kuklických dolů znovu na dlouhý čas zastaven.

Nový zájem o ložiska kutnohorského revíru se projevil opět v druhé polovině 19. století v souvislosti s tehdejší konjunkturou drahých kovů a zejména s tehdeším rozmachem příbramského dolování. Hutnění příbramských rud si totiž vyžadovalo značné množství železitéch přísad a tak tamější báňské ředitelství doporučilo, aby se k tomuto účelu využíly kutnohorské kyz, představující zároveň i potenciální zdroje stříbra.

Proto po nových geologických i historických studiích byl také v 70. letech 19. století vypracován konkrétní program obnovy dolování v severní části kutnohorského revíru. Na jeho

---

² Někdy v 70. letech 18. století se v Kutné Hoře dokonce ustavila dvě soukromá těžařstva, z nichž první, nazývané 14. pomocníků a vedené T. Balabánem, zahájilo zmáhání a později i další ražbu někdejší beránecké štoly na východním okraji rejzského pásma. Druhé nákladnictvo, pojmenované Antonín Paduánský a zastupované F. Prorazilem, přistoupilo k báňským pracím na jižním křídle skaleckého pásma v blízkosti severního okraje obce Kaňk. I když provoz těchto těžařstev měl převážně průzkumný ráz, jeho objektem byla vlastně jen pokračování již známých a dříve dobývaných pásem, náležejících k centru kutnohorského revíru.

³ Např. již v srpnu 1811 požádal I. Bayer o prodloužení kutací licence v oblasti tzv. Vinice proti Neškaredicím, Perštejnici a Puchří směrem ke Křeseticím a v roce 1814 J. J. Zvěřina, báňský a hutní inspektor kníž. Windischgrätze, o její udělení pro území Kobylnice, Zdechovic a Chvaletic. Další licence byla kutnohorským horním úřadem dána v roce 1821 J. Loubalovi pro oblast kolem Zbizub na Kácovsku. Třebaže tato kutací oprávnění byla udělována paušálně pro vyhledávání *allen Metallen*, přesto hlavním nerostem, který byl předmětem pozornosti tehdejších podnikatelů, byly železné rudy. Proto také sledování těchto prací se meritorně a zčásti i topograficky vymyká z rámce této studie. (SÚA Praha, SH Kutná Hora, 1821, kart. č. 31.)

⁴ Někdy v polovině roku 1814 byla J. J. Zvěřinovi propůjčena nálezná míra na katastru obce Chvaletice, kde byla zjištěna dobytelná železoporudná *sloj*. Na základě úspěšného provozu u Chvaletic pak další kutací práce pokračovaly i na dalších lokalitách, např. u Licoměřic, Chvalovic a jinde.

základě byla v letech 1875 až 1884 vybudována moderní šachta na Skalce a během dalších let byly pak ještě na roveňském, turkaňském a grejfském pásmu otevřeny tři průzkumné šachty. Nicméně rozsáhlé hornické práce, vedené na těchto pásmech po dobu téměř 30 let, zůstaly většinou pro nezvládnutelné průvaly vod ze stařin zcela nedokončeny.

Naprostý klid, který zavládl v kutnohorském revíru po zastavení tohoto průzkumu v roce 1904, byl přerušen teprve po dalších 35 letech německou báňskou okupační správou. Nedostatek strategických surovin, nezbytných pro válečný průmysl, soustředil hned po obsazení ČSR pozornost německých úřadů na nerostná ložiska českých zemí a mezi nimi i na polymetalické žíly kutnohorského revíru. Na rozdíl od feudálního hornictví, které se zaměřovalo výhradně na stříbrné žíly, nabyly v této době největší přitažlivosti další průmyslově důležité prvky kutnohorských žil, totiž zinek, olovo a měď. Proto také hned v roce 1939-1940 začaly kutací práce na tzv. poličanské šachtě, dále na štole Antonín Paduánský a 14 pomocníků a zejména pak na modernizované turkaňské šachtě. Zahájením těžby na turkaňském a později i rejzském pásmu poklesl pak znovu na řadu let i zájem o okrajové oblasti kutnohorského revíru a tím také došlo i k přerušení jejich geologického průzkumu.

Dřívější metody vyhledávání rudních ložisek

Nejdůležitějším vodítkem středověkých horníků při vyhledávání a průzkumu rudních ložisek v kutnohorském revíru i v řadě dalších oblastí českých zemí byla především jejich vlastní zkušenost a praxe. Protože v Kutné Hoře se v průběhu staletí vytvářela a stále doplňovala vrstva vzdělaných báňských odborníků a s mnoha prospektorskými postupy obeznámených havířů, byly také díky tomu odhaleny - i když ne vždy zcela skutečnosti odpovídající nebo dalšími generacemi soustavněji přejímané - mnohé základní přírodní zákonitosti a konkrétní poznatky nejen o předpokládaném charakteru a vývoji mineralizace v hlubinách sledovaných žil, nýbrž přirozeně i typických symptomů jejich výskytu na povrchu nebo v nejsvrchnějších vrstvách pokryvných hornin. Některé informace o vyhledávání rudních ložisek mohli tito horníci nebo hledači získávat již od 16. století z odborné literatury, např. z Agricolových 12 knih, Bergbüchlein od von Calwa a dalších, ale přesto většinu jich čerpali především z vlastní empirie.

Způsob, jakým byla ložiska vyhledávána v terénu, zůstal po staletí prakticky stejný. Po reognoskaci ložiskově nadějného území se v jeho níže položených částech nejprve odebíraly vzorky buď z náplavů blízkých vodotečí nebo z pískovitých rozsypů a po zjištění jejich sličových podílů a případně i jejich kovnatosti se pak zahajovaly vlastní zemní práce. Mnohem jednodušší byla situace ve vyšších polohách nebo přímo v odkrytých partiích terénu, kde se mohly ihned bez těchto předběžných sličovacích zkoušek razit na zjištěných výchozech prokřemenělých nebo kalcitových puklin nebo přímo rudních žil zpravidla nejprve příčné rýhy a potom v případě potřeby ještě mělké v malých odstupech založené šachtice. Účelem těchto děl bylo ověřit nejen existenci, směr a úklon sledované struktury, nýbrž především složení její výplně a rozsah a kvalitu jejího zrudnění.

Proto se také tento vyhledávací průzkum nejdříve soustřeďoval na nápadnější a zjevné rulové výchozy např. v okolí Kaňku a Sukova, dále na Kuklíku a zejména pak v údolí Vrchlice a Bylanky. Na těchto místech lze také předpokládat vznik prvních resp. nejstarších kutnohorských dolů.

Mnohem složitější byly tyto prospekční práce v zakrytých částech kutnohorského revíru a jeho okolí. Pokud se jednalo o žíly, které byly již známy nebo dokonce dobývány, pak zastížení jejich křídel pod cenomanskými vápenci nebo turonskými slínami bylo ještě poměrně snadné.⁵

⁵ Cenomanské vápence, tvořící na většině kutnohorských pásem nadložní krystalinika, byly nazývány

Při jejich dost pravidelném směru a úklonu bylo totiž možno jednotlivé kutací šachtice lokalizovat prakticky přímo nad jejich výchozy. Nejčastěji se vyhledávaly žíly, probíhající v rulových vrstvách, na kterých byly místy uloženy 20 až 30 m mocné vrstvy sedimentů, jako tomu je do značné míry na roveňském, oselském, grejfském a hloušeckém pásmu. Na těchto pásmech se tudíž musely zpravidla z povrchu hloubit svislé šachty, z nichž se pak po dosažení kontaktu mezi křídou a krystalinikem razily oběma směry překopy na předpokládané výchozy struktur. Po ověření jejich geologické pozice byla pak v terénu upřesňována poloha dalších kutacích šachtic. Třebaže tento průzkum byl technicky i finančně náročný, přesto řada autentických zpráv svědčí o jeho praktickém uplatňování.

Na některých pásmech, pravděpodobně na roveňském a snad i hloušeckém, se při vyhledávání rudních žil používaly také sledné štoly, které byly zakládány v údolních zářezích na styku křídý a krystalinika. Byla-li zastížená struktura nadějná, byly pak v místech jejího obohacení raženy dovrchně spojovací šachty. Proto také linie šachet i na těchto zakrytých pásmech vyznačuje poměrně přesně skutečný průběh tamějších rudních žil.

Kutací práce, vedené v kutnohorském revíru a jeho okolí, byly ovšem komplikovány nejen poměrně značnou mocností sedimentů, ale zároveň i málo vyhraněným charakterem zdejších ložiskových struktur. Výplně řady žil, zjištěných zejména na jižním okraji kutnohorského revíru, byly totiž na svém výchozu většinou rozloženy, takže k tomu, aby bylo možno poznat jejich skutečnou rudosnost, musely být leckdy vyřizovány ještě několik dalších desítek metrů v úklonu.

Podle zkušeností, načerpaných HÚ Kutná Hora během průzkumných prací v 18. a 19. století, jsou totiž výchozy žil na kontaktu křídý a krystalinika na většině pásem zpravidla vyhluchlé a k jejich zrudnění dochází ve větších hloubkách. Např. ve zprávě z 19.8.1843, adresované VHÚ Příbram, se dokonce uvádí, že *...die Gänge des südlichen Feldes nicht bis zu Tage edel ausbiessen, sondern die Erzabbrüche erst in der 20 und 25 Klft. enthalten, wodurch unsere Vorgänger abgeschreckt, sich in keine weitere Baue einliesse.*⁶

Názor HÚ Kutná Hora, že zrudnění zdejších ložisek nastává teprve v hloubkách kolem 40 až 50 m pod povrchem je sice poněkud nadsazen, jelikož v době, kdy byl vysloven, měl za účel opodstatnit další ražbu Spálené štoly, ale přesto v každém případě dokazuje nutnost jejich rozsáhlé směrné a úklonné otvírky. Bylo-li tedy třeba zastíženou žílu někdy sledovat ještě několik desítek metrů v úklonu, aby se vůbec zjistilo, zda je mineralizovaná, nabývaly tím přirozeně všechny průzkumné a kutací práce značně zdlouhavého a do jisté míry i riskantního charakteru. Proto také byla často drobnými těžařstvy a zejména samostatnými horníky dávána přednost spíše zmáhání starých děl na žilných pásmech v centru revíru než pochybné otvírce málo známých a mnohdy do hloubky 30 až 40 m málo pregnantně vyvinutých ložisek.

Významným nástrojem, používaným při dřívějším průzkumu kutnohorského revíru a jeho okolí, byl vedle základních pracovních prostředků především kouzelný proutek neboli virgule. Je to přirozené. Proutkaření bylo ve feudalismu nejlevnějším a do jisté míry také efektivním způsobem vyhledávání rudních ložisek. Proto mu také byla již v literatuře hornické ze 16. až 18. století věnována poměrně značná pozornost. Kromě Agricoly, tzv. Bergbau Spiegel a jiných, se touto problematikou zabývala především díla G.E. Löhneysse⁷ a B. Rösslera⁸, ve kterých je také proutkaření zachyceno na řadě dobových rytin.

Podle Löhneysse a Rösslera bylo proutkaření podmíněno především schopností dotyčného

---

kalštan nebo *kule*, zatímco samotné krystalinikum bylo obvykle označováno jako *skála*.

⁶ VHÚ Příbram, 1842-1852, Sg. 63, kart. 527.

⁷ G. E. Löhneys: *Bericht vom Bergwerck, Zellerfeld* 1617.

⁸ B. Rössler: *Speculum metalurgiae politissimum*. Dresden 1700. Str. 13 až 15.

člověka a v určitých případech snad i neznámými vlastnostmi samotného proutku. Virgule mohla být vyrobena buď ze stromů či keřů, nejlépe ovšem lískových, nebo také z kovu - nejčastěji z mosazi nebo ze železa. Měla tvar vidlice o délce ramena cca 30 cm. Někomu tyto proutky reagovaly jen na vodu, někomu naopak jen na určité druhy nerostů, někomu jen na pukliny apod. Tyto reakce byly - jak se domníval Löhneysa a Rössler - vyvolávány mimořádnou citlivostí jedince na daný objekt, resp. na údajné exhalace nebo emanace žil. Žádný z těchto autorů však proutku nepřikládal zázračné účinky. Podle jejich názoru bylo proutkaření, o kterém již tehdy probíhala řada diskusí, především otázkou zkušenosti.

Při průzkumu neznámého terénu pomocí proutku se podle reakcí vyznačily všechny jednotlivé tahy indikující pravděpodobné rudní žíly. Nejdříve hlavní, kde byly výchylky virgule nejsilnější, a potom vedlejší. Na těch místech, kde docházelo k jejich výraznému křížení, se předpokládaly i pravděpodobné výskyty zrudnění a tak na nich byly lokalizovány i průzkumné šachty nebo štoly.

Pokud jde o samotnou Kutnou Horu, bylo proutkaření ve středověku sice běžnou, nikoli však všemocnou a jedinou metodou vyhledávání rudních ložisek. Naopak, vezme-li se v úvahu minimum zpráv, které se o proutkaření dochovaly v celé rozsáhlé mase archivního materiálu, lze soudit, že v době rozvinutého báňského provozu, tj. zejména v 15. a 16. století, kdy bylo možno řadu indicií také prakticky prověřovat, bylo jeho uplatnění dosti sporadické.

Jedním z mála dokladů, které se zachovaly o používání proutkařské metody v 16. století, je hlášení kutnohorských báňských úředníků o dolu Mlýn, podané v roce 1568 zdejšímu hofmistrovi. Podle něho byl na tomto dolu, který ležel na jižním konci oselského pásma, pravděpodobně nad dnešním Denemarským mlýnem, hnán ze sledné chodby, vyražené po hlavní, ale již značně vydobyté žíle, překop na další vzdálenější kluftu. Protože však vedlejší hornina byla neobyčejně tvrdá, uvažovalo se s možností zaměřit tento průzkum na jinou ložiskovou linii. Zpráva komise pak končila těmito slovy:⁹ *...na horze yak jest nam vkazano na dni od pisarze, ginau klufftu zie by mieli wygiti s wirgulemj, to wassym milostem za sprawu czinime a k dalszynu uvazieni przipaustime.*

Přihlédne-li se k této poznámce, je zřejmé, že virgule se v dané době používalo spíše jen k ověřování průběhu a směru již známých než k vyhledávání zcela nových nebo skrytých struktur. Hlavním důvodem byla skutečnost, že proutkaření v kutnohorském revíru i v jeho okolí se střetávalo s řadou překážek, které znesnadňovaly jeho praktické uplatnění. Názorně o tom svědčí relace, zasláná v roce 1618 těžářstvem, jež tehdy podnikalo průzkumné práce v oblasti Vlčích hor: *To take w ziadne pochybnosti neni aby mimo ty kluffty a prameny pokterychz se oddawna tiezilo a tiezi, giny nowi a gesstie neodkryti a neohledani odplatni a vziteczni byti negmely, ale poniewadz ty w hlubinach zemie daleko przed oczima lidskejma skryti gsau, hledani pak jich mylne a negiste bywa, nebo wirgule gichz se samych przitom a neywicze wziawa, tak dobrze ba prazdne a yalowe gichz wietssy pocziet gest, yako na odplatne kluffty gdau, take niekdy wody drnowe sylne, niekdy kule a skały twrde kwarczowite a ziabrowite hluboko stogy-czy k odpornosti a przekazcze bywagi...*¹⁰

Poněkud větší rozvoj proutkaření v kutnohorském revíru a v jeho širším okolí nastal patrně v první polovině 18. století. Nesporným podnětem této zvýšené aktivity proutkařů byl trvající úpadek kutnohorského dolování, z něhož státní montánní správa tehdy hledala východisko v odkrytí nových dosud nedotčených rudních zásob.

Proto kromě zintenzivnění průzkumných prací, vedených na některých pásmech, např. turkaňském, kuklickém a jiných v samotném revíru, usilovala o vyhledání nových ložisek zejména

⁹ SOA Kutná Hora, Bergwerksrelationen I, 1538-1570, fol. 298.

¹⁰ SOA Kutná Hora, Zprávy mincmistrovi, 1618-1680, karton č. 126, fol. 33.

na v jeho širším okolí. Za tím účelem pozvala do Kutné Hory proutkaře Johanna Dilba, který v roce 1722 prošel s virgulej nejen turkaňské pásmo, na němž se rozbíhal nový provoz, ale i terén severně od Labe, kolem Kuklíku, Přítok a Vysoké. Výsledky jeho pochůzek jsou zachyceny v podrobné relaci, kterou podal patrně koncem roku 1722 hormistr J. W. Mitis.¹¹

Zpráva o tomto průzkumu, která byla sice napsána na kutnohorském horním úřadu, ale zřejmě podle konceptu samotného Dilba,¹² obsahuje řadu stylistických a především meritorických chyb. Přes některé zajímavé postřehy také ve své podstatě svědčí o malé montanistické i geognostické erudici svého autora. Markantně to dokazují zejména Dilbovy nadsazené údaje o identifikaci bohatých, nikdy ovšem neověřených rudních žil kolem Bašty, Vysoké a jinde. Třebaže Dilb se tehdy pohyboval především na severním a západním okraji kutnohorského revíru, vzdor tomu se ani jemu ani jeho pravděpodobným předchůdcům nepodařilo odhalit existenci do té doby neznámého a nedotčeného skaleckého pásma.

Krátce po Dilbovi byl do Kutné Hory vyslán další proutkař Augustin Schreiber. O jeho *Ruthenoperation*, kterou prováděl na některých pásmech v centru revíru a potom i v blízkém okolí města v květnu 1735, vydal horní úřad opět podrobnou zprávu. Nejdříve se Schreiber zastavil na kutač šachtě, otevřeně tehdy na katastru Červených Peček.

Auf dem Pečkauer Versuchschacht, wo selbst zu vor die Wässer herausgezogen, und das Schacht bis ungefähr 14 Lachter abgeteuft worden, hat er einen fortröstlichen guten Bau

¹¹ Geofond Kutná Hora, *Bericht über das kgl. kuttenbergische Bergwerk*.

Vom Stadt gegen der Bašta zu hat er annoch 7 Gäng so mehrentheils die Gegentrümmer von Tauergänger und Ganger und Gutglücker Gebirg sein; das Tauergänger Gegentrum hat er 3 lachter ins Ganze befunden, und den Gang in 1½ Ellen mächtig, in Halt aber 1 Loth, acht Lachter tiefer bis 3 Loth in Halt.

Vor und hinter dem Dorf Winař über der Elbe herüber steigen eben diese beiden Gänge, d.i. der eine auf dem Weg der andere auf das Brünnel zu in dem Garten so zur dasigen Kirche gehörig, und alda eine silberne Ruhe herausgewachsen sein soll, welcher Ort gezeichnet ist.

Auf dem Gutglücker Gebirg hat er angefangen bei dem heil. Kreuz so auf dem Hloušker Zug steht, auf das höchste Gebirg gegen die Stadt zu, alwo etliche Gäng hinauf setzen aber alles schon erschrotten und nicht viel da zu thun. Auf dem Hauptgang aber, worauf der Stollen getrieben, hat er solchem noch am edelsten befunden, und vom rechten Lichtloch wie weit man schon gesäubert hat anzurechnen bis 30 Lachter würde man schon auf der Sohlen was Erz treffen und spüren, obern Stollen wäre alles schon press, untern Stollen aber stehet Erz am unterschiedlichen Örtern auch reiches mit Einbrechen; doch wäre darauf gesenkt, und das Tiefste dürfte 20 Lachter sein.

Oberhalb Přítoka in dem Wolfsgrund, allwo die Gegentrümmer von dem Gutglück hinüber setzen, alda befinden sich sehr viel Gänge so sehr mächtige und edel, sind auch das ganze Gebirg allda noch verschrotten, worauf sehr viel Gebäu anzubringen seien, sind die Gänge bis 6 Lachter ins Ganze, führen die Gänge reiches Erz mit, als Roth Gulden, Blejglanz und auch gewachsenes Silber, so in seiner rechten Erztiefe im Halt über 50 und mehr Loth kommt. Die dasigen Gänge aber setzen von dort weiter fort über die Vysoká neben dem St. Johan Kirchel linker Hand weg. Sonsten ist alda das wunderbarlichste zu sehen, in dem es grosse Bruch vom Tag nieder gibt über Kreuz setzend, wo man vermeinte dass da alte Gebäu sein sollten; ist aber weder Stollen noch von Berghalden nicht das Geringste zu sehen, ist also klar abzunehmen, dass alda viele offene Gänge so vom Tag nieder gebrochen; und dieses Gebirg hat ihm am besten gefallen.

¹² Zbývající část této relace je věnována Dilbově prohlídce turkaňského pásma. Na rozdíl od předchozího průzkumu, který probíhal výhradně po povrchu, se zde Dilb vydal do podzemí na některé chodby a vorty, kde se pak pokusil podle reakcí virgule vyznačit nadějně úseky s nálomy stříbrných rud.

*weiter in die Teufe zu trachten, bei vor sich habenden hohen Gebirg angegeben; und wie nun der Gang mächtig und in Quarz was Kupferkies und drinnen gesprengter Glanz zu sehen ist, solle also noch 3 Lachter Abteufung sich der Gang etwas edler beweisen, in weiterer Teuf aber ein Hofnungsgebäu werden.*¹³

Po prohlídce šachty u Červených Peček se Schreiber odebral na skalecký důl Karel Boro-mejský a potom také na doly Josef a Melchior na turkaňském pásmu, kde na základě reakcí své virgule vyznačil nejperspektivnější čelby. Naposledy pak prošel terén za tzv. čáslavskou bránou, tj. dnešní předměstí Karlov.

*Da man um Kuttenberg sonst an unterschiedlichen Orten den Ruthengeher gebraucht, so hat er endlich hinter dem Caslauer Thor hinauf am Kohlenmark genant, in des verstorbenen Ferdinand Alexi Hof-Gartensbrunnen befunden, dass dadurch ein edler streichender Gang mit wirklich anstehendem Erz sich befinde, von welchem man schon eine Nachricht vorhero überkommen hat, und wäre sehr rathsam auf diesem Gang einen bergmännischen Bau anzugreifen und darauf zu bauen. Gott wolle dahero an angezeigten allen diesen Orten einen reichen Bergseegen gütigst verleihen.*¹⁴

Přes optimistické prognózy, které jak Dilb, tak i Schreiber vyslovili o ložiskách resp. terénech, jež prozkoumali svými virgulemi, byly celkové výsledky jejich návštěvy značně pochybné. Ani na hlavních pásmech, ani na okrajových lokalitách se nepodařilo během dalšího provozu odkrýt žádné nadějnější zrudnění. Vlivem toho na skaleckém a turkaňském pásmu pokračovalo dolování i nadále jen v omezených rozměrech a kutací práce na Vlčích horách, u Týnce, na Karlově a jinde byly postupně zcela zastaveny. Nový rozvoj hornického průzkumu, který nastal v 60. letech 18. století a potom znovu po roce 1875, probíhal již prokazatelně zcela bez účasti proutkařů.

Nicméně tím proutkařské seance v kutnohorském revíru ještě neskončily. Neboť v roce 1920, tj. v době, kdy byl kutnohorský revír již zcela mimo veškerý provoz, se zde objevil další proutkař, jakýsi Ing. Friedrich Musil z Vídně, pravděpodobně na pozvání tehdejšího majitele cukrovaru Tellera. Hlavním cílem Musilovy pochůzky po kutnohorském revíru bylo vyznačit průběh nových dosud nevydobytych žilných pásem.

Musil své dobrozdání uvedl touto poznámkou:¹⁵ *V laických kruzích často rozšiřovaný a mylně roztrušovaný názor, že proutkař může zjistit určité kovy a také jejich přesné hloubky uložení, je chybný. Hlavní úkol proutkaře je třeba spatřovat spíše v tom, aby obecně ukázal směry rud, dále poruchy, průstupy a vyklínování. Proutkaři na povrchu se vytvářející obrázky jsou podle úložných poměrů pruhy nebo plochy. Podle uložení zdejších v úvahu přicházejících rud o úklonu 70 až 80° jakož i zcela svislém musí být každému jasno, že může být zjištěn jen obraz jejich výchozů. Určení mocnosti umožňuje šíře pruhů a jejich počet.*

Dále proutkař používá metody stálého pozorování tzv. fází. Tato metoda se zakládá na poznání, že podle kvality rudního tělesa je vyvolávána různě dlouhá reakce (Erregung) ... Pokud jde o speciální případ kutnohorského terénu, je nutno pro pozdější experty zdůraznit, že mnou zjištěné jednotlivé pruhy výchozů odpovídají jednotlivým rudním žilám.

Po výkladu své metody Musil přistoupil k popisu topografie a charakteru jednotlivých indicií resp. pruhů, které v kutnohorském revíru a jeho okolí prokázal pomocí své virgule. Výsledky svých pochůzek sice zakreslil do mapy 1:75.000, ale protože se nedochovala, je dnes

¹³ J. W. Mitis: Bericht über das kgl. kuttenbergische Bergwerk. Geofond Kutná Hora. Soubor prior sestavený k příležitosti 20leté služby J.W. Mitise v báňské správě.

¹⁴ J. W. Mitis: tamtéž.

¹⁵ Archiv Rudných dolů Kutná Hora. Celý elaborát nese název *Gutachten über die Erzhöflichkeit des Freischurfgebietes Kuttenberg - Umgebung, beurteilt auf Grund von Beobachtungen mit Hilfe der Wünschelrute.*

možno si o nich vytvořit názornější představu jen podle jeho místy nejasné zprávy.

Č. 1. Linii (Streichen) jsem poprvé překřížil na silnici Kutná Hora-Přítoka západně od cihelny¹⁶ před odbočkou cesty a potom ještě 5 krát ve směru na sever. Končí severně od silnice do Hořan před sochou světce. Její začátek nebyl prozkoumán. Zatímco tento tah mění svůj směr jen jednou, jsou zde různě položeny dva jednotlivé pruhy. Hloubku prvního zrudnění (Erzführung) odhaduji vesměs na 30-60 m.

Č. 2. Dvojitá linie (Streichen) začíná přibližně u koty 276¹⁷, táhne se přibližně 100 kroků západně od kamenolomu jižně od Kaňku a probíhá jihozápadně od kaňkovského kostela na západní okraj obce. Hloubku prvního zrudnění odhaduji na 30-60 m.

Linie (Streichen) ukazuje ke Skalce, ale až tam jsem nenalezl žádné reakce. Je však možné, že severně od kolínské silnice se nalézají linie východo-západního směru, jak je odkrylo doložení.

Č. 3. Severně od křížku na kaňkovském vrchu v pokračování západně od křížku se táhnoucího pinkového pásma nasazují (einsetzen) na severním okraji lesa reakce, které pokračují asi 1 km severo-severovýchodně, ale kolínské silnice nedosahují. Střední hloubku odhaduji na 50 m.

Východně od této linie na sever od vrcholku lze pozorovat jen slabé reakce kdysi existujícího vedení trati (Linienführung). Poněkud severovýchodně od vrcholku asi 300 kroků (v lese) vystupují (auftreten) plošné reakce, které ukazují na zrudnění ve větší hloubce nad 100 m.

Dále na východ byla pochůzka nežádoucí a byla přerušena.

Č. 4. Linie (Streichen) má směr východ-západ, je jednoduchá (einlinig) a začíná severovýchodně od koty 281¹⁸ a končí blízko silnice do Perštejnec. Od východního konce pokračuje dvojitá linie (č. 9) na jihovýchod (na cca 300-400 m). Zdá se, jakoby linie č. 9 byla odříznuta č. 4; protože však ani č. 4 ani č. 9 za svým křížením nepokračují, přenechávám rozhodnutí pozdějším úvahám.

Pruh reakcí č. 4 zdá se být výchozem na jih ukloněného rudního ložiska nebo jeho průvodních vrstev. Štolou hnanou ze zářezu na jih by muselo toto rudní ložisko být v každém případě naraženo. Podle počtu fází by to mohla být olovená ruda.

Č. 5. Linie (Streichen) začíná východně od koty 281 a nedaleko této; je dvojitá a probíhá jihovýchodním směrem k sinici do Perštejnec. Na silnici samé byly v prodloužení č. 5 zjištěny jen velmi slabé reakce. Severnější linie (die nördliche Linie dieses Streichen) zdá se charakterizovat výchoz, jižnější vlivy jižně upadajícího ložiska. Hloubku prvního rudního výskytu odhaduji nejvýše na 30 m.

Linie (Linien) č. 6 a 7 východozápadního směru představují můj nejvýznamnější nález. Obě mají charakter vedení linie č. 5 (der 5 Linienführung), jen č. 7 je ve východní části poněkud širší. Zdá se, že kdysi stály ve vzájemné souvislosti.

Linie (Streichen) proti sobě vyklíňují a jsou z vnější strany, a sice č. 6 v údolí východně od kostela sv. Trojice a č. 7 na západním svahu potoka Křenovky určitě odříznuty.

Linie (Linien) se zdají náležet spíše na jih upadajícímu rudnímu ložisku než puklinovým tahům. Jejich reakce jsou velmi silné a široké, fáze velmi vysoké, takže lze soudit na bohaté velmi hodnotné rudní ložisko. Zrudnění by mohlo být naraženo mezi 30 a 80 m hloubky.

Č. 8. Západně od kostela sv. Trojice se objevují slabší reakce severního směru, které jsem

¹⁶ Podle všech okolností jde o cihelnu, která se kdysi nalézala na východním okraji dnešní nemocnice.

¹⁷ Přihlédne-li se k mapě O. Lemingera 1:12.500, lze soudit, že kóta 276 odpovídá bodu, ležícímu 500 m severně od Lorce po levé straně silnice do Kaňku.

¹⁸ Kóta 281 je zřejmě identická s bodem ležícím asi 900 m východně od Poličan.

dále nesledoval.

Č. 9. Je dvojitá linie (Streichen), která snad kdysi souvisela s č. 5 a zdá se být posunuta na severovýchod, čímž také odřítzla č. 4.

Č. 10. Je severojižně směřující úsek reakcí (Reaktionsstück), který vede až k východnímu přerušení linie (Streichen) č. 7. Zřejmě je to část linie č. 7, která při transportu zůstala zpět.

Přehlédne-li se uspořádání reakčních pruhů, je nápadné, že na severu mají severojižní směr a na jihu východozápadní směr.

Na základě své virgule a studia tektonických poměrů podle Katzerova článku dospěl F. Musil k tomuto závěru: *Na jihu Kutné Hory proutkařskou technikou pozorované a v katastrálním plánu dostatečně přesně zakreslené pruhy reakcí lze vysvětlovat jako rudní žíly případně lože. Zvláště dobytelné se zdají linie 6 a 7. První rudní výskyt odhaduji v západní části linie 6 na 30 až 80 m, západně a v linii 7 na 50 až 100 m hloubky.*¹⁹

Musilova zpráva, jak ukazuje i její pokud možno autentický a tím i kostrbatý překlad, je poznamenána některými nedostatky, jež snižují její potenciální hodnotu. Na jedné straně obsahuje řadu „odborných“ dnes většinou nesrozumitelných termínů a na druhé straně používá mnohdy zcela laické a z geologického i montanistického hlediska nezvyklé pojmy a vazby. Proto je také nutno Musilovy vývody posuzovat se značnou rezervou. Třebaže Musil ve svém posudku nabídl proutkařské služby i během případných kutacích nebo vrtných prací, přesto se již tehdy neseťkal s žádným ohlasem, jelikož nový průzkum kutnohorského revíru a jeho okolí byl zahájen teprve po obsazení ČSR v letech 1939/1940.

Proutkaření bylo sice tehdy nahrazeno již moderními geofyzikálními metodami, nicméně jejich zavedení do průzkumu nepřineslo v této době ještě žádný velký efekt. Názorný důkaz o tom podávají magnetická a elektrická měření, která byla podniknuta uprostřed roku 1940 R. Běhounkem a A. Zátokem na jižním okraji kutnohorského revíru.²⁰ Při těchto měřeních zejména mezi kostelem sv. Trojice a Bylany a kolem Poličan byly totiž tehdy zjištěny jen vložky skarnů a tělesa bazických eruptivních hornin odpovídající eklogitu.²¹ Předpoklad, že v tomto terénu budou identifikována také vlastní rudní ložiska, konkrétně žíly oselského pásma, se však nespínil, jelikož v linii jejich směrného pokračování nebyly konstatovány žádné významnější anomálie.²² Podle posudku obou autorů to bylo způsobeno údajně nedostatkem vodivého pyritu na oselském pásmu.

Nová měření, vedená později v oblasti roveňského pásma, byla poněkud příznivější, neboť jejich zásluhou se zde podařilo vyznačit průběh hlavní a zčásti také podložní resp. petrské žíly. Nespornou měrou k tomu přispěl i fakt, že na tomto pásmu se zachovala až do současnosti řada poměrně výrazných hald, jejichž pomocí bylo možno blíže určit topografii obou ložisek. I přesto však R. Běhounek a A. Zátok ve svém druhém posudku dospěli k závěru, že je nutno zjištěné rudní zóny vzhledem k obtížnosti geofyzikálních měření v kutnohorském revíru

---

¹⁹ Zbývající část své zprávy Musil věnoval převážně jen obecnému popisu některých geologických skutečností podle studie F. Katzera *Der Kuttenger Erzdistrikt*, otištěné v časopisu *Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen*, Jahrgang 1896. V důsledku toho také nemá její podrobnější sledování žádný smysl.

²⁰ Geofond Praha, P 2554.

²¹ Není vyloučeno, že právě pruh těchto hornin vyvolal proutkařské reakce, které Musil považoval za svůj nejnadějnější objev. Výskyty eklogitu totiž topograficky odpovídají přibližně jeho liniím č. 6 a 7.

²² Báňskohistorický výzkum však nezvratně dokazuje, že mezi kostelem sv. Trojice a údolím Bylanky vystupuje poměrně mohutná, i když izolovaná kavecká žíla SSV-JJZ směru, která je zde nadto křížena S-J až SZ-JV jasně prokázanou poruchou.

ještě dodatečně ověřovat hornickými pracemi.²³

Mnohem rozsáhlejší a systematictější geofyzikální měření byla prováděna na severním okraji kutnohorského revíru, zejména kolem Hlízova, Starého Kolína, Konárovic, Tří Dvorů a Skalky. Nejdříve v roce 1944 geoelektrická O. Horvátovou a E. Lorenserem, pak až v roce 1957 S. Chudáčkem a posléze v letech 1958 až 1960 magnetometrická M. Kašparem, která znamenala relativně největší úspěch, protože v jejich průběhu byla v okolí Skalky zjištěna řada anomálií, odpovídajících některým žilám pásma skaleckého a nifelského.

Přehled lokalit ověřovaných v minulosti prospekčními metodami v okolí i v samotném centru kutnohorského revíru²⁴

Kromě vlastní hornické exploatace hlavních rudních pásem probíhaly v minulosti nejen v rámci tohoto revíru, ale i v jeho blízkém a vzdálenějším okolí různé průzkumné či kutací práce, podnikané jak soukromými nákladnictvy, tak i horním úřadem za účelem zjištění nových rudních zásob, jež by mohly zabezpečit kontinuitu zdejšího báňského provozu. Nejčastější objekty těchto prací tvořily tehdy buď historicky méně známé okrajové úseky některých žilných pásem se skupinami nebo osamocenými důlními díly, představovanými šachtami a štolami, nebo naopak méně nápadné a hornicky nedotčené ložiskové indicie, vyskytující se převážně v okolí tohoto revíru.

Báňskohistorickým výzkumem v kutnohorském revíru a v jeho širším regionu bylo zjištěno na 40 různých lokalit, představovaných katastry obcí, polními tratěmi, montanisticky či geologicky vymezenými plochami a místy, např. žilnými pásmy, jednotlivými důlními díly nebo jejich skupinami apod., na kterých byly zejména mezi 16. až 19. stoletím podnikány různé prospekční nebo vlastní často i rozsáhlejší hornické hlubinné práce.

Některé z těchto lokalit, jak je patrné z předchozího textu, leží v samotném kutnohorském revíru. Patří k nim zejména některé části roveňského, turkaňského a kuklického pásma, dále tzv. pásmo kavecké, do jisté míry poličansko-bílejevské, oblast Karlova a jiné. Hlavní důvod, proč byly zařazeny do této studie, spočívá v tom, že se v dřívějších dobách, kdy na nich probíhaly občasné prospekční nebo průzkumné práce, jevíly tehdy jako samostatné ložiskově nadějně oblasti situované v okrajových částech zdejšího revíru. Následkem toho se také vzhledem k nízkému stupni znalostí rozsahu a charakteru tohoto revíru nepředpokládala jejich přímá souvislost s jeho hlavními ložiskovými strukturami.

Pokud jde o další lokality, jež byly v minulosti objektem prospekčních prací v širším okolí kutnohorského revíru, lze předpokládat, že jejich počet byl nepochybně větší, než uvádí tento seznam. Po některých se totiž nedochovaly žádné písemné záznamy či terénní stopy a proto také přirozeně unikly i badatelské pozornosti. Nehledě však na to, je možno konstatovat, že tento abecedně uspořádaný lokalitní přehled zahrnuje převážnou většinu všech míst, katastrů, rajonů a osamocených skupin nebo jednotlivých důlních děl blízkého a širšího okolí kutnohorského revíru, na kterých byly v minulosti hornickými pracemi či jinými metodami vyhledávány nové nebo ověřovány již známé či jen předpokládané výskyty ložisek především s obsahy stříbrných rud.

---

²³ Geofond Praha, P 2554/2.

²⁴ Za tyto lokality, jak je zřejmé z tohoto výčtu, jsou tedy z topografického i báňskohistorického hlediska považovány nejen vlastní katastry obcí či jejich částí, ale i samotná nebo ve skupinách se vyskytující báňská díla, vymezená místa s ložiskovými indiciemi či okrajová území známých žilných pásem, které byly v minulosti předmětem vyhledávacích, průzkumných a rozsahem menších a časově kratších těžebných prací.

BAŠTA

Při své prohlídce terénu mezi Kutnou Horou a Týncem nad Labem navštívil proutkař J. Dilb v roce 1722 také okolí tzv. Bašty u Starého Kolína, kde bylo v 16. století vybudováno překladiště dřeva plaveného z Krkonoš a kde se tehdy projektovala také výstavba centrálních hutí pro tavení stříbrných rud a tzv. ságrování mědi. Podle zprávy horního úřadu v Kutné Hoře byla Dilbem u Bašty zjištěna skupina asi 7 rudních žil, většinou považovaných za odžilky turkašského, staročeského a zčásti i kuklického pásma, jejichž mocnost v některých případech údajně činila 1½ lokte až 3 látra, tj. 80 cm až 6 metrů, a kovnatost od 1 do 3 lotů, tj. od 260 do 780 g/t Ag.

Suverénní ale skutečnosti velmi vzdálená Dilbova tvrzení o existenci bašteckého žilného systému pravděpodobně vyplynuly spíše z jeho představy, že některá kaňkovská pásma pokračují dále na sever bez přerušení až do polabské roviny, než z průkazných reakcí jeho virgule, neboť kutnohorské krystalinikum je v tomto prostoru překryto většinou dost silnou vrstvou křídových sedimentů. Proto také kutnohorský horní úřad tehdy nepřistoupil k podrobnějšímu průzkumu těchto údajně nadějných ložiskových indicií.

BÍLEJOV

Mnoha legendami byly kromě proslulého Osla opředeny v minulosti také doly Pokoj a Svornost, situované staršími archivními prameny většinou ke dvoru Bílejov, tj. zhruba 2 km jižně od centra kutnohorského revíru. Hlavním důvodem toho, proč byla těmto dolům věnována zejména v 16. století tak velká pozornost báňských podnikatelů i samotného horního úřadu, byl nejen poměrně hojný výskyt ušlechtilých stříbrných rud, jež se zde kdysi dobývaly, ale i fakt, že do tohoto prostoru podle tehdejších názorů směřovala řada žil oselského pásma.²⁵ Na významnou úlohu, kterou doly Svornost a zejména Pokoj hrály v myšlení kutnohorských odborníků 16. století, ukazují i některé projekty vodohospodářských staveb, vypracované tehdy za účelem zajištění pohonné energie pro kaňkovské vodotěžné stroje.²⁶

Doly Pokoj a Svornost byly sice otevřeny patrně již v 14. nebo 15. století, ale pro údajnou vodonositelnost zdejšího terénu byly také záhy opuštěny.²⁷ Na rozdíl od většiny dolů kutnohorského revíru, které se rozkládaly na pozemcích sedleckého kláštera nebo vyšehradské kapituly, nalézaly se bílejovské doly na malešovském panství,²⁸ které ač původně patřilo komoře, přešlo později do rukou Jiřího Háši.²⁹ Na začátku 16. století se obnovy bílejovských dolů ujalo

²⁵ Markantně to dokazuje zvláště zpráva z roku 1532, ve které nejvyšší horní hejtman Kryštof Gendorf uvádí, že všechny žíly, které zakreslil jižně od Kutné Hory, kde byl nedávno otevřen důl Cimburk, se táhnou do oblasti, jejímž majitelem je *Jorg Hastho*, tedy na malešovské panství Jiřího Háši. (SÚA Praha, ČDKM III/51, karton č. 37.)

²⁶ Mezi nimi pak především návrh stavebního mistra R. Pebingera, předložený na sklonku 70. let 16. století dvorské komoře. Podle něho měl být projektovaný kaňkovský náhon založen již u rybníka Světlík pod Březovou a veden kolem dolu Pokoj, kde se tehdy plánovala instalace výkonného čerpacího stroje, a dále pak přes údolí Vrchlice až k bylanskému rybníku nad ságrovnou, u něhož by se napojil na starý kanál vedoucí ke Kutné Hoře a na Kaňk. Celková délka tohoto náhonu včetně již hotových úseků se odhadovala na 7.950 láter, tj. necelých 16 km, a vlastní trasy mezi Světlíkem a dolem Pokoj na cca 5,5 km.

²⁷ Územím u Bílejova neprotéká žádná významnější hlouběji zaříznutá vodoteč, takže zde hladina spodních vod vždycky zůstávala na poměrně vysoké úrovni. Kromě toho se zde kdysi nalézala ještě nějaká přirozená nádrž zvaná Jezírko, odkud vody údajně prosakovaly do dolu Svornost.

²⁸ Na stejném panství se nalézaly vlastně také křesetické doly.

²⁹ Jiří Háša dostal na tyto doly fristunk již od krále Ludvíka a někdy v roce 1514 mu na jejich obno-

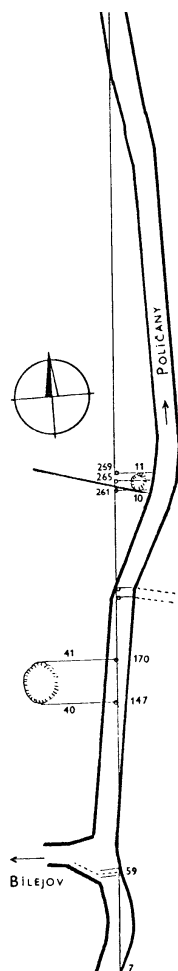
nové těžařstvo, s nímž měl Jiří Háša, který se rovněž podílel na báňském provozu, řadu sporů. Břlejevské doly byly po částečném vyzmáhání pak v roce 1536 na příkaz nejvyššího mincmistra prohlédnuty svrchním štejjérem Zikmundem Práškem.

Podle jeho zprávy, která se však nedochovala v českém originálu, nýbrž jen v německém a zřejmě poněkud zkomoleném překladu,³⁰ první šachta dosahovala až k hořejší jímce (která měla objem asi 60 kožených měchů) hloubky 22 dumplochů, tj. cca 50 metrů.³¹ Přibližně 8½ dpl, tj. asi o 18 m níže, se nalézala další, tehdy nazývaná spodní jímka, která byla 1½ dpl dlouhá a 1 dpl hluboká, takže její kapacita činila asi 15 m³. Se zřetelem k těmto hloubkovým údajům a k poloze obou vodních žump lze soudit, že tento důl, i když není v citované relaci blíže specifikován, odpovídá nejspíše ve 20. století zmáhané a dále zobrazené tzv. poličanské šachtě a tudíž pravděpodobně samotnému dolu Pokoj. Žíla sledovaná touto šachtou měla zde směr h 2 a byla lokálně mocná až 1 dpl, tj. kolem 220 cm. Její zřejmě křemen-kalcitová výplň, oddělená od vedlejší horniny patrně slabou obrubou, obsahovala místy jemně vtroušené stříbrné rudy.³²

Potom Prášek vykonal prohlídku druhého zřejmě nepříliš vzdáleného dolu, kterým byla patrně zmíněná Svornost. Hloubka vstupní jámy byla však podstatně nižší, totiž pouhých 8 dpl; pod nárazištěm byla ještě 4 dpl hluboká jímka, z níž vedla 3 dpl dlouhá chodba k asi 6 až 7 dpl hlubokému hašplu, který končil rovněž ve vodě. Podle toho byla voda z tohoto dolu tehdy vyčerpána do úrovně cca 42 metrů pod povrchem. Pokud bylo možno zjistit, vystupovala zde téměř na šíři čelby mocná žíla směru h 3 a dosti strmého úklonu, která se vyznačovala vtroušeným pyrrargyritem.³³

Podle Práškovy relace bylo tehdejší zmáhaní dolu Pokoj spojeno se značnými technickými i finančními problémy. Pro čerpání vod zde muselo být drženo 18 koní a tak jen za tímto účelem bylo za pouhého 1½ roku vynaloženo 1408 kop grošů. Za tuto dobu se však postoupilo jen do hloubky 8 dumplochů, tj. cca 18 m. Z toho vyplývá, že odvodnění a zpřístupnění každého hloubkového dumplochu si v tomto dolu vyžádalo 176 kop grošů.³⁴ Protože však zdejší žíla byla poměrně málo vydobyta, Prášek se domníval, že by bylo vhodné zříditi zde vodotěžný stroj a případně i samostatnou poměrně mělkou odvodňovací štolu.

Po tomto doporučení se začala z údolí Vrchlice razit směrem k dolu

Situace u Bělejova

vu byla poskytnuta z královské pokladny ještě podpora ve výši 8 kop grošů. Členy tohoto těžařstva byli později kníže Arnošt, Jošt z Rožmberka a dokonce i sám mincmistr Albrecht z Gutenštejna.

³⁰ Tento překlad je zapsán v relaci, sestavené pravděpodobně komisí, která koncem 60. let 16. století navštívila kutnohorské doly.

³¹ Tomu odpovídá také zpráva Ludvíka Karla z Řásné, která uvádí, že těžná šachta dolu Pokoj byla hluboká 30 sáhů, tj. necelých 60 m, z čehož ještě několik sáhů připadlo na vodní jímku.

³² Podle zprávy Jakuba Poučka z poloviny 16. století bylo na dole Pokoj kaňkoví se zmrsky na prkno, tj. asi 20 až 30 cm mocné. Kaňkoví obsahovalo rudu podobnou rumělce a někdy také vajsuldanc, tj. zřejmě proustit.

³³ Že pokojská žíla byla zrudněna pyrrargyritem, potvrzuje také relace nejvyššího mincmistra Viléma z Oppersdorfu někdy z 80. let 16. století. (SÚA Praha, MM 5/157/ 1583-1585.)

³⁴ Za jediný den se totiž muselo z tohoto dolu vytáhnout na povrch 150 měchů vody a hlušiny.

Pokoj nová štola, zvaná Suchá nebo Spálená, ale ta zůstala nedokončena následkem přerušení provozu různými potížemi trpících bílejovských dolů.³⁵ Hned v roce 1533 se sice pod vedením Petra Hlavsy z Liboslavě ustavilo nové nákladnictvo, které se však po ztrátě 160 kop grošů rychle rozpadlo. Nezdarem skončily také pozdější snahy o vybudování vodního náhonu, který měl kromě nárazových vod na kaňkovské těžné stroje zajistit dostatek pohonné energie také pro vyzmáhání dolu Pokoj.

Větší ruch kolem bílejovských dolů nastal znovu v 80. letech 16. století, když dvorská komora vydala příkaz, aby byl v Kutné Hoře vyzkoušen vodočerpací stroj, který sestával jakýsi Endres Gross.³⁶ Komora sice původně chtěla tento stroj instalovat na kaňkovském Trmandlu, ale na návrh horního úřadu byl postaven a ověřován nejdříve na dolu Pokoj.³⁷ Výsledky jeho provozu však byly žalostné. Po dvou dnech, co byl tento stroj v provozu, se pouze dělníkům vytvořily na rukou puchýře, aniž se jim podařilo poněkud snížit hladinu vody.³⁸ Pod vlivem toho také o něm horní úřad podal komoře velmi skeptické vyjádření: *...so sehen wir auch nichts Neues darbey den das Rorwerck so im dirmentl Aufm Gang vnnd dan Auch Tauer-gang nun mer etzliche Jar im werck gehet, ist viel pesser vnnd geheber zugerichtet...*³⁹

Zájem, který o důl Pokoj⁴⁰ projevila známá komise baňských odborníků, jež v roce 1588 navštívila Kutnou Horu,⁴¹ nezbudil však ani u české komory ani u nejvyššího mincmistra žádnou odezvu. Proto vzdor další poměrně příznivé zprávě kutnohorských starších nad havíři⁴²

³⁵ Názorně o tom svědčí vyjádření hofmistra Severina, zapsané v tzv. Memorandu z r. 1549, fol. 64, městské oddělení SOA Kutná Hora, které cituje J. Fiala: *A k velkým dolům že se přimlouvati nechce jako u Bíljiava, že sú těžcí k dobývání a na 1 kopu cáliv musí za den vytáhnouti a 300 kop musí býti než zapřehú.*

³⁶ Horní úřad tehdy poskytl Grossovi kromě rour, dřeva a jiných potřeb ještě 15 tolarů a několik pacholků na výpomoc.

³⁷ Hlavní důvody, které vedly horní úřad k tomuto stanovisku, objasnil ve své již citované zprávě z roku 1582 hofmistr Ludvík z Řásné: *...šachta Pokoj není v bocích příliš vyrubána a v její blízkosti nejsou rovněž žádné rozlehlejší doly, ze kterých by do ní přitékaly vody a tím ztěžovaly možnost kontroly; šachta je až k jímce hluboká 30 sáhů a vedle náraziště se nalézá ještě 4 sáhové hloubení a všechna ta díla stojí až do výše 1½ sáhu ode dne pod vodou.* Celková hloubka dolu Pokoj byla podle relace z roku 1537 uvedené J. Barvířem celkem 5 hašplů pod úroveň ražené štoly. (Geofond Praha P 2558/4.)

³⁸ Stejně množství vody, které bylo tímto ručně obsluhovaným strojem vyčerpáno během dne, stačilo totiž za noc opět do dolu přitéci.

³⁹ Gross sice po tomto neúspěchu navrhl řadu zlepšení, aby k jeho pohonu mohli být zapřaženi také dva koně, avšak horní úřad k tomu poznamenal, že by za těchto okolností stačil k čerpání nejvýše do hloubky 7-8 láter, tj. asi 15 metrů. Koně totiž mohou táhnout nejvýše 4 hodiny a potom musí 8 hodin odpočívat, takže při nepřetržitém čerpání i z těchto malých hloubek bylo třeba aspoň 6 koní. Jakmile by se však postoupilo níže, vzrostl by přirozeně i počet koní na 20 až 24 a tím by také značně stouply i náklady.

⁴⁰ Důl Pokoj byl sice v roce 1583 znovu propůjčen V. Vaníčkoví, který však na jeho obnovu neměl dostatek finančních prostředků.

⁴¹ Kromě hlavních žilných pásem, nalézajících se v centru revíru, si tato komise tehdy prohlédla také důl *hinter der Schmelzhutten der Freitag* genand položený daleko od města. Podle jeho polohy je zřejmé, že komise tímto dolem, který omylem nazvala *Freitag*, tj. Pátek, ve skutečnosti mínila *Frieden*, tj. Pokoj. Nasvědčuje tomu i její poznámka, že tento důl *...zuweilen reich am Silber ist, allein in die deüff sehr wasser nettig ist...* a že zde proto musela být kverky otevřena odvodňovací štola. (SÚA Praha, MM 5/158/1588 kart. č. 538.)

⁴² Výpisy z Fialovy pozůstalosti. SOA Kutná Hora, městské oddělení 1595 č. 4925: *Důl Pokoj je nepřiliš rozfrejovaný, hlubiny přílišné a stolhortů rozehnaných nemaje, však že znamená hod-*

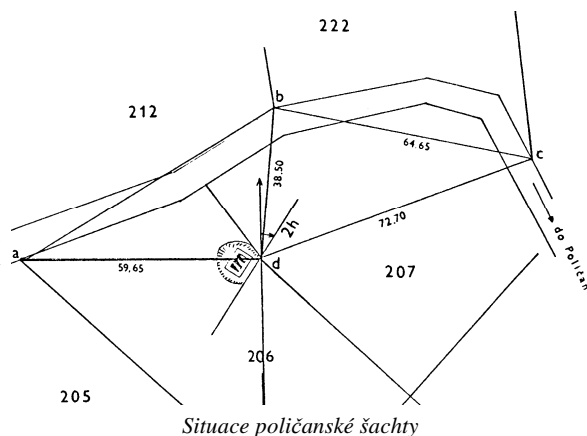
zůstaly doly Pokoj a Svornost⁴³ opuštěny a v následujících stáletích upadly v téměř úplné zapomenutí.

Když se pak v 19. a zejména ve 20. století začalo znovu uvažovat o otevření bílejevských dolů, byla již jejich poloha prakticky neznámá. Někdejší haldy byly totiž při intenzivním obdělávání půdy většinou aplanovány a z toho důvodu byly tyto doly vzhledem k jejich kdysi uváděné topografické souvislosti s dvorem Bílejev hledány kolem Malešova ovšem bez výsledku.

Naléhavěji vyvstal problém lokalizace bílejevských dolů zejména v roce 1940. Po obnově provozu turkaňské šachty zahájila totiž protektorátní kutací správa řadu průzkumných prací také v širším okolí revíru. Nejříve na štole Antonína Paduánského za Vrbovým mlýnem a záhy také asi ½ km za Poličany, kde byla v ohybu cesty k Velkému rybníku poblíž dosud patrného odvalu odkryta stará úklonná šachta.

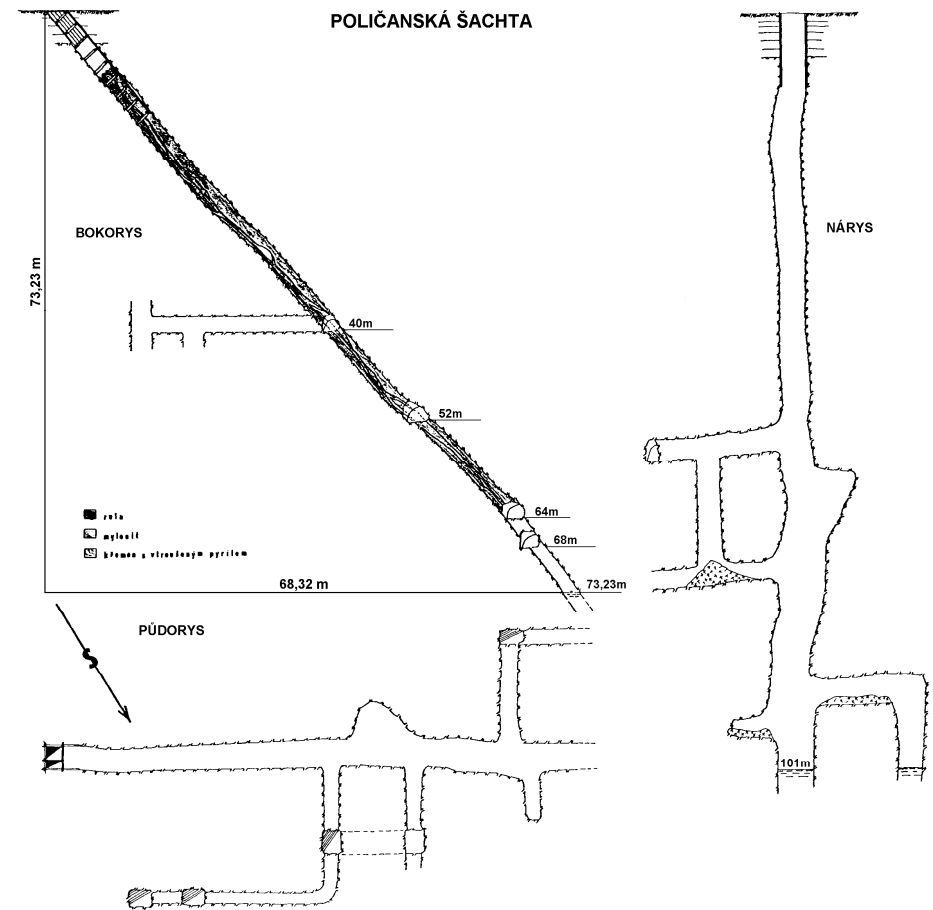
Do roku 1943 byla tato šachta vyzmáhána až do stometrové hloubky. Protože byla vyražena v cca 50° ZSZ úklonu, muselo být její nadloží podepřeno pevnou vřdřevou. Kromě šachty bylo tehdy otevřeno ještě několik dalších děl. Nejprve v úklonné hloubce 57 m, tj. ve svislé hloubce 40 m, to byla chodba SSV směru, která však byla již ve vzdálenosti 18 m od šachty ostře zalomena na JJV po nějaké poruše a po dalších 25 m skončila v další staré na povrchu mírnou depresí vyznačené šachtě. Na této chodbě bylo asi v 10 m od šachty zjištěno hloubení, které komunikovalo s další níže probíhající chodbí, vyraženu v úklonné hloubce 72 m neboli svislé hloubce 52 m rovněž směrem na SSV. Zhruba v 88 m úklonné nebo 63 m svislé hloubky byla objevena další tentokrát JJZ chodba, na jejíž čelbě ve vzdálenosti asi 15 m se nalézalo hloubení, propojené zřejmě ve spodních polohách s hlavní šachtou. O něco níže, tj. v 91 m úklonné a 65 m svislé hloubky, byla v SSV boku zjištěna nejspodnější sledná chodba, která však dosáhla délky pouhých 5 m. Na úrovni 101 m úklonné, tj. 73 m svislé hloubky, bylo další zmáhání zastaveno, ačkoliv bylo zřejmé, že šachta pokračuje ještě hlouběji.

Ložiskové poměry na této šachtě byly velmi nepříznivé. Objektem středověkých prací, jak ukázal tento průzkum, byla zde poruchová zóna směru 2 h 30' a zhruba 50° ZSZ úklonu, která prostupovala pevné ortoruly. Její výplň byla tvořena mylonitem, tj. hydrotermálně rozloženou

ná, jako špickluzu, července, kulantrop i zrna stříbrná, po nichž by dobrá naděje ku požehnání božím byla, v něm nacházejí i také rudy dobré na syrovo, že jsou z téhož dolu k šmelcování přicházely. A ačkoliv pak vody na onen čas těm kverkům, kteříž jsou týž důl tehdaž pávovali, že jsou jej upustili, překážku učinily, ale poněvadž vody takové ne tak silné jsou, aby se feylovati nemohly, zvláště když by některé rybníčky jako i na onen čas se spustily a voda na nich se nedržela, a tato obec hojnější fedruňk nežli na onen čas kverci dáti by mohla...

⁴³ O nějakém dolu Svornost je jedna zmínka také v SOA Kutná Hora, Zprávy o vortech 1563-1564, kart. č. 155, že byl v roce 1564 prohlížen úředníkem Koktánkem. Na tomto dolu, propůjčeném Samuelem z Vodolína, však nebyly tehdy pro značnou mocnost *kulí*, tj. křídových sedimentů, zjištěny žádné ložiskové indicie a proto byli tamější kverci z něho vyvedeni. Podle toho lze soudit, že tento důl nebyl identický s bílejevskou Svorností.

a silně podcenenou rulou, s nepravidelnými čookami křemene o mocnosti 40 cm až 1 m a délce 2 až 10 m. Křemenné čooky byly impregnovány zejména pyritem a patrně i nějakými tmavými rudami o kolísavém obsahu stříbra od 2 do 46 g/t Ag a maximálně 0,8 g/t Au. Pod vlivem toho byla tato jáma, jejíž přítoky se pohybovaly mezi 13 až 22 l/min., ještě v roce 1943 opět uzavřena.⁴⁴

Třebaže se tedy na tomto dolu, nazývaném tehdy Poličanská šachta, rozvinul ještě před nedávnem poměrně rozsáhlý provoz, přesto jeho skutečná identita zůstávala i nadále nejasná. J. Barvíř, jenž se otázkou topografie bílejevských dolů zabýval již v roce 1906,⁴⁵ polemizoval s J. Grimmem, který soudil, že *...Pokoj byl snad dílo u Poličan nad hutěmi, které bylo za jeho času štolou Spálený sledováno*. Podle Barvířova názoru, opírajícího se o Greiseliovu relaci z roku 1671, byla Grimmova domněnka, že Pokoj souvisel se Spálenou štolou, velmi sporná,

⁴⁴ Geofond Praha, Posudek P 2563/2. Betriebsbericht des südlichen Reviers des Kuttenberger Erz-districtes für das Jahr 1943.

⁴⁵ J. L. Barvíř: *Další poznámky k otázkám Kutnohorským*. Hornické a hut. listy. Ročník VII, 1906, č. 7, str. 100-103.

neboť všechny starší prameny se vždy zmiňovaly jen o šachtě. Nakonec sice připustil, že Pokoj ležel u Poličan nad hutěmi, ale zároveň vyslovil přesvědčení, že mnohem důležitější než lokalizace tohoto dolu, kde byly především antimonové rudy, je určení polohy Svornosti, na které se kdysi dobýval *stříbrorudek*. Za tím účelem také doporučil podrobnější terénní průzkum v okolí Poličan.

Barvířovo pojetí této problematiky bylo ovšem poněkud paradoxní. Studium archivních pramenů, které se dochovaly k dějinám hornické činnosti na jižním okraji kutnohorského revíru, totiž dokazuje, že tyto doly - i když spolu nikdy nekomunikovaly - byly s největší pravděpodobností otevřeny na stejné rudní žíle, probíhající SSV až SV směrem východně od Bílejova. Také ušlechtilé stříbrné rudy se vyskytovaly na obou místech. Proto mezi doly Pokoj a Svornost nesporně existují vzájemné nejen báňsko-historické, ale i geologicko-ložiskové vztahy a vazby.

Pokud jde o lokalizaci legendárního dolu Pokoj, lze dnes dospět k pozitivnějším závěrům. Přihlédně-li se totiž k nápadně shodě některých hloubkových hodnot,⁴⁶ dále ke směru dobývaného ložiska a v neposlední řadě i k linii Spálené resp. Suché štoly, ražené podle autentických údajů *gegen dem fridt*,⁴⁷ nemůže být pochyb, že důl Pokoj je ve skutečnosti totožný s dříve otevřenou Poličanskou šachtou. Neležel tedy ani přímo u dvora Bílejov, jak se domnívá většina historiků, ani nad hutěmi, tj. severně od Poličan, nýbrž naopak zhruba ½ km jižně až jihozápadně od této obce. U dvora Bílejov, tj. několik set metrů od Pokoje na JJZ, byl nesporně situován pouze důl Svornost patrně ještě s blíže neznámým dolem Láška.⁴⁸ Určení přesnější polohy obou hlavních bílejovských dolů má sice z praktického hlediska jen malý význam, ale z toho vyplývající závěr, že totiž Pokoj je s největší pravděpodobností identický s tzv. Poličanskou šachtou, umožňuje názornější konfrontaci další historické legendy se střízlivými fakty. Na jejím podkladě se lze přesvědčit, jak iluzorní byly dřívější nadsazené pověsti, které se o bohatství tohoto dolu šířily v minulosti, ve srovnání s reálnými poznatky o chudobě zdejšího ložiska, získanými při jeho opětném otevření v letech 1941 až 1943, neboť v obou případech se týkaly stejného jen v různých časových údobích jinak nazývaného hornického objektu.

BYKÁŇ

Někdejší báňskou činnost u vesnice Bykáně, vzdálené asi 5 km jižně od Kutné Hory, dokazuje pouze jediná zpráva horního úřadu ze srpna 1843. Podle ní totiž byly na křižovatce silnice nedaleko Bykáně, tj. v blízkosti bývalého hostince na Májovce, ještě tehdy patrně ... *die letzten Halden des Rowiner Zuges*.⁴⁹ Území kolem Bykáně je však zemědělsky silně kultivováno a proto také dnes již na něm nelze zjistit žádné známky po dřívějším dolování. Na samotné křižovatce státní a okresní silnice se sice nalézá morfologicky dost nápadná vyvýšenina, která připomíná zčásti aplanovanou haldu, ale vzhledem k tomu, že zdejší terén je pokryt jen ornici s ojedinělými úlomky ruly, pravděpodobně představuje jen rozvětralý rulový výchoz. Existenci hornických indicií, které uvádí zpráva HÚ Kutná Hora z roku 1843, je možno předpokládat spíše na SV od Bykáně, tj. směrem ke Křeseticím. Za těchto okolností ovšem musela objektem dřívějších báňských prací v daném území být nikoli žíla roveňského pásma, nýbrž některá z poblíž probíhajících křesetických žil.

⁴⁶ Např. mezi hloubkou vlastní těžné šachty Pokoj a prvního náraziště na poličanské šachtě apod.

⁴⁷ Za předpokladu, že by tato štola byla dorážena až k dolu Pokoj, tzn. do vzdálenosti nejméně 300 metrů, podsedla by jeho ohlubeň asi v hloubce necelých 40 m pod povrchem.

⁴⁸ Pravděpodobně na parcele zvané *Ježírko*, kde již před delší dobou došlo k několika terénním propadům.

⁴⁹ SÚA Praha, VHÚ Příbram, sg. 63/1842-1852, kart. č. 528.

BYLANY

Mezi lokality, které přes svou poměrnou blízkost od Kutné Hory leží již vlastně za vymezenými hranicemi kutnohorského revíru, patří především Bylany. Nicméně i když byl kdysi u Bylan, jak svědčí dnes již jen sporadické zbytky struskových hald, soustředěn rozsáhlý hutnický provoz, po báňské činnosti se zde nezachovaly téměř žádné stopy. Podle archivních pramenů ze 16. století sice ještě tehdy v údolí Bylanky a dále k tzv. Markovičkám ležely ojedinelé doly, které však byly později zahrnovány ke grejfskému nebo dokonce k oselskému pásmu.

Nedaleko Bylan byly tehdy pravděpodobně otevřeny doly Sylvestr, propůjčený v roce 1574, a Milost, na němž od roku 1580 vedl práce H. Knoflíček. U ságrovny, tj. bývalé bylanské huti, byl v roce 1567 připomínán důl Josef, který se rovněž nalézal na katastru obce Bylan.⁵⁰ Poblíž této huti na *cezení* černé mědi se údajně nalézala také štola sv. Benedikta, která byla někdy v 80. letech 16. století ražena zřejmě na sever ke Kutné Hoře.⁵¹ Protože však v dalších letech archivní zprávy o bylanských dolech ustávají, lze také soudit i o brzkém zániku jejich provozu.⁵²

Za hornická díla, vzniklá během dřívějších kutacích prací, pokládal kutnohorský úřad v 18. století ještě 5 tehdy patrných pinek, nalézajících se za sebou mezi tzv. rabštejnským (dříve královským nebo vejvanovským) rybníkem a samotnými Bylany. Na rozdíl od původního názoru, že tyto pinky byly pozůstatkem světlíků, otevřených na dřívě ražené štole, která měla spojit uvedený rabštejnský rybník s vodním náhonem od Bylan, se horní úřad tehdy po jejich prohlídce domníval, *...dass solche auf keinen Stollen, sondern nur lediglich Ein Schurf auf einen durch dieses Gebürg streichenden tauben Gang in die 6 lachter abgeteüfet worden seje und wiewohlen dar für gehalten worden konte, dass sowie die Erste ietzt benandte auch die übrige Pingin nur ledigliche Versuche auf diesen obbenandten Gang seyn mögen...*⁵³

Přihlédne-li se však k písemným pramenům ze 16. století, je zřejmé, že šachty, po nichž zbyly tyto pinky, byly vyhloubeny mezi rokem 1580 až 1582. Nikoli však za účelem průzkumu nějakých žilných struktur, jak soudil horní úřad v roce 1768, nýbrž za účelem zjištění úložných poměrů povrchových vrstev, kterými měla vést trasa budoucí asi 800 m dlouhé štoly. Hluchá žíla, kterou našel horní úřad v první z těchto šachtic u tzv. rabštejnského rybníka, byla tedy nepochybně naražena jenom náhodnou shodou okolností.

K dolům, položeným v poměrné blízkosti obce Bylany, patřil fakticky také důl Svatého Ducha. Nehledě na Kořanův názor, že tento důl se nalézal v údolí Vrchlice na roveňském pásmu,⁵⁴ je totiž většinou autentických pramenů situován do prostoru západně od Kutné Hory. Na základě toho je možno soudit, že důl Svatého Ducha se nalézal v lesíku nad potokem Bylankou asi 600 m severně od Bylan, kde se až do dnešní doby zachovalo několik hald.

Důl Svatého Ducha, jak vyplývá ze sporadických údajů materiálu, byl zřejmě založen již v 15. století, ale později opuštěn a začátkem 16. století, když nastal úpadek oselských dolů, uveden znovu do provozu.⁵⁵ Obnova tohoto dolu byla sledována s velkými nadějemi, které v roce

⁵⁰ SOA Kutná Hora, Protokoly horního soudu 1574-1582, kart. č. 146.

⁵¹ SÚA Praha, MM 5/157/1583-1585, fol. 185/282.

⁵² Polohu některého z těchto dolů označuje pravděpodobně halda, nalézající se nad Markovičkami po pravé straně cesty vedoucí za sv. Trojicí do Bylan. Je zakreslena také na Hozákově mapě kutnohorského revíru.

⁵³ SOA Kutná Hora, Kopiaře zpráv mincmistru 1766-1770, kart. č. 131. Zprávy HÚ Kutná Hora z roku 1768.

⁵⁴ J. Kořan: Dějiny dolování v rudním okrsku kutnohorském. Praha 1950, str. 118.

⁵⁵ Např. v roce 1525 byla na důl Svatého Ducha vyplacena z královské pokladny pomoc ve výši 18 kop 30 grošů; kromě toho bylo na cupus za královské tále odvedeno dalších 9 kop 30 grošů.

1524 povzbudil zejména nález krásného handštánu, jenž byl od kverků koupen za ½ kopy grošů a odeslán darem králi Ludvíkovi do Budína.⁵⁶ Komise báňských odborníků, která v roce 1538 vykonala prohlídku dolu Svatého Ducha, podala o něm velmi podrobnou a zajímavou zprávu,⁵⁷ ze které vysvítá, že hlavním problémem, ztěžujícím jeho rozsáhlejší činnost, byly především silné přítoky vod.

Důl Svatého Ducha byl tehdy vyzmáhán do hloubky kolem 100 metrů a tak se kverkové domnívali, že když udrží vody na této úrovni, budou moci dovrchně pokračovat v porubných pracích. Nicméně po vyražení nových sledných děl ve vyšších polohách vzrostl znovu přítok vod na 4 šilinky lahvic za směnu, tj. přibližně snad 50 hl za 24 hodin. Proto také tehdejší komise doporučila buď vyhloubit novou šachtu a instalovat v ní výkonný vodotěžný stroj nebo raději zastavit veškerý provoz. Nakonec po ztrátě více než 3 tisíc kop grošů byla akceptována tato druhá alternativa.

Značnou měrou k tomuto rozhodnutí přispěly i zdejší dosti nepříznivé ložiskové poměry. Na dolu Svatého Ducha, jak vyplývá z některých zpráv, se vyskytují v relativně malé vzdálenosti dvě žíly: totiž hlavní o západním a vedlejší o východním úklonu, takže zde pravděpodobně dochází ve vyšších polohách k jejich vzájemnému průstupu. Protože však ve větších hloubkách tvoří okolní horninu jen jakási *žabrovitá skála*,⁵⁸ tedy nejspíše silně břidličnatá nebo svorová rula, poklesly také naděje na zastížení nějakých rudních nálezů.

Do tohoto území lze lokalizovat ještě důl Šťastný. Nasvědčuje tomu především zpráva z roku 1528, kterou kutnohorský hofmistr žádá o královský příspěvek na důl Šťastný, jenž ...*leží v té straně sv. Ducha*. Sledovaná *klufťa* byla označována jako pravá, což znamená, že měla západní úklon. Protože se zdála *velmi mocná a způsobná*, očekával se zde - ovšem bohužel márně - rentabilní provoz.⁵⁹

Kromě toho zde byl o něco později propůjčen ještě důl Nová hora, později zvaný jen Nový. Na rozdíl od Svatého Ducha a Šťastného, kterými byla otevřena především hlavní žíla, byl tento důl situován na *vidrlegu*, tj. protiklonně východně upadající žíle. Určitým i když nepřilíživým důkazem toho je zpráva svrchního štejgýře Adama z roku 1549, která se zčásti zmiňuje o zdejších ložiskových poměrech.⁶⁰ Na dolu Nový resp. Nová hora se však vyskytovaly jen kyzové *špíruňky* a proto byl také brzy opuštěn.

Vezme-li se v úvahu topografie hald v lesíku SV od Bylan, lze soudit, že doly Svatý Duch, Šťastný i Nová hora byly otevřeny na samém JJZ okraji kutnohorského revíru, kde vystupují

(SOA Kutná Hora, Horní oddělení, H 722.)

⁵⁶ Kutnohorské příspěvky 1930, V. řada, 2. sešit. Citováno podle SOA Kutná Hora, Horní oddělení, H 344.

⁵⁷ SOA Kutná Hora, Zprávy o dolech I, 1538-1570: ...*že důl ten maje v sobě na hlubinách vody silné, pro které jest byl spuštěn a držán býti nemohl, že ve dne i v noci vody držaly a potom navrátily sau se někteří kverci a jeho dobývaly y šnaly sau pole pod hašplem druhým ode dne víc než na čtyřiceti dumplochu do vrchu, domnívají se, že voda za nimi nebude postupovat, šnaly hašpl a tu sau vody dosáhly v patym dumplochu v hantu, že ji přibýva 3 šlylnky lahvic v šychtě a tak naklad ten a to odsednutí platno není nic neb ty vody skrze ty řydke skaly a zecklufťy za nimi dau a neb puždau a protož jestly dostatečně děláno býti nemá, aby radšacht byl narychtován pro tak sylne vody a dostatku že by nebylo, lepe by bylo, aby bylo zanechano nežby se tam povrchu dělalo a hlubinám nemohl pro sylne vody...*

⁵⁸ J. Kořínek: *Staré paměti Kutnohorské*. Praha 1831, str. 149: *Nebo gak se hlauběgi do skály probrahl, nassli kámen sskaredý žabrowitý a rud nenosný; tak že žádná naděge k dobrě kluffie nebyla.*

⁵⁹ SÚA Praha, MM 5/153/1514-1542, kart. č. 499.

⁶⁰ SOA Kutná Hora, Zprávy o dolech I, 1538-1570, fol. 2.

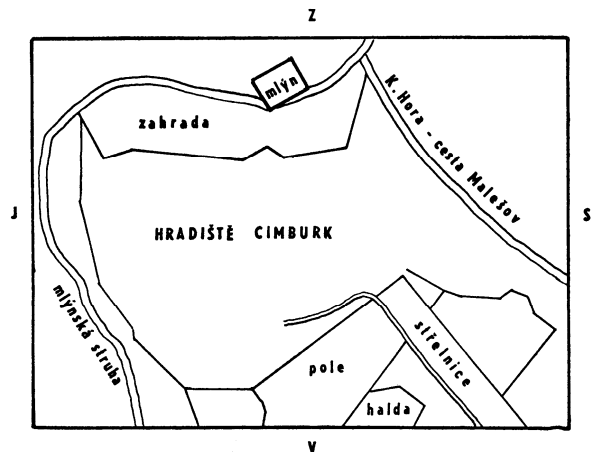
dvě poměrně mocné žíly SSV-JJZ směru, z nichž první upadá k západu resp. k ZSZ a druhá k východu resp. k VJV. Podle svého průběhu se zdají být pravděpodobným pokračováním nadložních struktur grejfského pásma, dobývaných kdysi - jak ukázaly nedávné terénní výkopy - také v prostoru dnešních kasáren po pravé straně silnice z Kutné Hory do Přítok.

CIMBURK

Území kolem pravěkého hradiště Cimburk, v jehož blízkosti byla v roce 1880 vybudována vojenská střelnice, se rozkládá na samém jižním okraji kutnohorského rudního revíru. Protože do něho však zasahují některé značně ovšem vyhluchlé žíly oselského pásma, rozvinula se zde již ve středověku menší hornická činnost. Jejím pozůstatky jsou nejen dosud patrná ústí štol, vyražených v poměrně hlubokém zářezu Vrchlice, ale i ojediněle na samotném návrší situované a téměř aplanované haldy.

O dolování kolem Cimburku se dochovala také řada písemných záznamů, vztahujících se však většinou k severnější se nalézajícím dolům Točnůk, Kruchta, Pluhy a dalším. Pokud jde o hornický provoz na samotném Cimburku, je doložen především relací Kryštofa Gendorfa z roku 1532.⁶¹ Gendorf, který se později stal nejvyšším perkmistrem království Českého, vyznačil totiž tehdy na mapě všechny významnější žíly a báňsky exponované i nedotčené oblasti na jihu revíru a tím také na Cimburku podnítl otevření nového dolu.⁶² Podle jeho názoru byla zdejší hlavní žíla dosti perspektivní a vhodná i pro založení dalších 5 až 6 dolů.⁶³ Předpověď K. Gendorfa se však nesplnila. Naopak, jediný zde otevřený důl Cimburk byl pravděpodobně záhy zastaven. Jediná o něm zjištěná zpráva štejgěrů z roku 1540 uvádí, že jeho kavna byla poškozena větrem, který ji *svrh polovici*.

Vzhledem k tomu, že Cimburk patří údajně k nejjihnějším dolům oselského pásma, nabývá nesporného významu i zjištění jeho bližší topografie. Hozák se při řešení této otázky domníval, že důl Cimburk se nalézal v prostoru dvou příčně orientovaných násypů na jižním křídle střelnice, které také do své mapy zakreslil jako hornické odvaly.⁶⁴ Přihlédne-li se však k situaci i k

Hradiště nad Cimburkem - skica E. Lemingera z roku 1886

⁶¹ SÚA Praha, ČDKM III/51, kart. č. 37, složka 1519-1523.

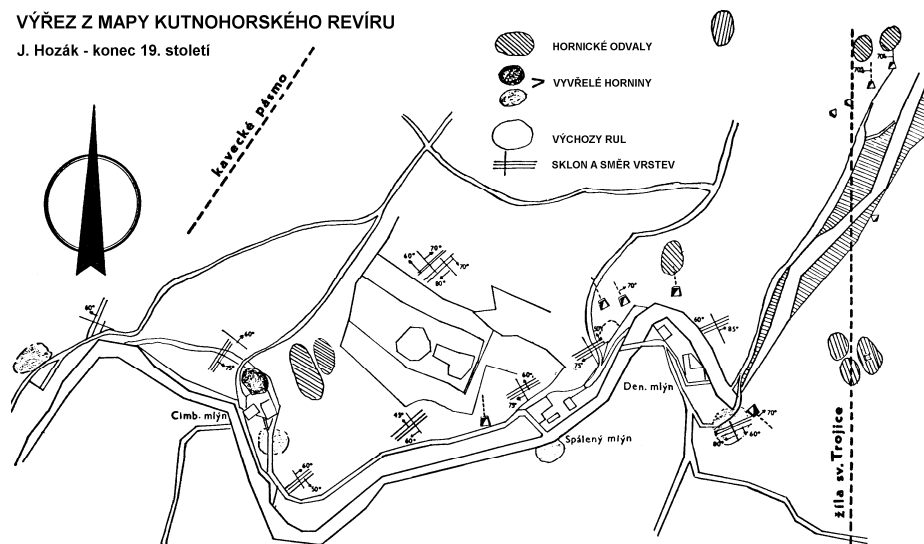
⁶² O provozu tohoto dolu svědčí skutečnost, že v roce 1533 zdejší havíři si stěžují na tvrdost skály a žádají o zvýšení *luonu*, tj. mzdy.

⁶³ SÚA Praha, ČDKM III/51. Zpráva K. Gendorfa z 22.1.1532: *...Ich hab auch aller vnnd yeder namhaften klufft vall vnnd Zw samen streychen In dem Verhawt. vnnd vnuerhawt. gepirgk gezajchnet Vnnd In dem vnuerhawt. gepirgk Ain Neue Zech auf dem Zimburg genannt aingeschlagenn Vnnd bies her pawben lassen do selbst sich der hawbt ganng fast woll Erzäjgen thuet dar aus ain yeder Pergk Verstandiger Verstenn wirt das In dem Selbigenn newen Vnuerhawtl. gepirgk nicht ainiger Pergkhwergkh Zuuerhoffen Dan vormals vor Augen gewesenn Die auch In Ainem Jar funff oder sechsten leychtlich erpawtt mögenn wordenn...*

⁶⁴ První z těchto útvarů má na Hozákově mapě rozměry cca 70 x 30 m a druhý 45 x 25 m.

VÝŘEZ Z MAPY KUTNOHORSKÉHO REVÍRU

J. Hozák - konec 19. století

charakteru těchto terénních útvarů, je zřejmé, že představují nikoli hornické odvaly, nýbrž zbytky starého hradiště, které byly ještě zvýšeny dalším materiálem při výstavbě zdejší stělnice.

Na základě toho je možné soudit, že důl Cimburk byl ve skutečnosti poněkud dále na východ. Jeho polohu totiž pravděpodobně vyznačovala hald, která ještě v 19. století byla situována vedle stělnice asi 200 m severovýchodně od zříceniny Cimburského mlýna. Konkrétněji je tato indicie zachycena jak na Hozákově mapě, tak i na připojené skice E. Lemingera.⁶⁵ Pod touto haldou, jak ukázala prohlídka terénu, lze však prokázat existenci dalšího odvalu, který patrně odpovídá světlíku otevřenému na štole, jež byla k dolu Cimburk ražena od vodního náhonu 50 m za Spáleným mlýnem. Za dolem Cimburk na jih až na jihozápad však veškeré stopy po někdejší hornické činnosti končí nejspíše v důsledku definitivního vyklínění celého oselského pásma. Proto také patrně mohl být nad Cimburským mlýnem již v 15. či v 16. století vybudován poměrně rozsáhlý tzv. Šimáčkovský rybník,⁶⁶ jehož vody zatopily značnou část tohoto území.

ČERVENÉ JANOVICE

Dosud neznámého původu je malá skupina drobných hald a pinek, která se nalézá v lesíku přibližně 1 km JJZ od Červených Janovic poblíž silnice do Štipoklas. Nedaleko od těchto zbytků starých hornických prací byl sice patrně již v 19. století založen stěnový lom, ve kterém se příležitostně dobývala silně zvětřalá dvojslídňá rula pro šterkování silnic,⁶⁷ ale vzdor tomu v něm nebyly zjištěny žádné výskyty nějakých rudních žil. Kromě toho je okolní terén porostlý stromy a tudíž také pokrytý vrstvou lesní půdy. I přesto lze však soudit, že tyto haldičky a pin-

⁶⁵ E. Leminger: Hradiště nad mlýnem Cimburkem u Kutné Hory. Památky archeologické a místopisné, r. 1886, díl XIII, sešit 6, str. 241 až 254.

⁶⁶ Hráz tohoto rybníka byla přibližně 60 m dlouhá a 12 m vysoká.

⁶⁷ V. Hoffman - Z. Trdlička: Nerostné suroviny kutnohorského okresu. Sborník oblastního muzea v Kutné Hoře, řada B, č. 10-11, 1967, str. 33.

ky, jak naznačuje jejich topografie, zřejmě sledují nějakou severojižní ložiskovou linii.

Třebaže identifikace těchto hornických zbytků zůstává otevřeným problémem, je pravděpodobné, že právě pod vlivem jejich existence byly v minulosti vyslovovány domněnky o pokračování rudních ložisek kutnohorského revíru na jih k Červeným Janovicím, Zbraslavicím a dále k Ledči nad Sázavou. Určité svědectví o těchto názorech podal ve svém díle také K. Šternberg.⁶⁸

ČERVENÉ PEČKY

Mezi lokalitami, v jejichž blízkosti se v 18. století krátkodobě rozvinuly kutací práce, byly tehdy kutnohorským úřadem uváděny také Červené Pečky. Přihlédne-li se však k jejich bližší lokalizaci, je zřejmé, že probíhaly nikoli přímo u Červených Peček, nýbrž spíše v oblasti tzv. Vlčích hor, která zasahovala zčásti i do katastru zdejší obce.

Hornický průzkum, který byl podnícen nálezem proutkaře Schreibera, byl zahájen v roce 1733 hloubením šachty v terénu asi 2 km JV od Červených Peček. Po proražení vrstvy zeminy a jílovité půdy byla asi ve 12 m pod povrchem odkryta žíla, která se stejně jako ložiska na kuklickém pásmu vyznačovala poměrně velkým obsahem křemene, kalcitu a hlouběji také pyritu. Proto byla sledována dále v úklonu a v roce 1734 byla vyřízena až do hloubky asi 27 metrů. Následkem zvýšených přítoků však došlo k zatopení zdejší šachty a tak když A. Schreiber se později dostavil k její prohlídce, musela zde být voda čerpána ve třech směnách dvanácti dělníky. Podle Schreiberovy relace z května 1735 byla tato žíla poměrně mocná a vyplněná hlavně křemenem s chalkopyritem a zčásti i vtroušeným galenitem.⁶⁹ Třebaže se tehdy uvažovalo s dalším hloubením této tzv. pečecké šachty, přesto k němu pro řadu nepříznivých okolností již nikdy nedošlo.

Kutací práce, podnikané v I. polovině 18. století v pečecké části Vlčích hor, dosáhly tedy relativně nadějných výsledků, neboť v jejich průběhu byla zastížena pravidelně vyvinutá, bohužel však blíže necharakterizovaná žíla. Některé náznaky ovšem svědčí, že odpovídá struktuře odkryté již dříve ve Vlčích horách západně od Přítok.

DENEMARSKÝ MLÝN

Menší průzkumné a zčásti i těžební hornické práce kdysi probíhaly také v okolí Denemarského později tzv. Těšitelova mlýna, položeného v údolí Vrchlice asi 2 km jižně od Kutné Hory.

Velmi starým, nepřilíš ovšem důležitým střediskem zdejší hornické činnosti byla především asi 100 m dlouhá Denemarská štola, jejíž ústí se nalézá na pravém břehu Vrchlice asi 100 m východně od tohoto mlýna. Denemarská nebo také Poličanská štola je však i přes svůj malý rozsah velmi známá. Na jedné straně proto, že ačkoliv byla otevřena již v dávném středověku, zůstala přístupná až do dnešní doby, a na druhé straně proto, že byla již v roce 1533 zobrazena na mapce štejgře Z. Práška, která dnes patří mezi nejstarší kartografická díla tohoto druhu na světě.

⁶⁸ K. Šternberg: *Umrise einer Geschichte der böhmischen Bergwerke*. Erster Band. 1. Abtheilung, Praha 1836, str. 27. Koncept citované zprávy se tehdy nalézal v guberniálním archivu.

⁶⁹ SOA Kutná Hora: *Auf dem Pečkauer Versuchschacht, wo selbst zu vor die Wässer herausgezogen, und das Schacht bis ungefähr 14 Lachter abgeteufet worden, hat er einen forttröstlichen guten Bau weiter in die Teufe zu trachten, bei vor sich habenden hohen Gebirg angegeben; und wie nun der Gang mächtig und in Quarz das Kupferkies und drinnen gesprengter Glanz zu sehen ist, solle also noch 3 Lachter Abteufung sich der Gang etwas edler beweisen, in weiterer Teuf ein Hofnungs gebäu werden.*

Denemarská štola, jak vyplývá z této mapky, byla založena již asi koncem 14. století za účelem průzkumu některých žil, dobývaných několika severněji položenými doly pod Poličany. Při její ražbě, která postupovala zhruba východním směrem, bylo sice poměrně záhy zastíženo několik S-J puklin, které však byly bez praktického významu. Proto také její provoz pokračoval i po celé 15. století s velkými časovými přestávkami. Určitou pozornost tehdejších horníků vzbudil jen tzv. šar, tj. příčná puklina směru h 9 až 10, odkrytá před současnou čelbou. Třebaže tato puklina, která byla mocná asi 10 až 30 cm a vyplněná *midlovitými cerveritami*,⁷⁰ měla být ještě v roce 1533/1534, kdy se zdejšího provozu ujalo významné těžařstvo,⁷¹ vyřízena zkušebně také ve směru, přesto byla Denemarská štola krátce na to opuštěna.

Na Denemarské štole byly sice v druhé polovině 16. století několikrát obnoveny důlní práce, ale vždy bez většího úspěchu.⁷² Stejně bezvýsledné bylo i její zmáhání v 60. letech 18. století. Naposledy byla Denemarská štola otevřena před necelými 40 lety v souvislosti s průzkumnými pracemi, podnikanými tehdy protektorátní kutací správou v širším okolí kutnohorského revíru. Protože však charakter zde zastížených žil nedával žádnou naději na odkrytí nějakých rudních zásob, byla Denemarská štola znovu zastavena a krátkodobě využívána jako skladiště střeliva pro tehdy zmáhaný důl Antonín Paduánský.

Na sklonku 60. let 18. století se v archivních pramenech objevily zmínky o další štole v prostoru pod Poličany. Podle těchto údajů byla totiž v roce 1768 při prohlídce terénu zjištěna v úvozové cestě nedaleko Denemarského mlýna žíla směru h 2 p 6 a z toho důvodu byla vzápětí na břehu Vrchlice založena štola, která měla sloužit jejímu podrobnějšímu průzkumu. Štola byla ražena nejdříve asi 23 m v pokryvné hornině a potom dále napříč tvrdou skalou. Ve vzdálenosti cca 40 m od ústí byla překřížena rozsedlina směru h 3 p 6 a mírného zřejmě 40° SZ úklonu, která však byla zcela hluchá. Protože nebylo jasné, zda je totožná se žilou, na níž byla hnána štola a jež měla podle propočtu vystupovat ještě o 10 m dále, byl zdejší provoz přerušen, aby mohla být provedena nová rekognoskace. Nicméně k obnově provozu již nedošlo a tím skončila i další otvírka zdejší štoly.

Vzhledem k tomu, že ražba této štoly spadá prakticky do stejné doby, kdy se ve zdejší oblasti rozvinuly práce na řadě dalších štol v údolí Vrchlice, je přirozeně její identifikace velmi nesnadná. Některé okolnosti, zejména její blízkost od Denemarského mlýna, do jisté míry naznačují její shodu s Denemarskou štolou. Vezme-li se však v úvahu, že odkrytá žíla h 3 p 6 odpovídá pravděpodobně SV-JZ směrem probíhající žilné puklině, otevřené v tzv. *Bürgerlicher Schacht*,⁷³ která je mapou z roku 1767 lokalizována necelých 100 m severně od Denemarského mlýna, lze také soudit, že tato štola se nalézala nikoli na pravém, nýbrž levém břehu Vrchlice. Nejspíše je tedy totožná s některou ze štol, vyražených kdysi nedaleko jezu nad Denemarským mlýnem.⁷⁴ Poněvadž některé tyto štoly byly založeny v povrchových sedimentech,

⁷⁰ Není vyloučeno, že tyto *midlovité cerverity* představovaly ve skutečnosti tzv. *Bergflachs Amiant*, jenž se podle zprávy J. A. Zeitze vyskytoval ve formě žíly a v mocnosti asi ½ stopy poblíž Poličan. Bližší charakter tohoto minerálu ukazuje Zeitzův popis z roku 1775: *...den eine Letten Art, welche eben mit sehr feinen Fästern durchschwebet ist, ansamen haltet, wenn man solchen aus wasser leget so weicheter völlig auf und erhärtet wieder, so ertrocken wird...* (SOA Kutná Hora, horní oddělení, soubor prior č. 9075.) Pravděpodobně tedy tyto *midlovité cerverity* odpovídají asbestu.

⁷¹ Členem tohoto těžařstva bylo několik šlechticů i sám nejvyšší mincmistr Albrecht z Guttenštejna.

⁷² Je pravděpodobné, že tato štola tehdy figurovala v propůjčkách horního úřadu pod jiným jménem, snad Liščí díra nebo Boží pomoc nebo Dobrá mysl.

⁷³ SÚA Praha, VHÚ Příbram 1742-1813, sg. 65, kart. č. 138. Konzultační protokol Reminiscere 1770: *...ein übersetzendes h 3 p 3 auf so benamste bürgerliche Schachtel einschlaget.*

⁷⁴ Potvrzuje to i skutečnost, že tato štola byla ve zprávě J. T. A. Peithnera z roku 1769 lokalizována

nezachovaly se po jejich ústích v terénu žádné stopy.

Nejvýznamnějším hornickým centrem v okolí Denemarského mlýna byl nesporně důl Mlýn. Třebaže Mlýn patřil ve středověku mezi přední oselské doly, přesto jeho poloha později upadla v zapomenutí a tak byl báňskými odborníky 19. století hledán na severním úseku oselského pásma. Novější báňskohistorický výzkum však vede k závěru, že tento důl byl s největší pravděpodobností situován nedaleko Denemarského mlýna.

Mlýn, na který se již v 15. století vyplácela královská podpora, patřil kdysi ke známým kutnohorským dolům. Proto se také v 16. století prakticky po zastavení provozu ostatních dolů oselského pásma přistoupilo k jeho zmáhání. Za účasti pražského konstruktéra T. Jaroše, který byl rovněž členem zdejšího těžářstva, byl na tomto dolu vybudován vodotěžný stroj, s jehož pomocí se do roku 1567 podařilo Mlýn zpřístupnit do úklonné hloubky 100 láter, tj. zhruba 200 metrů.⁷⁵ Komise, která v roce 1568 vykonala jeho prohlídku, tehdy konstatovala, že těžná šachta byla nepochybně vyražena po dosti mírně se uklánějící žíle, takže překopem, hnaným již dříve ze sledné chodby ve velmi tvrdé skále do jejího podloží na další zřejmě na povrchu vycházející žílu, se ani ve vzdálenosti 20 metrů nedosáhlo ještě šachetní kolmice.⁷⁶ Měl-li tento překop v 16. století směr h 6, pak to také znamená, že žíla, otevřená dolem Mlýn, musela vzhledem k tehdejší magnetické úchylce sledovat ve skutečnosti SSV-JJZ linii a nejspíše ZSZ úklon.

Podle zprávy mincmistra Karla Bieberštejna byla tato žíla kromě sporadicky se vyskytujícího pyrrargyritu a argentitu vyplněna v hlubinách jen bílým kalcitem a patrně vtroušeným galenitem.⁷⁷ Centnýř tohoto *špátu* se někdy platil jen 2 groše. Z toho je zřejmé, že obsahoval i velmi málo stříbra. Činila-li totiž cena 1 hřivny stříbra kolem 4 až 5 kop grošů, pak lze také soudit, že kovnatost této rudniny se pohybovala kolem několika desítek g/t Ag. Bohatší *špát* měl sice průměrně ½ lotu, tj. 130 g/t Ag, ale i ten byl málo rentabilní, jelikož jen samotné vyrubání centnýře této rudy stálo tolik, kolik dosahovala hodnota v něm obsaženého stříbra.

Přes značné finanční prostředky, vynaložené v 60. letech 16. století na vyzmáhání dolu Mlýn, byly tedy v jeho hlubinách nalezeny jen velmi chudé nedobyvatelné rudy. Pod vlivem toho se také T. Jaroš pokoušel u kutnohorského horního úřadu vzdát své odpovědnosti za jeho další provoz: *...co se dolu Mlejnu dotýče, poněvadž jest podle uvolení svého dovedl toho a sto later dobyl a žádného forotu při tom dole není, jestliže by se jaká škoda stala, že tím povinen býti nechce...*⁷⁸

Třebaže tedy Mlýn, jak svědčí jeho poměrně značná hloubka, patřil ve středověku k vý-

---

...in dem Heyligen Dreijfaltigkeiter Gebürg. (Hofkammerarchiv Wien, Rote Nr. 3190, fasc 6, IV.)

⁷⁵ SÚA Praha, MM 5/157/1567, další kart. č. 376. Zpráva nejv. mincmistra Karla Bieberštejna. Podle relace, ze které získal své údaje J. Grimm, byla hloubka těžné jámy dolu Mlýn 68 dpl, tj. asi 155 m, a pod ní se nalézajícího hašplu 12 dpl, tj. necelých 30 m. (J. Grimm: *Über den alten Bergbau bei Kuttenberg.* Berg- und Hüttenmännisches Jahrbuch, X. Band, 1861, str. 167.)

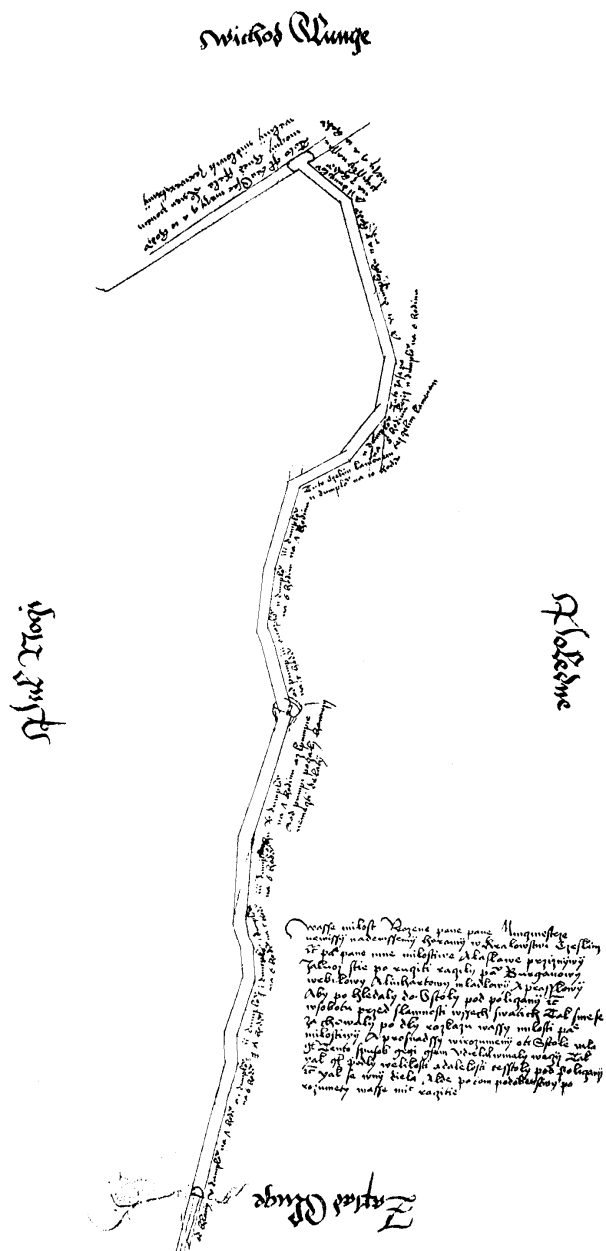
⁷⁶ SOA Kutná Hora, Zprávy o dolech I, 1538-1570, fol. 298: *...od šachty jest štola k tomu veršláku, který předkové lomili do lintu, 91 loket a veršlák je do lintu lomem 34½ lokte, tu pak předkové přišli na velmi tvrdou skálu, tak je rozuměti, že pro tvrdost zanechali díla. Nyní kverci by chtěli tím veršlákem přijíti na jinou kluftu, která by měla být blízko asi 1½ látra; jedno látro přijde velmi draho, poněvadž havíř od dvou loket chce 4 tolary a větru se tam nedostává; veršlák je od předků dobře sňat na 6. hodinu, ale nyní se vidí, že by tam nemělo být děláno pro tvrdost skály i pro to, že šachta je velmi lijevová a do hantu daleko obnáší, jak jest veršlák 34½ lokte ještě ani radšachtu se nevynese, aby se srovnal...*

⁷⁷ SÚA Praha, MM 5/157/1567, kart. č. 376: *...der weisse Spath sowie In Irer Zechenn habenn...*

⁷⁸ SOA Kutná Hora, Protokoly horního soudu 1566-1573, kart. č. 145, fol. 213/v.

znamným dolům, vzdor tomu jeho obnova v 60. letech 16. století přinesla nejen podnikajícimu těžářstvu, ale i samotnému hornímu úřadu nečekané zklamání. Po následujícím opuštění tohoto dolu brzy zmizely i hlavní povrchové indicie, které zanechal jeho dřívější provoz, a z toho důvodu byl při rekonstrukci oselského pásma báňskými odborníky a geology 19. století lokalizován vesměs do blízkosti chrámu sv. Barbory.

Přihlédne-li se však k archívním pramenům, je možno se domnívat, že důl Mlýn se nalézal daleko na jih od centra kutnohorského revíru. Ze zprávy z roku 1562⁷⁹ totiž vysvítá, že byl situován u tzv. Dlabáčovského mlýna, který - jak naznačuje zápis z roku 1599 - byl ve skutečnosti identický s mlýnem Denemarským.⁸⁰ Protože čerpací zařízení, vybudované na tomto dolu T. Jarošem, bylo poháněno vodním kolem, je přirozené, že těžná šachta musela být spojena se štolou, kterou se k němu pravděpodobně od jezu nad Denemarským mlýnem přiváděla voda z Vrchlice. Na základě toho lze dnes důl Mlýn lokalizovat na návrší do prostoru asi 100 m SZ od Denemarského mlýna, na němž je ještě v několika starších mapách zakreslena halda a dole v ohybu potoka propadá štola. Důl Mlýn tudíž podle těchto známek odpovídá svou polo-

Mapa Poličanské štoly od Zikmunda Práška

⁷⁹ SOA Kutná Hora, Horní oddělení, H-1144.

⁸⁰ SÚA Praha, MM 5/160/1592-1599, kart. č. 402 (č.584), složka z roku 1599: ...Item pod Cymburkem nad stavidlem u jezu Dlabatzuv...

hou tzv. Bürgerlicher Schacht, krátkodobě zmáhané v 18. století. Na této tzv. Měšťanské šachtě totiž nepochybně vystupuje rovněž SV-JZ směrem h 2 až 3 probíhající žíla o poměrně mírném SZ úklonu, která byla kdysi dobývána i na dolu Mlýn. Prostřednictvím této žíly také důl Mlýn pravděpodobně komunikoval se severnějšími doly oselského pásma, totiž s Kruchtou, Pluhou a Hutrejtěti.

HODKOV

Neopodstatněný zájem vzbudily rozsahem velmi malé kutací práce, které byly zahájeny před polovinou 19. století kutnohorským horním úřadem nedaleko Hodkova. Oblast kolem Hodkova⁸¹ i nedalekých Hranic byla nesporně předmětem určitého hornického průzkumu již v dřívějších dobách. Svědčí o tom několik ojedinělých pinek a hald, které se v okolí těchto obcí místy dochovaly až do nedávné doby.

Pod vlivem těchto indicií byla také na začátku roku 1840 pod severním břehem Panského rybníka založena štola, která sledovala výchoz jakési pukliny přibližně SZ-JV směru. Protože při jejím vyřizování byla již několik metrů od jejího ústí údajně nalezena malá čočka ušlechtilých stříbrných rud, soustředila se na ni tehdy značná pozornost i nadřízeného horního úřadu. Krátce na to byl totiž do Hodkova vyslán příbramský adjunkt A. Grimm, který o výsledku své prohlídky podal v dubnu téhož roku podrobnou zprávu s mapkou.⁸²

Převládající horninou kolem Hodkova je podle jeho relace slídou bohatá břidličnatá rula, která je pokryta jen slabou vrstvou aluvia. Rula má většinou břidličnatou texturu a zdánlivě připomíná svor. Teprve při bližším zkoumání se ukazuje, že křemen není zastoupen v pravidelném poměru s živcem a slídou, nýbrž že bývá často vyloučen ve větších partiích. Pokud jde o ložisko, zastížené štolou pod odvodňovacím náhonem rybníka, představuje s rulovými vrstvami konkordantní polohu, která je mocná 90 až 120 cm a upadá pod úhlem 45° na SV. Nadloží je tvořeno velmi břidličnatou a slídou bohatou a křemenem chudou rulou, která v blízkosti pukliny projevuje známky kalcitizace, nabývá hnědé až zelené barvy, obsahuje červené granáty a přechází v jílovitou obrubu. Pod tímto jílovitým lemem vystupuje 10 až 13 cm poloha křemene s vtroušeným pyritem a sfaleritem, na jejímž spodku se nalézá maskovitý černomodrý jíl, vzniklý pravděpodobně z rozložené a podrcené ruly a promíšený kyzem, granátem, živcem a úlomky i žilkami křemene.

Podle názoru Grimma je na tento křemen vázáno i hlavní zrudnění ložiska. Zaslaný vzorek č. 1 obsahoval již v malé hloubce pod povrchem pyrrargyrit a rostlé vláskové stříbro. Protože však tento vzorek byl odebrán zdejšími nadlesními, který celý závalek rozbil na drobnější kousky, mohl Grimm k jeho způsobu uložení říci jen to, že *...das Erz in jenen Quartztrümmern drusenförmig vorkam, welche innerhalb des Lettenschiefer diesen putzenförmig durchziehen.*

Kromě tohoto zrudnění však vzdor své snaze nezjistil na tomto místě žádné další stříbrné rudy a proto doporučil, aby byl analyzován také tmavě modrý břidličnatý jíl, jelikož na několika místech *...sehr viel Ähnlichkeit mit jener bey Sangerberg aufgeschlossenen Silberschwärze enthaltenden Einlagerung besitzt, neboť v jeho blízkosti vystupovaly 2,5 až 7,5 cm proužky z felsitu, chloritu a křemene, které jako příměs obsahovaly pyrit a trochu chalkopyritu a blejna.*

Grimm sice v další části své zprávy uvedl ještě řadu dalších zajímavých podrobností o geologických a petrografických poměrech tohoto podle jeho názoru nadějného a pro další průzkum vhodného ložiska, ale když si pak dodatečně prohlédl ještě malé hloubení ve vzdálenosti asi 4 m od ústí štoly, značně slevil ze svého počátečního optimismu. Po této prohlídce musel

⁸¹ Lokalitu Hodkov uvádí také F. Kratochvíl v legendě k mapě nerostných surovin ČSSR 1:200.000, Jihlava, Praha 1962, str. 13.

⁸² VHÚ Příbram, sg. 2, 1814-1841, kart. č. 141.

totiž doznat, že štola zachytila pouze výchoz údajné ložiskové struktury a že tedy rozhodnutí o jejich případných hornických perspektivách bude možné učinit teprve po jejím otevření minimálně do hloubky 40 m pod povrchem. Na základě toho vlastně Grimm opustil i svou před tím vyslovenou domněnku o její podobnosti s ložiskem v Pramenech u Mariánských lázní, které se nejvydatnější stříbrnosnou mineralizací vyznačovalo právě ve výchozových partiích.

Ostřejší světlo na objev "stříbrnosné" pukliny u Hodkova vrhly však teprve analýzy vzorků, provedené v příbramské hutí. Materiál, který odebral z čelby osobně A. Grimm, vydal sice po úpravě od 20 do 48 procent kyzového šlichu, ale jen stopy Ag. Naproti tomu dva samostatné kousky rudy, které Grimmovi z údajně předtím vydobyté čočky odevzdal hodkovský nadlesní, vykazaly 50 procent šlichu s obsahem 4 hřivny 2½ lotu Ag neboli 17.000 g/t Ag, to znamená kolem 2 hřiven neboli více než 9.000 g/t Ag celkové kovnatosti.

Diametrálně rozdílné obsahy ve vzorcích přirozeně vzbudily v Příbrami značné podezření. Jeho projevem byl přípis, zaslaný koncem dubna 1840 příbramským proběhem do Kutné Hory: *...man muss jedoch sehr bezweifeln, dass diese Stücke von dem in Rede stehenden Gange sind, denn unter allen übrigen Stücken wie auch nicht eine Spur von ähnlich Gangart, geschweige von Silbererz. Jene zwei kleinen Stücke scheinen vielmehr aus einer Kuttenberger Halde entnommen zu sein...*⁸³

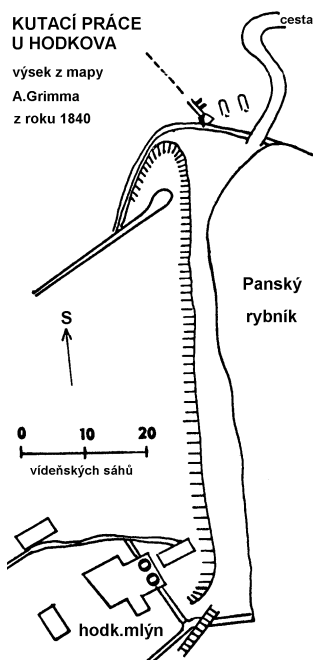
Na základě toho bylo totiž zřejmé, že oba stříbrem bohaté úlomky rudy musely pocházet nikoli z hodkovské "žíly", nýbrž z jiného naleziště - pravděpodobně z roveňského pásma, na jehož odvalech byly krátce předtím zjištěny výskyty pyrargyritu a proustitu. Výskyt "hodkovských" stříbrných rud, jemuž A. Grimm - i když s jistými pochybami - vyslovil důvěru, se tedy ve skutečnosti ukázal podvrhem, odhaleným již při konfrontaci jejich analýz s materiálem, odebraným přímo z čelby kutací štoly. Jeho autorem byl nejspíše hodkovský nadlesní, který si pomocí něho patrně chtěl vysloužit zásluhy za odkrytí *nového* stříbrnosného ložiska.

Po této nepřijemné aféře byly další průzkumné práce u Hodkova přirozeně zastaveny.

HRANICE

Nějaké průzkumné a vyhledávací práce byly kdysi vedeny také u obce Hranice, ležící 2 km jižně od Zbraslavi. Nasvědčují tomu především jejich drobné zbytky, které se dochovaly zejména v lesíku po pravé straně státní silnice nad Hranicemi.

Že v okolí této obce se nalézají určité stopy po existenci nějakého rudního ložiska, dokazuje i málo sice konkrétní, ale přece jen autentická mapka kutnohorského šichtmistra J. A. Zeitze z roku 1777.⁸⁴ Podle ní probíhá patrně mezi Hranicemi a Hodkovem žíla V-Z směru a asi 70° severního úklonu o celkové délce kolem 1 km. Žíla byla ovšem identifikována pouze na dvou místech: na západním křídle zřejmě jen podle svého výchozu v údolním zářezu a na východním křídle pomocí mělké kutací šachtice. To znamená, že na ní byly tehdy, tj. v 70. letech 18. století, vedeny nějaké terénní práce. O mocnosti a výplni této ložiskové linie však nejsou v

⁸³ SÚA Praha, tamtéž.

⁸⁴ SÚA Praha, SMMP. č. 857.

archivních pramenech žádné údaje.

JAKUB

Dosud neznámou lokalitou, na které byly v minulosti podnikány sice rozsahem malé, ale přesto velmi zajímavé kutací práce, je dnešní vesnice Jakub. Třebaže o ložiskových indiciích, vyskytujících se u této obce, se zachovala pouze jediná zpráva, vzor tomu z celkového geologického hlediska má poměrně značný význam. Na jejím základě lze totiž soudit, že kutnohorská rudní aureola se na některých místech rozšiřuje až do vzdálenosti 4 až 5 km východně od Kutné Hory.

Podle této zprávy, která byla 18.5.1734 zaslána nejvyššímu mincmistrovi,⁸⁵ byla tehdy v rámci kutacích prací, podnikaných v kutnohorském revíru i v jeho širším okolí, otevřena v Jakubu kolem 30 loket hluboká šachta, která asi v 17 m pod povrchem zastihla v pevné skále sice pravidelnou, ovšem jen na střenku nože (*eines Messer Ruckn nur dick*) mocnou žilku. Její výplň tvořil křemen s blejnem o obsahu 260 g/t Ag a pyritem o obsahu 130 g/t Ag.⁸⁶ Při její rozrážce však neobyčejně zesílil výron vod a způsobil přerušení dalšího průzkumu. Vzhledem k tomu, že tyto vody se přes jejich nepřetržité čerpání dnem i nocí nepodařilo zvládnout, podal horní úřad návrh na ražbu odvodňovací štoly nákladem jednoho tisíce zlatých. Protože však byla malá naděje na výrazné zlepšení mocnosti a kovnatosti zastižené žíly, bylo nakonec rozhodnuto, aby se tato šachta vyzdila a v budoucnu používala jako zdroj pitné vody. Tím také zároveň skončily i tehdejší hornické práce ve vesnici Jakub.

KAŇK

Menší práce, které měly rovněž vyloženě kutací charakter, probíhaly v 18. století na několika místech i v samotném kutnohorském revíru, zejména na Kaňku. Hlavní podnět k této prospekční činnosti dal v roce 1755 náhodný odkryv dosud neznámé 10 až 12 cm mocné žíly S-J směru a východního úklonu ve sklepe blíže neurčeného kaňkovského domku. Tato žíla se sice vyznačovala makroskopicky nadějnou výplní, kterou tvořil *ein weysser Clar Speyssig wie Antimonium*, ale odebrané vzorky měly jen minimální obsahy stříbra.

O něco později byla při dalším průzkumu vyčerpána a znovu zpřístupněna studna, nalézající se v obci Kaňk nedaleko údajné hlavní nifelské žíly. Místo tohoto očekávaného ložiska byla však zde zastižena jen *wilde Steinslaag*, tj. zřejmě puklina vyplněná hluchou vložkou vedlejší horniny. Slibnější výsledky nepřinesla ani její další rozrážka.

Vyhledávací a kutací práce byly tehdy vedeny i na samotném vrcholu Kaňku, na tzv. Spitzenberku. Nasvědčuje tomu skutečnost, že při rýhování terénu zde byla odkryta v hloubce 3 m dosti mocná žíla, která však byla jen sporadicky zrudněna. Proto také její objev nezbudil na horním úřadu žádný větší zájem.

Krátkodobý průzkum v prostoru Kaňku byl zastaven ještě na samém sklonku 50. let 18. století, aniž dosáhl nějakého příznivějšího výsledku.

KARLOV

Za samostatnou báňskohistorickou lokalitu bylo kdysi považováno i kutnohorské předměs-

⁸⁵ SOA Kutná Hora, Zprávy mincmistrovi, 1721-1738, karton č. 129, fol. 507.

⁸⁶ Přihlédně-li se k výši obsahu stříbra v těchto rudách, zdá se vzájemná vazba mezi touto žilou a aureolou kutnohorského revíru nade vše pochybnost. Pro většinu kutnohorských ložisek je totiž typické, že sfalerit je v průměru dvakrát bohatší stříbrem než pyrit.

tí zvané Kohlmarkt, tj. dnešní Karlov, které se rozkládá východně od města za někdejší Čáslavskou branou. Karlov neboli bývalý Uhelný trh byl sice již od 13. století součástí Kutné Hory, ale z geognostického hlediska byl dříve řazen mezi okrajová území kutnohorského revíru. Nicméně později, když se dolování na roveňském pásmu přiblížilo až k západnímu břehu Vrchlice, byl tím vlastně podán důkaz, že rudní žíly otevřené na karlovském předměstí jsou nepochybně identické s těmi, které ve směru na sever zasahují až ke kostelu Matky Boží a případně ještě dále a že Karlov leží ve skutečnosti na východní periferní části roveňského pásma.

Přes Karlov a jeho okolí probíhá tedy několik ovšem jen málo zde dobývaných rudních žil, které odtud podle dnešních poznatků zřejmě pokračují až do prostoru města. Na nejslibnější z těchto žil, která vystupuje nedaleko bývalého karlovského rybníčka, začal hornický provoz patrně již ve 14. století. Po jeho pozdějším přerušení byl znovu obnoven v polovině 16. století. Nejdříve na dolu ve Sládkově dvoře, propůjčeném v roce 1550 Pavlu Zelenému,⁸⁷ a potom zejména na dolu Starý plášť, jenž se nalézal na Vorlově dvoře u zdi.⁸⁸ Tento důl byl také v roce 1561 prohlédnut úřední komisí, která konstatovala, že zdejší žíla, která sledovala směr h 11 až 12,⁸⁹ má jen málo nadějný charakter. Na hlubině, tj. asi 4 hašple pod těžnou jamou,⁹⁰ nadto ještě zpodlažila, tj. značně zmenšila svůj úklon, a pak se zcela ztratila.⁹¹ Proto bylo doporučeno, aby byl zdejší provoz zastaven a aby finanční podpora poskytovaná z královské pokladny byla věnována na zmáhání jiného dolu.

Ještě v roce 1607 požádal tamější občan Havel Kulich, aby mu ...*místa pusteho jenž Černá hora slove za Kolmarkem při Horach Kuttnach propůjčiti račili*, kde prý kdysi dělal i jeho otec a vyzdvihoval *cauky Kralický*.⁹² Nicméně po zastavení provozu na hlavní roveňské žíle skončily i všechny kutací práce na Karlově.

Nová pozornost tomuto území byla věnována znovu v I. polovině 18. století, když zde proutkař A. Schreiber v roce 1735 našel v zahradě F. Alexiho studnu s nadějnou žilou, kterou doporučil k další otvírce.⁹³ Třebaže její průzkum byl záhy přerušen, přesto byl její tehdy zcela nečekaný objev vlastně přirozeným důsledkem rekognoskace zdejšího terénu a zejména pak samotné Alexiho studny, která nesporně kdysi sloužila jako kutací šachta.

Na Karlově, jak svědčí dosavadní poznatky, vystupuje několik rudních žil, které nesporně patří k roveňskému pásmu. Podle všech náznaků se také odtud táhnou zhruba severním směrem přes východní okraj vnitřního města a svou pozicí odpovídají podložním žilám tohoto pásma. Na rozdíl však od svého severního pokračování, tj. mezi západním břehem Vrchlice a zhruba autobusovým nádražím, kde vykazují poměrně velkou mocnost a kovnatost, jsou na svém jižním křídle v prostoru Karlova méně příznivě vyvinuty. Svým složením jsou zřejmě shodné s hornicky nedotčenou žilou, která byla před lety zjištěna při mineralogickém výzkumu

⁸⁷ SOA Kutná Hora, Protokoly horního soudu 1545-1554, kart. č. 143 fol. 239.

⁸⁸ SOA Kutná Hora, Protokoly horního soudu 1545-1554, kart. č. 143 fol. /81/v.

⁸⁹ Sledovala-li tuto linii v druhé polovině 16. století, znamená to, že vzhledem k sekulární úchylce magnetické deklinace lze její skutečný směr odhadovat na 5° až 10°.

⁹⁰ SOA Kutná Hora, Bergwerksrelationen I, 1538-1570, zpráva z roku 1561, fol. 24.

⁹¹ SOA Kutná Hora, Bergwerksrelationen I, 1538-1570, zpráva z roku 1561, fol. 24: ...*k tomu klufta ta ktera gest mezy hodinau gedenacztau a dwanacztau w hašpliku trzetim wnižto sme oczekavali bud' s hantu nebo s linu gratu khampu po kteremž by mohl zpusob horni k nadělení bozimu byti to se giž nenašlo a w hlubinie ktera gest nyini tu se hned klufta s podlažila y stratila.*

⁹² SÚA Praha, MM 5/161/1600-1607, kart. č. 586.

⁹³ SOA Kutná Hora: ... *hienter den Časlauer thor hienauf am Kohlenmarck genannnd in des verstorbenen Ferdinand Alexiho Gartens brunen befunden, dass dardurch ein edler streichender gang mit würckl. anstehenden Ertzt sich befinde, von welchem man schon eine Nachricht vorhero überkommen hat...*

zdejšího rulového lomu.

KAVECKÉ PÁSMO

Mezi samostatná rudní ložiska, geologicky a topograficky oddělená od centrálních struktur kutnohorského revíru, bylo v minulosti původně zahrnováno také tzv. kavecké pásmo, pojmenované po největším dolu Kavky. Později bylo nazýváno německy *Tollnerzug* či *Tollnerberg* a případně pro svou blízkost kostelu sv. Trojice také trojické pásmo. Podle dosud tradovaných názorů kavecké pásmo probíhá JJZ směrem od potoka Bylanky téměř souběžně s hlavním oselským tahem situovaným dále na západ. Na povrchu byla jeho linie až do nedávné doby vyznačena pruhem poměrně malých a značně již aplanovaných hald směru h 2 až 3 zhruba 300 m západně od kostela sv. Trojice.

Na tomto tzv. pásmu, otevřeném nesporně již ve 13. nebo 14. století, byl ještě v 16. století po opuštění dolů v areálu města uveden do provozu důl Kavky, který patřil nákladnictvu kutnohorských konšelů. Proto se důl Kavky stal přirozeně i častým objektem prohlídek horních úředníků a tak se o něm zachovalo i několik zpráv, na jejichž podkladě lze alespoň zčásti rekonstruovat montanisticko-geognostickou situaci celého tohoto tzv. pásma.

Kromě Kavek bylo totiž na tomto tzv. pásmu kdysi ještě několik dolů, zejména Trojan, Buben a další, které dosáhly již ve 14. nebo začátkem 15. století pozoruhodných hloubek. Např. na Kavkách se proniklo 14 hašply do úklonné hloubky 180 láter, tj. cca 360 až 400 metrů, na Bubnech a na Trojanu 11 hašply do úklonné hloubky 150 láter, tj. cca 300 až 350 metrů. Hlavním předmětem těžby zde však byla prakticky jediná rudní žíla: *...Že k ty věci kavecky žádná jina pomoc nepřibyla s hantu ani s linthu, než jest sama sva, a způsob horni ukazuje, že žádná sama sva věc, kteráž klufet přibytých nemá, bohatství nenes, ač se někdeří na tom zastavují, že jest v vidrholi byl nějaký flíček rudy kderyž jest vysekan...*⁹⁴

Podle citované relace byla tato žíla sice poměrně *tlustá*, takže její celkovou mocnost lze odhadovat na 1 až 2 m, ale na tehdy přístupných čelbách byla její výplň tvořena jen vyhluchlým kaňkovím, tj. patrně křemennou žilovinou s očky pyritu a pravděpodobně i určitým množstvím chalkopyritu.⁹⁵ Bylo tomu nejen na bubenské hlubině, nýbrž i pod Trojanem a patrně i na samotných Kavkách. *...že sau kankoví tlusta a někde v sobě mají vočka kyzu ale však nic není jadrneho ani rudnateho...*⁹⁶

Hloubkový vývoj této žíly byl totiž zřejmě málo příznivý. Nesporný vliv na její dobytelnost měla také okolní velmi tvrdá hornina. Zejména na bubenské hlubině *...sau skaly tak nezpůsobne a tvrde ti predkove kteri sau tu prve naklad činili a dělali že sau dila zanechati musyli poněvadž sau rud žádných pro takovy nezpůsob sekati nemohli.*⁹⁷

Třebaže z dolu Kavky byly již v dřívějších dobách vyraženy patrně po nějaké příčné puklině dva poměrně dlouhé překopy, do nadloží cca 85 m a do podloží cca 120 m, přesto jimi nebyla zastížena žádná další rudní žíla. Proto také tehdejší komise doporučila v podstatě i zastavení zdejšího provozu.

Co se hlubiny dotýče by se ktomu přimluveno byti jmělo aby v ní těženo předse bylo, zda se že nesluší z příčin vyš položených, že ta věc kavecka jest sama sva, a to jest gruntovně před-

⁹⁴ SOA Kutná Hora, Zprávy o dolech I, 1538-1570, fol. 6. Nedatovaná relace přibližně z roku 1550.

⁹⁵ Že zdejší rudy obsahují poměrně velké množství mědi, svědčí zmínka uvedená E. Lemingerem v jeho *Královské mincovně* na str. 124. Podle ní totiž bylo v roce 1557, tzn. již po zastavení báňského provozu, dodáno kaveckým těžářstvem do mincovny 107 Ctr 105 liber černé mědi se značně vysokým procentem stříbra.

⁹⁶ SOA Kutná Hora, Zprávy o dolech I, 1538-1570, fol. 11.

⁹⁷ SOA Kutná Hora, tamtéž.

zvědíno, nebo veršlaky dva na tyž hlubíně prolomeni jsau, jeden do hantu 37 dumplochuv a druhy malo veyš do lintu lomen 52 dumplochu v kterychžto vobau veršlacích s žadnau jinau věcí kderaby k ty kluftě kavecky napomoc přibyti jměla, potkati se nemohli, a protož po těch příčinach zda se nebezpečně považeni nakladu proti způsobu hornímu.⁹⁸

Úklon kavecké žíly není bohužel znám. Následkem toho zůstává nejasné, který z těchto překopů byl nadložní a který podložní. Protože však komise, která prohlížela Kavky, se tehdy obávala další ražby podložního překopu pro nebezpečí *natrefení vod starých dolů*, pak je také možno se domnívat, že kavecká žíla nejpravděpodobněji upadala k západu resp. k severozápadu. Nejbližší staré doly, konkrétně Hutrejtěře, Benátky, Roznštrauch, Masopust, Flašary a další, jsou totiž položeny v územním pruhu, táhnoucím se od kostela sv. Trojice k městu a jelikož kavecká žíla má SV směr, znamená to, že před potokem Bylankou jsou již od Kavek a zejména Bubnů vzdáleny 150 až 200 metrů. Na základě toho mohl do soustavy těchto hlavních oselských dolů proniknout z Kavek jen delší, tj. podložní překop.

Že tato hypotéza má reálné opodstatnění, potvrzuje i nedávno zjištěná zpráva ve fondu RBÚ Kutná Hora, podle které došlo v únoru 1894 v uvedeném prostoru k vytvoření terénní propadliny, situované 1280 m JJZ směrem od budovy RBÚ a 430 m S směrem od kostela sv. Trojice.⁹⁹ I když poloha této propadliny vychází asi 40 m východně od haldového tahu vyznačeného na mapách, přesto o tom, že odpovídá některému z hlavních dolů tzv. kaveckého pásma nemůže být žádných pochyb. Ze zápisu o její prohlídce vysvítá, že tato šachta, která se tehdy zabořila do hloubky 39 m, byla vyražena do 15 m v ssuti a v diluviálních sedimentech a dále potom v příkrě na západ upadající žíle. Šachta byla sice tehdy až do úrovně potoka Bylanky v 16 m pod povrchem zatopena, ale podle vyjádření A. Landsingera, opírajícího se o množství zasutého materiálu, pokračovala pravděpodobně do mnohem větší hloubky. Přihlédne-li se k těmto faktům, lze soudit, že kavecká žíla má ve skutečnosti dosti strmý západní resp. severozápadní úklon.

Krátce po roce 1550 bylo tzv. kavecké pásmo zcela opuštěno. Menší kutací práce zde byly obnoveny ještě v 18. století, když na tomto tehdy zvaném pásmu sv. Trojice se báňského podnikání ujalo těžařstvo složené z kutnohorských měšťanů. Průzkumnou šachtou otevřenou v roce 1751 byla tehdy v hloubce 13 m zastížena křemenná žíla *...jedoch zur zeith nur zwischen einen faulen hangend und liegend, mithin noch ohne Ertz...*¹⁰⁰ Horní úřad sice doporučil další postup do hloubky, ale těžařstvo místo toho v roce 1752 založilo v údolí Bylanky štolu sv. Ignáce. Vzhledem k tomu, že objektem těchto průzkumných prací byl tzv. protilehlý odžilek žíly sv. Antonína, nelze vyloučit, že tato štola mohla být ražena nikoli k této šachtě, tj. směrem na jih, nýbrž na druhé straně Bylanky směrem k městu.

Přihlédne-li se k těmto faktům, je zřejmé, že tzv. kavecké pásmo je tvořeno pouze jedinou sice mohutnou, ale v hloubkách značně vyhluchlou žílou, která sleduje, jak dokazuje dosud patrný haldový tah na povrchu - směr h 2 až 3 a nejspíše dosti strmý SZ úklon. Přibližně 200 m před údolím Bylanky je tato žíla prostoupena jakousi příčnou puklinou směru asi h 7 nebo 8, po které byl vyražen uvedený podložní překop.¹⁰¹

⁹⁸ SOA Kutná Hora, tamtéž, fol. 6.

⁹⁹ StA Praha, fond RBÚ Kutná Hora.

¹⁰⁰ SOA Kutná Hora, horní oddělení, H-9070.

¹⁰¹ Tzv. kavecké pásmo bylo v minulosti odvodňováno také štolou, o které se kromě několika archívních záznamů zmiňuje i J. Kořínek ve *Starých pamětech Kutnohorských*, Praha 1831, str. 150. Tato štola byla vyražena buď z údolí Bylanky po vlastní kavecké žíle směrem na jih resp. jihozápad nebo ještě pravděpodobněji z údolí Vrchlice po uvedené příčné puklině směrem na západ. Maximální hloubka této štoly činila asi 35 až 40 m. Patrně však sledovala jinou žílu, než která byla předmětem exploatace na kaveckých dolech (SÚA Praha, ČDKM III/51).

Na základě toho je možno soudit, že žíla, která byla kdysi dobývána dolem Kavky, Buben Trojan a dalšími, reprezentuje nikoli samostatné žilné pásmo, nýbrž součást již známého pásma oselského. Kavecký haldový tah, který lze v prostoru jižně od Bylanky identifikovat na vzdálenost cca 500 m,¹⁰² pokračuje totiž i na protější straně údolí na SV k městu. Podle toho je zřejmé, že tzv. kavecká žíla tvoří ve skutečnosti jižní resp. jihozápadní křídlo nadložní oselské žíly, která byla známa pod jménem čapčošská a v areálu města kdysi otevřena řadou významných dolů jako Čapčoch, Ondřej, Jiří, Zlatníci a dalšími.

KLUKY

Do širšího okolí kutnohorského revíru byla některými současnými autory řazena také vesnice Kluky, položená asi 6 km JV od Kutné Hory. Někdejší názor, že Kluky patří ještě ke kutnohorskému rudního obvodu,¹⁰³ a že se zde také v minulosti dolovalo, vznikl však nesprávným výkladem listiny z roku 1289, týkající se některých úprav báňskoprávních vztahů Kolína a Čáslavě.¹⁰⁴ Proto také pátrání geologů a historiků po nějakých hornických pozůstatcích v okolí této vesnice vyznělo vždy bez úspěchu.

Listina z roku 1289 se totiž zmiňuje o vesnici Clucz, ale tento název neodpovídá dnešním Klukům, nýbrž zcela jednoznačně Hlízovu, který se původně při zakládání sedleckého kláštera v roce 1142 jmenoval Glusow. Menším zkomolením tohoto pojmu se pak vytvořilo jméno Clucz.¹⁰⁵

Pro hypotézu, že v této listině jde o Hlízov a ne o Kluky, svědčí také její topografický obsah. Zatímco podle dřívějších představ tato listina rozdělovala kutnohorské území, na němž se tehdy rozvíjely báňské práce, na dvě části, kolínskou a čáslavskou, podle dnešní interpretace měla za účel naopak jeho celkové teritoriální vymezení. Území, které bylo předmětem těchto úmluv, se totiž - jak vyplývá z daného textu - rozkládalo od vesnice Clucz podél potoka tekoucího u sedleckého kláštera, tj. Vrchlice, a dále k vesnici Zpritolc, tj. dnešním Přítokám. Není-li pochyb, že touto pasáží byl vlastně určen rozsah a průběh tehdy se vytvářejícího kutnohorského obvodu, pak to také znamená, že pojem Clucz je nutno i z tohoto hlediska vztahovat na dnešní Hlízov.

I když tedy vesnice Kluky teritoriálně vlastně rovněž náleží do širšího okolí kutnohorského revíru, přesto s ním v minulosti nikdy neměla žádnou přímou hornickou souvislost. Tento fakt však nevylučuje možnost zjištění lokálních většinou ovšem mineralogických výskytů Pb-Zn rud také v její blízkosti. Názorně o tom svědčí právě nedávný nález křemen-karbonátové žilky s obsahem barevných kovů v lomu nedaleko Třebešic.

---

¹⁰² Pokračováním kaveckého pásma resp. jeho protilehlým odžilkem ve směru dále na jih měla podle některých domněnek být žíla, která byla vyřizována Spálenou, resp. Suchou štolou. Naznačuje to zejména legenda k mapě kutnohorského revíru z 18. století, která poznamenává: *...ob dieser Mühl (totiž Spálený) gegen Mittag bey No 20 befinden sich einige alte Bergghalden und Pinggen, welche auf den Gegen Trum, des so genant in der Gegend der Heyl.3 faltigkeit befindl. Kawker Bergwerks Zuges oder Kawczy hory gebaut worden* (SOA Kutná Hora, Horní oddělení, soubor prior č. 9075).

¹⁰³ Domněnku, že lokalita Clucz je totožná s Kluky, zastával naposledy J. Majer ve své studii *K nejstarším právním dějinám Kutné Hory*, otištěné v *Právně historických studiích*, č. IV z r. 1958, str. 136.

¹⁰⁴ Originál této listiny je uložen v Okresním archivu Kolín. Její text byl otištěn již J. Čelakovským ve sbírce pramenů práva městského, II. díl, Praha 1895, str. 100/101.

¹⁰⁵ Naopak pro vesnici Kluky byl ve 14. století užíván název Clux.

KOŮŘIM

Mezi nejdlehlší lokality, které byly v minulosti zahrnovány do širšího spíše ovšem správného než hornického okolí kutnohorského revíru, patří zčásti také Kouřim. Přihlédne-li se totiž k několika zprávám, dochovaným v SOA Kutná Hora,¹⁰⁶ je z nich patrné, že již v roce 1549 byl na horach malowiczkych kderež ležý nad Kaurzymem purkmistry a konšely tohoto města provozován důl Apoštol. O několik decenií později, konkrétně v roce 1572, žádal Jan Štolcar na kutnohorském horním úřadu o propůjčku dolu Maří Magdalena.¹⁰⁷

F. Kratochvíl, který existenci kouřimských dolů uvedl do literatury,¹⁰⁸ se domníval, že *horry malowiczké* byly nazvány podle Malotic, ležících na státní silnici 4 km jižně od Kouřimě. Na základě toho tedy vlastně doly Apoštol a Maří Magdalena lokalizoval do blízkosti této vesnice. Hlavní argumenty, o které opřel svou hypotézu, totiž údajná etymologická shoda mezi horami *malowiczkými* a Maloticemi a jejich výškovými poměry, se však zdají dost vratké. *Nad Kaurzymem* se terén zdvíhá nejen k Maloticím, tj. jižně, ale i směrem k Molitorovu, Hlaváčově Lhotě a k dalším obcím, tj. západně až severozápadně od tohoto města. Mimoto míry obou dolů byly propůjčeny na *gruntech jejich*, tj. *pánů Kouřimských*. Malotice však tehdy tvořily součást panství Zásmyky a z toho důvodu lze také vyloučit jejich umístění na katastr této obce. Doly Apoštol a Maří Magdalena se tedy musely nalézat na pozemcích města Kouřimě, mezi něž tehdy pravděpodobně patřil i kus hornicky perspektivního katastru obce Třebovle. Se zřetelem k tomu je nutno uvedené doly situovat nikoli k Maloticím, nýbrž do blízkosti obce Třebovle, nejspíše k vrchu Lipská kóta 367.¹⁰⁹

Třebaže hornické práce u Kouřimě nesporně tehdy dosáhly velmi malých rozměrů, přesto je zřejmé, že zanechaly určité terénní stopy. Názorně o tom svědčí propadlina, která se vytvořila začátkem roku 1974 na silnici 2 km SZ od Kouřimě nedaleko křižovatky mezi Třebovlí a Lipany.¹¹⁰ Při prohlídce zdejšího terénu bylo zjištěno, že zde zhruba 2 až 4 m pod úrovní silnice probíhá úpadní SSV-JJZ směrem orientovaná chodba o výšce a šířce cca 140 cm, která asi po 5 m končí závalem. Podle názoru pracovníků kolínského muzea to byla nejspíše podzemní komunikace, která vznikla v době cisterciáckého kláštera ve Skalici,¹¹¹ ale vzhledem k archivním zprávám i ke svému charakteru mnohem pravděpodobněji představuje pozůstatek po někdejší provozu kouřimských dolů z poloviny 16. století.

¹⁰⁶ SOA Kutná Hora, Protokoly 1545-1554, kart. č. 143, fol. 213.

¹⁰⁷ SOA Kutná Hora, Protokoly 1566-1573, karton č. 145, fol. 623/v. *Jan Štolcar zmocněn listem od pánů Kouřimských žádal o propůjčku na místě jejich na cauk u města Kaurima, kterýž jest v nově nalezen na gruntech jejich a ten aby jim za fundgrub i s měrami propůjčen byl, že chtějí tu náklad činiti a pávování podle způsobu horního.*

¹⁰⁸ F. Kratochvíl: Příspěvek k topografii a dějinám dolování v jihovýchodní části Čech. Praha 1923, Knihovna SGÚ, str. 76.

¹⁰⁹ Co bylo předmětem těžebných, přesněji řečeno průzkumných prací, vedených tehdy u Kouřimě, není bohužel známo. Vezme-li se však v úvahu, že všechny dolové propůjčky byly vyřizovány v Kutné Hoře, lze soudit, že zde byla pravděpodobně odkryta nějaká polymetalická žíla s obsahem stříbra.

¹¹⁰ Menší poklesy terénu nastaly již dříve na poli poblíž osady Království a jižně od třebovleckého hřbitova.

¹¹¹ Z. Sedláček: Podzemní chodba u Třebovle. Archeologické rozhledy, r. XXVII, 1975, č. 2, str. 195-196.

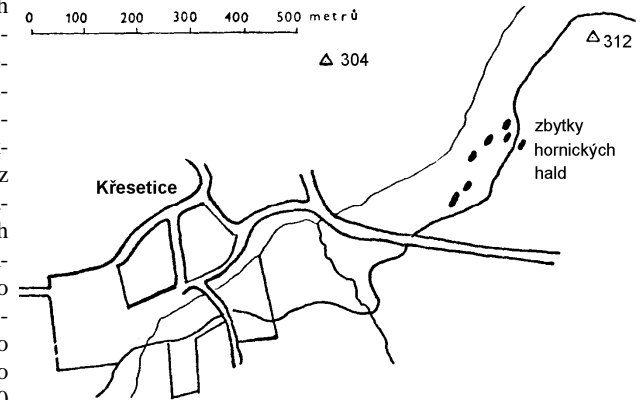
KŘESETICE

Třebaže rudní žíly, které se v minulosti dobývaly na tzv. Ptačích horách u Křesetic,¹¹² tj. 4 km jižně od Kutné Hory, byly dříve pokládány za samostatné žilné pásmo, jak svědčí i symbolické vyobrazení v Kořínkově knize,¹¹³ přesto svou celkovou topografií i svým historickým významem nesporně představují jen periferní ložiska kutnohorského revíru. Podle sporadických archivních údajů vystupuje na Ptačích horách východně od Křesetic několik žil převážně SSV-JJZ směru h 2 až 3 a zčásti je křížících puklin ZSZ-VJV směru h 7.

Křesetické polymetalické žíly, které jsou mocné od palce do ¼ látra až 2 prken, tj. od 2,5 cm do 50 až 60 cm,¹¹⁴ jsou vyplněny převážně křemenem a rozloženou rulou a zrudněny lokálně impregnacemi nebo závalky argentitu, pyrargyritu a proustitu, dále stříbrnosného galeinitu a především pyritu, arzenopyritu a patrně i sfaleritu. Místy se zde vyskytují také antimonitové rudy, nazývané kdysi kobelt, a černé rudy neboli zvětraliny.

Exploatace křesetických žil začala pravděpodobně již v předhusitské době a po jejím delším přerušení došlo znovu na sklonku 16. století k její další obnově. Kromě tří štol¹¹⁵ zde bylo tehdy postupně propůjčeno kolem 10 většinou již dříve otevřených dolů.¹¹⁶ Veškerý báňský provoz se soustřeďoval na porub zanechaných rudních pilířků na úrovni odvodňovacích štol. Pouze na dolu Slavík pronikl asi 15 m pod úroveň tamější stejnojmenné štol.

Dolování na křesetických žilách dosáhlo tedy v minulosti poměrně malých rozměrů. Haldy a pinky, které zanechal dřívější provoz, byly postupem času aplanovány, takže na Lemingerově mapě z konce 19. století je zde zakresleno jen sedm malých odvalů. Přihlédne-li se k této skutečnosti, je možno odhadovat, že na Ptačích horách u Křesetic se od 14. do začátku 17. století vydobylo maximálně kolem 200 až 500 kg stříbra.

Výsek z mapy O. Lemingera

Nový hornický průzkum v okolí Křesetic se rozvinul ještě na sklonku I. poloviny 19. století. Hlavním jeho objektem se stala tzv. arzeniková žíla, odkrytá v roce 1843 v údolí mezi Křeseticemi a Perštejncem. Tato žíla, která prostupuje zdejší břidličnatou rulou, sleduje SSV-JJZ směr h 2 a zhruba 60 až 70° snad ZSZ úklon. Její výplň je složena z vedlejší horniny, křemene,

¹¹² Křesetice byly samostatným panstvím, takže se po vlastnické i správní stránce vymykaly z okruhu kutnohorského revíru.

¹¹³ J. Kořínek: Staré paměti Kutnohorské, str. 45 *Cauk, genž se blíž wsy Křesetic táhne, od starých hornjků, newj se z gake přjčiny, Ptačj Hory byl nazwán...*

¹¹⁴ SOA Kutná Hora, Bergwerksrelationen IV, 1594-1677, fol 450/451.

¹¹⁵ Byly to štolý Slavík, Fortunatus a patrně Požehnnání boží. Některá z nich později nesla název Rotlev.

¹¹⁶ Mezi tyto doly patřil především Slavík, dále Zelené hory, Laml, Klinoth, Slavíkovec, Luňák, Stráž, Hruška, Palice, Mladý osel a patrně i další, které byly propůjčeny zejména v období let 1565 až 1585. Největší zájem báňských podnikatelů ze zaměřoval na důl Slavík.

arzenopyritu a pyritu se sledy Ag a při výchozu je mocná kolem 5 až 10 cm.

Při prohlídce, kterou vykonal v roce 1844 přibramský rada J. Grimm,¹¹⁷ byla již otevřena asi 7 m dlouhou štolou a zhruba 2 m hloubením. Žíla sice zprvu naduřela, ale pak se rozdělila ve dvě asi 30 cm mocné větve s obsahem arzenopyritu, pyritu a sfaleritu. Hlouběji byla téměř úplně stlačena a zůstala po ní jen bezvýznamná skalní rozsedlina. Následkem toho byl přirozeně přerušen i její další průzkum.

Kromě této indicie byly však tehdy v křesetickém údolí zjištěny ještě tři další žilné výchozy, tvořené lístkovitou rulou, křemenem a pyritem. Na nejslibnější z těchto žil, která nesla také známky středověkých těžných prací, měla být vyražena kutací šachtice. Z rozhodnutí VHÚ Příbram byl však tento projekt odsunut.

Určitou pozornost v té době vzbudil také objev nedaleko vystupující pravděpodobně skarnové polohy, složené z křemene, amfibolu a zrněk magnetitu. Podle názoru HÚ Kutná Hora tvořila ...*der Auslaufer von einer Magneteisenstein-Lagerstätte*, které je zde překryto poměrně značnou vrstvou lístkovité ruly.¹¹⁸ Protože průzkum tohoto skarnového tělesa se VHÚ Příbram zdál značně nákladný, nebyl rovněž doporučen k realizaci.

Vezmou-li se v úvahu všechny údaje archivních pramenů, lze konstatovat, že v údolí SV od Křesetic vystupuje několik zajímavých ložiskových indicií. Kromě skupiny polymetalických žil s výskyty ušlechtilých stříbrných rud, na které se zaměřoval středověký hornický provoz, zde byla v 19. století zároveň s menší skarnovou polohou zjištěna také tzv. arzeniková žíla. Nicméně kutací práce, které byly na ní vedeny v letech 1843 a 1844, nepřinesly žádný úspěch.

Podle nových poznatků J. Loserta z roku 1968¹¹⁹ je tato arzeniková žíla nesporně reprezentantem turmalín-kasiteritové formace, která je zřejmě nejvýše temperovanou hypogenní mineralizací v blízkém okolí kutnohorského revíru. Mimo tuto žílu se zde nalézají výchozy dalších většinou již dříve známých žilných puklin, které patří rovněž do této formace.

Třebaže tedy v terénu východně a severovýchodně od Křesetic probíhá celá řada rudních ložisek, z nichž část byla také objektem středověké hornické exploatace, přesto se většina z nich vyznačuje velmi malou mocností i nízkými obsahy užitkových nerostů. Proto také mají po geologické i hospodářské stránce jen omezený význam.

LOMEC

Podle hlášení, zasláného v roce 1847 kutnohorským báňským úřadem na VHÚ Příbram, probíhaly kdysi kutací práce také u obce Lomec, která je vzdálena asi 9 km jižně od Kutné Hory.¹²⁰ O tomto průzkumu, vedeném u Lomce patrně už v 18. století, se sice v kutnohorském archivu nezachovaly žádné bližší písemné údaje, ale vzdor tomu lze soudit, že po sobě zanechal některé dnes patrně již těžko identifikovatelné terénní pozůstatky.

MALEŠOV

Hornická činnost u Malešova se v minulosti rozvíjela především na skarnovém ložisku,

¹¹⁷ SÚA Praha, VHÚ Příbram, sg. 63, 1842-1852, kart. č. 527.

¹¹⁸ SÚA Praha, VHÚ Příbram, sg. 63, 1842-1852, kart. č. 527.

¹¹⁹ Losert: Turmalín-kasiteritová formace v kutnohorském rudním revíru. Věstník ÚÚG, XLIII, 1968, str. 349-357.

¹²⁰ SÚA Praha, VHÚ Příbram, 1842-1852, kart. č. 528, složka 1847. V této zprávě se totiž uvádí, že bylo nalezeno několik zmínek o hornickém průzkumu u Týnce nad Labem, dále jižně od Poličan a konečně také ...*bei dem von Kuttenberg 1½ Stunde entfernten Dorfe Lometz.*

uloženém v rulách jižně od dnešní vrchlické přehrady. Kromě tohoto ložiska, na kterém se do-
bývaly čocky poměrně bohatého magnetitu, se na katastru obce Malešov vyskytují - i když o
tom nejsou dosud žádné konkrétnější důkazy - také nějaké rudy polymetalické. Nasvědčuje
tomu zmínka, uvedená v knize *Svědomy*,¹²¹ ze které vyplývá, že Václav Branný byl před rokem
1561 písařem na dolu Fundgrub za Malešovem. Na tomto dolu, jak je zřejmé z jeho názvu i z
tehdejších báňskoprávních uzancí, pravděpodobně se těžily Ag rudy.

Kromě dolu Fundgrub, který byl otevřen před polovinou 16. století, byl u Malešova ještě v
roce 1584 propůjčen další důl zvaný Obora, jehož majitelem byl A. Vopozdil.¹²² Dolu Obora
byla dokonce tehdy horním úřadem udělena finanční pomoc, která se ovšem měla vyplácet jen
tehdy, ...*pokudž se pilně dělati bude.*¹²³

Někde mezi Malešovem a Bylany byly obnoveny menší kutací práce ještě před koncem 18.
století. Naznačuje to ovšem jen jediná zpráva J. W. Mitise zaslaná v roce 1763 VHÚ Pří-
bram.¹²⁴ Podle ní byly tehdy na východu blíže nelokalizované žíly otevřeny dvě asi 6 m hlubo-
ké šachty, kterými se však zjistilo, že přes svůj zprvu poměrně nadějný ráz je žíla ve větší
hloubce stlačena pevnou okolní horninou. Proto byl také její další průzkum zastaven.

OPATOVICE

Mezi lokality, kolem nichž se kdysi patrně rozvíjely velmi omezené kutací práce, patří
podle Kratochvílovy *Topografické mineralogie Čech*, svazek V., str. 39, také obec Opatovice,
nalézající se SV od Zbraslavic. Kratochvílova publikace se zde odvolává na další dílo téhož
autora, totiž na *Příspěvek k topografii a dějinám dolování v jihovýchodní části Čech*, otištěný
v knih. StGÚ, svazek 7, ve kterém se na str. 65 konstatuje, že ...*v lesích směrem k Opatovu a*
Dobrovítovu dle udání domácích lidí najdou se prý také místy jámy, jak i Sommer pozname-
nává.

Protože obec Opatov neexistuje, je zřejmé, že Kratochvíl mohl vzhledem k dané lokální
souvislosti mít v tomto případě na mysli jen Opatovice II, ležící cca 1,5 km JZ od Šebestěnic.
Necelý 1 km východně od Opatovic II se totiž na samé hranici katastru nalézají zbytky hornic-
kých hald a obvalů, které zde zanechalo někdejší dolování na jižním křídle šebestěnické žíly.
Topografická mineralogie však tyto údaje vztahuje na jinou obec téhož jména, totiž na Opato-
vice I, které jsou od Opatovic II, vzdáleny již 7 km na SZ.

OPATOVICKÝ VRCH

Geologicky a mineralogicky rovněž málo známou lokalitou jako Vysoká je i 1,5 km na se-
ver od ní se nalézající Opatovický vrch (kota 419). Na tomto vrchu je možno identifikovat dal-
ší relikty starých blíže zcela neznámých hornických prací. Na rozdíl od drobných ve směru do-
sti pravidelně uspořádaných pinek na Vysoké mají zde charakter širších povrchových prohlub-
ní, vázaných pravděpodobně na výchozové prokřemenělé partie migmatitů. Proto není zcela
vyloučeno, že na Opatovickém vrchu se rovněž pravděpodobně kdysi dobýval křemen pro
sklářské účely.

¹²¹ SOA Kutná Hora, Kniha svědomí, fol. 4, kart. č. 142.

¹²² SOA Kutná Hora, Protokoly horního soudu, 1583-1598, kart. č. 147.

¹²³ SOA Kutná Hora, tamtéž.

¹²⁴ SÚA Praha, VHÚ Příbram, 1742-1813, sg. 65, protokol z 10.2.1763.

PERŠTEJNEC

Menší kutací práce probíhaly v 18. století po krátkou dobu i na domnělém jižním pokračování turkaňského nebo rejzského pásma nedaleko Perštejnec. Je to zřejmé z toho, že v roce 1769 byla kutnohorskému měšťanu Josefu Steinigerovi udělena propůjčka nálezných jámy a dvou měř *auf den S. Maria Magdalena Gang in dem Rowiner Gebürg*.¹²⁵ Podle konzultačního protokolu Crucis 1769 dostal tuto propůjčku na základě již dřívějšího odkryvu jakési žíly v blízkém kamenolomu za Rovinami.¹²⁶ Naděje, vkládané do tohoto průzkumu, se však nesplnily, protože Steiniger již v roce 1770 žádal o novou propůjčku, tentokrát na Kuklíku.

Že u Perštejnec probíhá nějaká žíla, která mohla být i objektem kutacích prací, uvádí ve své studii z roku 1896 F. Katzer.¹²⁷ Podle jeho zjištění jsou totiž vápencové a pískovcové vrstvy na východním břehu potoka Křenovky nedaleko perštejnského dvora údajně prostoupeny příkře na západ upadající puklinou, vyplněnou znečištěným jílem a rozloženým pyritem a kalcitem.¹²⁸ Poněvadž směr této pukliny odpovídal přesně linii rejzského pásma, tak se Katzer domníval, že je mezi nimi úzká vzájemná souvislost.

Menší prospekční činnost u této lokality začala snad ještě v druhém deceniu 19. století. V roce 1811 byla totiž I. Baýerovi a F. Pokornému udělena horním úřadem licence k vyhledávacím pracím na tzv. vinici, situované mezi Perštejnecem, Neškaredicemi a Puchří.¹²⁹ Protože však objektem tohoto průzkumu byla především ložiska železných rud, vymyká se tím vlastně i z rámce této studie.

POLIČANY

Na rozdíl od bílejovských dolů, jež se nalézaly JJZ od Poličan, existovala kdysi další početná skupina dolů ještě severně a severozápadně od této obce. Protože terén pod Poličany spadá dosti příkře k Vrchlici, bylo také z jejího údolí k těmto dolům vyraženo jižním i severním směrem několik štol.

Dolování u Poličan je velmi starého data. První doly zde vznikly pravděpodobně již ve 13. století na výchozech rudních žil obnažených v údolí Vrchlice. Nová fáze hornického provozu zde probíhala v 16. století a po jejím skončení se pak v 18. století přistoupilo k rozsáhlejším průzkumným pracím, jejichž vrcholem bylo zmáhání dolu Pokoj a další ražení štoly Antonín Paduánský před téměř 40 lety.

Poličanské doly, lokalizované v archivních pramenech zpravidla *za hutmi* nebo *nad hutí*, tvořily v podstatě samostatnou skupinu, topograficky vymezenou územím mezi dnešním Wagenknechtovým a Denemarským mlýnem a zejména pak okolím Vrbova mlýna. Do této skupiny lze zahrnout minimálně 20 dolů, jejichž jména připomínají propůjčky, udělované především v období let 1570 až 1585.¹³⁰ Proti některým názorům tu ovšem tehdy nešlo o otvírku

¹²⁵ SÚA Praha, VHÚ Příbram, 1742-1813, sg. 65, kart. č. 138.

¹²⁶ SÚA Praha, VHÚ Příbram, 1742-1813, sg. 65, kart. č. 138: *...in denen Stein Brüchen nach Aussage ein und anderen Von einigen Jahren alda mit Steinbrechen beschäftigt gewesen Leuthen, ein endblösst und mit Schuth verstützter Gang angegeben worden ist.*

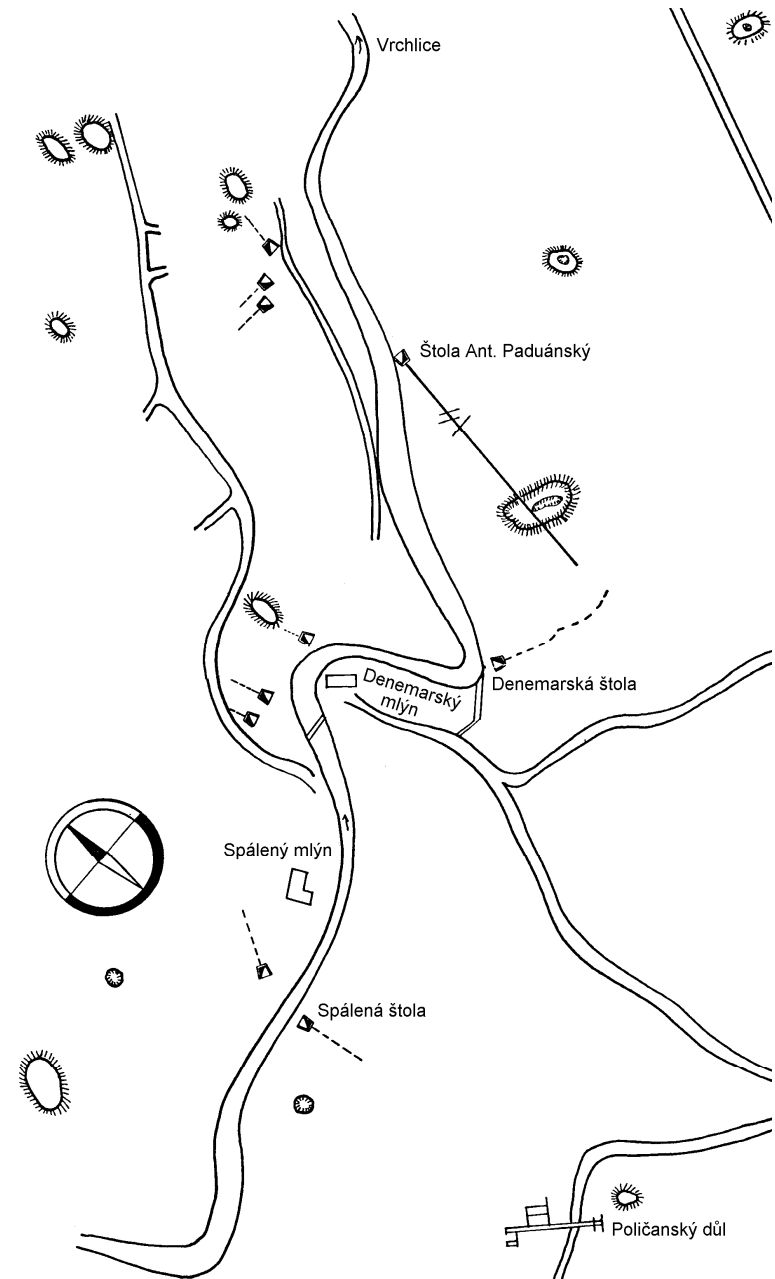
¹²⁷ F. Katzer: Der Kuttenger Erzdistrict, Österreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen, XLIV. Jahrgang, 1896, č. 20, str. 247-254, č. 21, str. 269-271.

¹²⁸ Katzer na základě toho dokazoval - ovšem nesprávně - pokřídové stáří některých žilných struktur kutnohorského revíru.

¹²⁹ SÚA Praha, SH Kutná Hora, 1811, kart. č. 5.

¹³⁰ Pod Poličany byly tehdy propůjčeny doly Žebrák, Nadělení Boží, sv. Václav, Štěpán, Matka Boží, Všech Svatých, Liščí díra, Linhart, Pivnice, Kopak, Kubíček, Tomáš, Mladá Liška, Polička, Lávkva, Sobotka, Denice, Boží pomoc, Ezechiel, Klára a pravděpodobně několik dalších.

zcela nových, nýbrž převážně starých delší čas opuštěných dolů.
Mezi nejznámější poličanské doly patřila Dobrá mysl, která byla - jak uvádí Dačický ve

Jižní okraj kutnohorského revíru

svých *Pamětech* - zaražena pod vsí Poličany v roce 1513. Pravděpodobnější však je, že v době, o které se zmiňuje Dačický, se přistupovalo nikoli k otvírce, nýbrž spíše k obnově tohoto dolu. Podle dalších zpráv byly totiž již tehdy na Dobré mysli dvě šachty, těžná a větrací, pod nimiž byly později vyraženy ještě 3 hašply, takže celkovou hloubku tohoto dolu lze odhadovat na 80 až 100 metrů.¹³¹

Na dolu Dobrá mysl, lokalizovaném většinou za královskou huť pod Poličany, se znovu pracovalo v druhé polovině 16. století, kdy se zde vystřídalo několik nákladnictev. Nicméně provoz byl málo rentabilní, jelikož zdejší ruda byla tvořena povětšinou *špádem*, tj. kalcitem, se *špicgluzy*, tj. vtroušeným antimonitem.¹³² Protože obsahovala poměrně málo stříbra, setkával se její odbyt se značnými potížemi. Dobrá mysl byla pravděpodobně totožná s dolem známým v pozdější době pod jménem Antonín Paduánský.

Poměrně známý byl také důl Liščí díra, který se nalézal v bezprostřední blízkosti potoka Vrchlice.¹³³ Ruda, která se na něm dobývala, byla většinou tvořena impregnovaným *kaňkovím*; byla také zpravidla *řidká* a z toho důvodu byla odmítána v hutích. Skutečnost, že důl Liščí díra byl během poměrně krátké doby v 16. století nejméně šestkrát propůjčen, svědčí ovšem o nízké kvalitě a malé vydatnosti zdejšího ložiska. Důl Liščí díra, jak naznačují některé zprávy, byl pravděpodobně identický s některou ze štol, otevřených jižně od Vrbova mlýna.

Nejvýznamnější z dolů, provozovaných v blízkosti Poličan, byla nesporně štola Antonín Paduánský, jejíž dosud přístupné ústí se nalázá na pravém břehu Vrchlice nad Vrbovým mlýnem. Tato štola, která dostala svůj název podle stejnojmenného těžářstva, byla sice založena patrně v 17. nebo začátkem 18. století a znovu zmáhána v 60. až 70. letech 18. století, ale přesto hornické práce v tomto území jsou mnohem dřívějšího data. Kromě jiných indicií tomu nasvědčuje v roce 1769 náhodou učiněný objev v její blízkosti se nalézající starší a hlubší štoly, která byla vyražena po vedlejší antimonitové žíle.¹³⁴ Proto se také další provoz přesunul na tuto sousední štola, nazvanou později rovněž Antonín Paduánský.

Když bylo v roce 1769 dosaženo ve vzdálenosti cca 60 m od ústí původní čelby, byla zde zastížena zhruba S-J až SSV-JJZ křemenná žíla o východním 65 až 80° úklonu s lokálními výskyty slabě stříbrnosného kyzu, vystupující v břidličnaté hornině.¹³⁵ Pod vlivem toho bylo další směrné vyřizování této žíly přerušeno a zahájeno zmáhání starého hloubení, nalézajícího se asi 12 m před tehdejší čelbou. Pro nízké obsahy stříbra byl nakonec sistován i tento průzkum.

Závěrečná etapa prací na dolu Antonín Paduánský, který nesl ve středověku patrně jméno Dobrá mysl, začala v letech 1939/1940. Po opětovném zpřístupnění štoly se však zjistilo, že její čelba pronikla do mohutné asi 4 m mocné mylonitem vyplněné poruchy o západním asi 45° úklonu, která způsobila odříznutí nejen původně sledované žíly, ale i celého tohoto ložiskového systému. Třebaže pak po této dislokaci postupovala ještě dalších 200 m na jih, až do vzdálenosti asi 330 m od ústí, přesto již zde nezastihla žádné ložiskové indicie. Na základě toho byl také ze zdejší větrací šachty nalézající se asi 30 m od ústí štoly vyražen směrem na východ asi 60 m dlouhý překop, jímž byly odkryty ještě další čtyři žíly a odžilkky. Poněvadž byly bez výraznějších známek mineralizace, byla štola Antonín Paduánský v roce 1944 opět zastavena.

Na území, jímž byla ražena štola Antonín Paduánský, vystupuje - jak svědčí geologická mapa sestavená v roce 1945 J. Koutkem - celkem 5 rozmršťujících se žil a odžilků, které zde

¹³¹ SOA Kutná Hora, Zprávy o dolech I, 1538-1570, fol. 9. Relace z roku 1558.

¹³² SOA Kutná Hora, tamtéž.

¹³³ U dolu Liščí díra nebylo ani místo na *štadlo* a tak se vyrubaný materiál musel *šturcovat* k vodě.

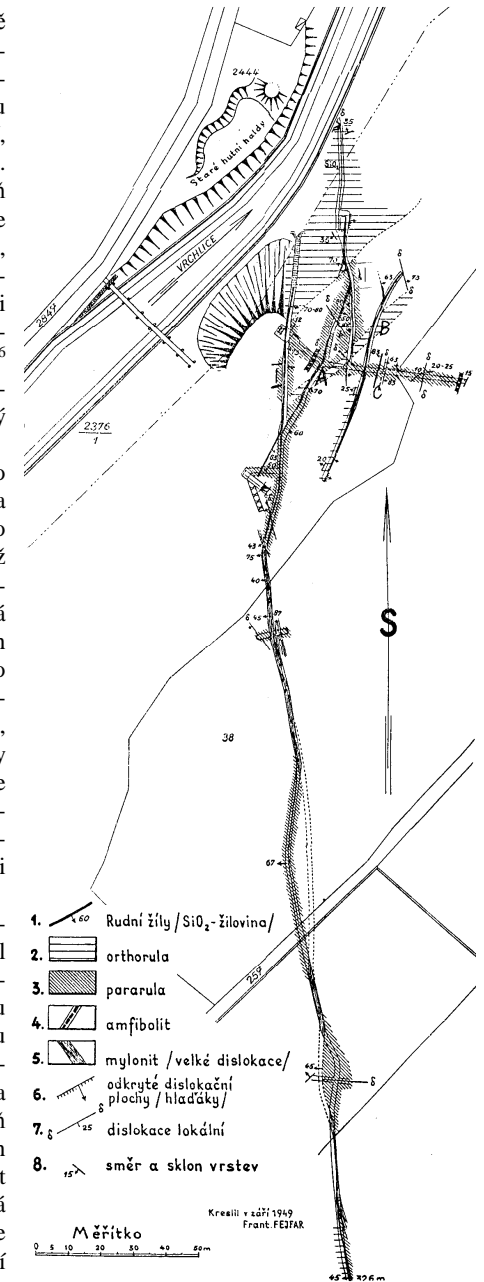
¹³⁴ Není vyloučeno, že tato starší těsně vedle vyražená štola byla totožná se štolou sv. Václava, která se připomíná již v polovině 16. století, nebo se štolou Nadělení Boží, připomínanou v téže době.

¹³⁵ SÚA Praha, VHÚ Příbram 1742-1813, sg. 65, kart. č. 137, KP 2/1769.

tvorí asi 30 až 40 m široký pruh přibližně SSV-JJZ směru. Protože jednotlivé žíly a odžilky mají směr mezi 5 až 25°, dochází zároveň na různých místech k jejich vzájemnému průstupu. Některé z nich sledují východní, některé naopak západní úklon cca 60 až 85°. Jejich mocnost je značně proměnlivá. Výplň je složena převážně z křemene a karbonátů se závalkovitým místy vtroušeným berthieritem, antimonitem a ojediněle i miargyritem a pyrrargyritem. Vedle nich se místy objevují i hojnější polohy pyritu a sfaleritu. Naproti tomu stříbrnosný galenit je poměrně vzácný.¹³⁶ Nejvýraznější zrudnění bylo zastiženo na nejzápadnější štolou sledované žíle. Jeho směrný rozsah lze odhadovat na 50 až 60 metrů.

Pokud jde o mohutné poruchové pásmo severojižního směru, vysledované zhruba 200 m štolou Antonín Paduánský, je jeho identita dosud nejasná. Mnohem spíše než hlavní kutnohorské dislokaci, odkryté v severní části revíru nedaleko Panské jámy, zdá se odpovídat poruše, která je na některých mapách, zejména Hozákově, označována jako trojická žíla. Třebaže o této struktuře existovaly určité pochyby, přesto některé indicie, např. odříznutí hlavní grejfské jižně od šachty na Ptáku, svědčí o tom, že probíhá nejen ve směru na sever, kde byla kdysi patrně pokládána za žílu šesti bratří, řazenou k hloušeckému pásmu, ale i ve směru na jih do oblasti sv. Trojice a Poličan.

Podle dosavadních názorů byla poličanskou skupinou dolů zastižena hlavně řada žil oselského pásma. Přihlédne-li se však k topografii těchto dolů a zejména pak k průběhu uvedených ložisek, je možno vyslovit jinou hypotézu. Na dochovaných mapách z 18. století je v oblasti mezi Wagenknechtovým a Denemarským mlýnem zakresleno nebo aspoň předpokládáno 10 až 15 žil. Některé z nich jsou však totožné, takže jejich skutečný počet se pohybuje kolem 8 až 10 žil. Část jich má sice S-J směr, ale jejich většina sleduje spíše SSV-JJZ až SV-JZ linii. Vzhledem k tehdejší

Důl Antonín Paduánský

¹³⁶ J. Koutek a J. Kutina: Rudní žíly a jejich minerály ve štolě sv. Antonína Paduánského u Kutné Hory. Sborník ÚÚG, 1949, sv. 2. str. 783-797.

hodnotě magnetické deklinace lze tedy celkový směr poličanského žilného systému odhadovat na h 1 až 2. Např. skupina žil, otevřená štolou Antonín Paduánský, probíhá hlavně směrem mezi 5 až 25°. Proto se také převážně táhne po pravém břehu Vrchlice a jen část přechází u Vrbova mlýna na její protější stranu. Není-li pochyb, že tyto žíly, pokud mají větší směrný rozsah a pokračují dále směrem k městu, probíhají v úrovni kostela sv. Trojice východněji než známé oselské žíly, pak lze také velmi pravděpodobně vyloučit i jejich přímou souvislost s tímto pásmem.

Na základě toho je možno soudit, že rudní žíly, dobývané na poličanských dolech a zejména pak na samotném Pokoji, tvoří s největší pravděpodobností samostatný systém, který zaujímá pozici mezi oselským a roveňským pásmem. Třebaže v podstatě sleduje paralelní směr s oselským pásmem, přesto dále na sever resp. severovýchod se patrně stýká s pásmem roveňským. Samostatnost tohoto žilného systému, který lze nazývat poličanským, dokazuje do jisté míry také historický vývoj zdejšího dolování, který ve všech etapách probíhal nezávisle na okolních pásmech.

Po levé straně silnice z Kutné Hory do Poličan je možno za příznivých okolností identifikovat rovněž určitý morfologicky však prakticky nezřetelný zbytek haldy, který dokazuje i bývalou zdejší hornickou činnost. O existenci tohoto odvalu svědčí, i když poněkud nesprávně, také Lemingerova mapa 1:12.500, uložená v Geofondu Kutná Hora pod sg. M 71. Podle zprávy horního úřadu Kutná Hora z roku 1843 byl tento patrně středověký důl lokalizován na údajně roveňské pásmo. Poloha této haldy však svědčí o tom, že předmětem zdejší exploatace byla spíše některá z žil pásma poličanského.

PŘÍTOKY

Vesnice Přítoky je historicky doložena již v I. polovině 11. století. Původně byla majetkem olomouckých biskupů, ale v roce 1250 ji zakoupil za 70 hřiven sedlecký klášter.¹³⁷ Třebaže se Přítoky nalézají v těsné blízkosti Kutné Hory, vzdor tomu se o hornické činnosti v jejich okolí dochovalo jen málo zpráv. Např. zmínky, kterými se v druhé polovině 18. století připomínají nějaké kutací práce, se týkají nikoli vlastních Přítok, nýbrž vlastně výběžku tzv. Vlčích hor, zasahujícího do SZ okolí této obce.

Nedaleko Přítok probíhá jižní resp. jihozápadní křídlo grejfského pásma. Pravděpodobně na jednom z jeho odžilků, odštěpujících se na západním okraji tohoto pásma, byl v roce 1572 propůjčen Ř. Koštofalovi důl zvaný Žitenec a v roce 1583 M. Kožíškovi důl Jakub.¹³⁸ Přes nedostatek bližších údajů je možno předpokládat, že provoz těchto dolů byl bez praktického významu a trval také jen po velmi krátkou dobu.

PUCHEŘ

Mezi hornické lokality širšího okolí kutnohorského revíru byla také někdy řazena i vesnice Pucheř, položená nedaleko Kluků, tj. asi 5 km JV od Kutné Hory. K tomuto názoru, vyslovenému poprvé v roce 1912 A. J. Zavadilem¹³⁹ a později převzatému i jinými autory, vedla domnělá báňská provenience názvu této obce. Podle A. J. Zavadila byla totiž údajně v dávné minulosti pány Pirknery vybudována na Volšanském potoku úpravná na zpracování rud neboli *Puchwerk*, po které pak dostala jméno i později zde vzniklá vesnice.

Název Pucheř je však znám již na počátku 14. století, kdy se ještě úprava kutnohorských

¹³⁷ Přítoky později patřily zčásti ke křesetickému panství a zčásti ke Kutné Hoře.

¹³⁸ SOA Kutná Hora, Protokoly horního soudu, 1566-1573, kart. č. 145 a 1583-1598, kart. č. 147.

¹³⁹ A. J. Zavadil: Kutnohorsko, díl druhý, část I. z r. 1912, str. 310.

rud prováděla nikoli strojním stoupováním, nýbrž převážně jen ručním vytloutáním, tříděním a promýváním. Přihlédne-li se k tomu, že Puchet je od Kutné Hory poměrně vzdálena, pak již tento fakt vylučuje možnost soustavného transportování v kutnohorském revíru dobývaných rud až do zdejší domnělé nadto ještě slabým vodním tokem poháněné úpravny. Proto také název této obce nemá s hornickou činností v kutnohorském revíru žádnou přímou souvislost.

ROVEŇSKÉ PÁSMO

Na návrh vizitační komise, která v roce 1768 vykonala prohlídku Kutné Hory, začaly tehdy menší kutací práce také na nejjihnějším od středu města již značně vzdáleném cípu roveňského pásma. Účelem tohoto průzkumu bylo ověřit směrny rozsah a charakter rudních žil, předpokládaných na jižním okraji kutnohorského revíru.

Hned v roce 1768 byla asi 350 m od někdejšího kostela sv. Václava dále na jih ve směru hlavního haldového tahu otevřena kutací šachtice, ze které se po dosažení krystalinika měly do nadloží a podloží vyrazit průzkumné překopy. Po proniknutí do hloubky asi 10 m nastal však zvýšený výron vod a z tohoto důvodu musel být provoz zdejší šachty, i přes nasazení několika pump nakonec zastaven.

Pod vlivem toho byla pak ještě v roce 1768 založena u úvozové cesty pod zahradou nedaleko Vrchlice štola,¹⁴⁰ jejímž cílem bylo zastihnout tehdy již málo známé žíly roveňského resp. domněle sem zasahujícího staročeského pásma.¹⁴¹ Štola, jak vyplývá z několika zpráv, byla hnána východním směrem zprvu asi 50 až 60 m v jílovité a potom dále jen v silně rozložené hornině.¹⁴² Proto byl další postup přerušen a několik metrů před čelbou, tj. asi 80 m od jejího ústí, bylo na počev ležící asi 25 m pod povrchem otevřeno ještě hloubení. Po vyražení asi 4 m byl pak na jeho spodku situován vrt, kterým se však ani ve 4 m hloubce nedosáhlo pevné rudonosné ruly. Následkem tohoto neúspěchu byla štola, která nadto trpěla častými závaly, nakonec v roce 1770 definitivně zastavena.

O obnově kutacích prací na roveňském pásmu se začalo znovu uvažovat v polovině 19. století v souvislosti s tehdejšími nálezy bohatých úlomků rudy na kralické haldě. Podle tehdejšího návrhu se však k průzkumu tohoto pásma měla využít štola pod Novými mlýny, která původně sloužila k odvádění z hlubin roveňských dolů vyčerpaných a na vodní stroje hnaných vod.¹⁴³ Nakonec však tento projekt ztroskotal stejně jako pozdější Hozákův úmysl otevřít jižní křídlo roveňského pásma.

¹⁴⁰ SÚA Praha, VHÚ Příbram, 1842-1852, sg. 65, kart. č. 528:

¹⁴¹ SOA Kutná Hora, Kopiaře zpráv mincmistru, kart. č. 131, fol. 368, zpráva z roku 1768. Podle uvedené relace byla štola neurčitě lokalizována ...*an der von der S. Peters Kirche ins Creütz gezogenen Linie.*

¹⁴² VHÚ Příbram, 1742-1813, sg. 65, kart. č. 137, KP Crucis 1769: *Die biesahnherig völlige Auffahrung dieses Stollens, so in Summa 32½ lachter betraget ist bisher theils durch schlamige und theils durch eine solche Erden beschehen, die zwar dem Ansehen nach dem Gesteine gleichsiehet auch ordentliche Stein Laagen anzeigt, doch aber wann solche die lufft und Regen herausgefördert wird, so weich, wie ein ordentlichen Laam verfalltet, folgsam darinnen die Wahrnehmung eines Ganges nicht wohl erwartet werden kann...*

¹⁴³ SÚA Praha, VHÚ Příbram, 1842-1852, kart. č. 528: *...in dem zu demselben ein Stollen führet, dessen noch sichtliche gewölbte Mündung ober dem untern Bache zu Kutenberg in einer Höhe von 1° 2' befindlich ist, weiter in festen Gestein offen stehen, und deshalb die Gewaltigung desselben sowol minder beschwerlich, als mit geringern Auslagen verbunden sein wird.*

SPÁLENÁ ŠTOLA

Tato štola, jejíž vyklenuté ústí se nalézá necelých 200 metrů jižně od Spáleného mlýna¹⁴⁴ na pravém břehu Vrchlice, patří k historicky velmi zajímavým dílům jižního okolí kutnohorského revíru. Přihlédne-li se totiž k některým indiciím, lze soudit, že tato štola, která byla původně nazývána Suchá a později Spálená, byla kdysi založena především za účelem odvodnění bílejevských dolů a zejména pak legendárního Pokoje.¹⁴⁵ Naznačuje to konkrétně zpráva komise z roku 1537, uložená mezi přílohami ke knize K. Šternberka. Podle této relace se již tehdy, tj. v I. polovině 16. století, hledalo východisko ze situace, ve které se ocitlo dolování v centru kutnohorského revíru a zvláště na oselském pásmu, v průzkumu odlehlejších hornicky dosud málo dotčených struktur. Mezi těmito průzkumnými díly je tehdy uváděna především štola *nad mlýnem* nazývaná *drocken*, tj. Suchá, a ražená *gegen dem Fridt*, tj. k dolu Pokoj. Vezme-li se v úvahu poloha dolu Pokoj, je zřejmé, že vzhledem ke konfiguraci terénu mohl být uváděn ve spojitost pouze se štolou nad Spáleným mlýnem. Podle toho je možno se domnívat, že tato štola byla založena patrně již ve 14. nebo v 15. století. Protože však sledovaná žíla byla málo nadějná, byla záhy zastavena ještě ve značné vzdálenosti od dolu Pokoj. Před koncem 16. století, konkrétně v roce 1582, byla tato štola opět propůjčena, tentokrát již pod jménem Spálená,¹⁴⁶ ale její provoz trval tehdy rovněž jen krátkou dobu. Jakmile ovšem upadla v zapomenutí poloha dolu Pokoj, ztratilo se postupně i povědomí o původním účelu ražby této štoly.¹⁴⁷

Nový rozsáhlejší průzkum byl na Spálené štolě zahájen v druhé polovině 18. století pod vlivem vzrůstajícího zájmu o ložiska jižní části kutnohorského revíru. Nejdříve bylo vyzděno v délce asi 5 m samotné ústí štoly a pak se přistoupilo k jejímu zmáhání. Štola - jak bylo záhy zjištěno - byla sice vyražena v poměrně pevné hornině, ale byla velmi nízká a úzká a z toho důvodu bylo nutno rozšířit její celkový profil. Po jejím přistřelení a překonání několika zabořených úseků se v roce 1769 dosáhlo její původní čelby, na které byla identifikována *Querhand*, tj. asi 10 až 12 cm mocná křemenná žíla s trochou vtroušeného kyzu, která byla později považována za protilehlý odžilek tzv. kaveckého pásma.¹⁴⁸ Protože šlich ze získaného vzorku obsahoval jen sledy stříbra, tak se místo jejího směrného vyřizování na čelbě přistoupilo k zmáhání starého hloubení, nalézajícího se na středním úseku štoly. Jeho průzkum však skončil rovněž nepříznivě. Hloubení bylo tehdy otevřeno celkem 15 m pod úroveň štoly, aniž se dosáhlo jeho spodku nebo nějakého zrudnění. Odebrané vzorky potvrdily, že *...der Gang durchaus taub mithien bieshero unedl befunden wurde*.¹⁴⁹ V důsledku toho byl další provoz na Spálené štolě v roce 1770 přerušena a osazenstvo převedeno na kuklickou štolu.

Naposledy se na Spálenou štolu soustředil zájem kutnohorského horního úřadu těsně před

¹⁴⁴ Název Spálený mlýn nepochází jak zdanlivě naznačuje etymologie tohoto epiteta z toho, že tento objekt kdysi vyhořel, nýbrž z toho, že byl v 16. století v držení rodu Spálených.

¹⁴⁵ Se zřetelem k tomu je tedy třeba i důl Pokoj lokalizovat zhruba ve směru ražby této štoly.

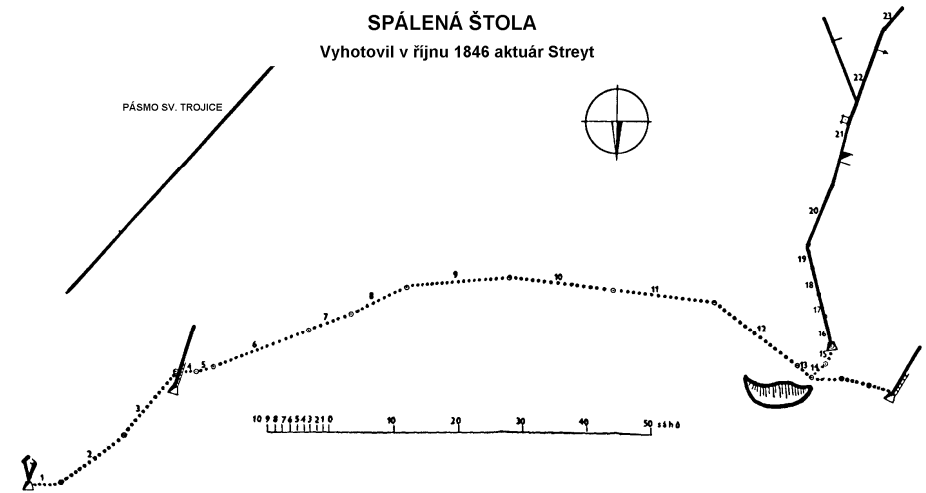
¹⁴⁶ SOA Kutná Hora, Protokoly horního soudu, karton č. 145. Držitelem této propůjčky byl Jan Sadlička.

¹⁴⁷ Proto také v 18. a 19. století se soudilo, že Spálená štola měla pouze podsednout starou pinku s haldou, nalézající se 80 až 90 m jižně od jejího ústí.

¹⁴⁸ Naznačuje to zejména legenda k mapě kutnohorského revíru, uložená v SOA Kutná Hora, horní oddělení č. 9075, soubor prior z 18. století. Podle ní byla totiž k č. 19, označujícímu na této mapě Spálený mlýn, připojena tato poznámka: *...ob dieser Mühl gegen Mittag bey No 20 befinden sich einige alte Berghalden und Pinggen, welche auf den Gegen Trum, des so genant in der Gegend der Hejl. 3 faltigkeit befindl. Kawker Bergwerks Zuge oder Kawčzy hory gebaut worden.*

¹⁴⁹ SÚA Praha, VHU Příbram, sg. 65, 1742-1813, karton č. 137, zpráva z r. 1769.

koncem I. poloviny 19. století. Po ztroskotání kutacích prací na Kuklíku, u Křesetic a na jiných místech zůstala totiž Spálená štola jediným tehdy provozovaným báňským dílem v celém kutnohorském revíru i jeho okolí. Hlavním cílem její nové otvorky bylo nejen znovu prozkoumat zdejší severojižní a stříbrnosným antimonitem zrudněnou žílu, nýbrž zároveň také zastihnout domnělé jižní křídlo tzv. trojického pásma, zasahujícího podle tehdejších představ až na pravý břeh Vrchlice. Horní úřad očekával, že po proražení serpentinitového pruhu, vystupujícího před čelbou Spálené štoly, mohou být tam probíhající žíly zrudněny, o čemž měla svědčit zejména existence hald, nalézajících se ještě v té době nedaleko hostince Májovka pod Bykání.

Spálená štola, která byla otevřena v roce 1844, byla již tehdy ve vzdálenosti 40 m od ústí zabořena. Po vyzmáhání tohoto úseku se pak přibližně v 80 m dosáhlo staré čelby, na které byla také zastížena vyřizovaná žíla. Podle zprávy rady Franze z listopadu 1846 měla zde směr 12 h 8°, byla mocná 30 až 45 cm a vyplněná křemenem, živcem a kalcitem s vtroušeným pyritem, zčásti sfaleritem a sporadickými stopami galenitu. Významnější zrudnění, představované slabě stříbrnatým antimonitem, bylo identifikováno pouze na středním úseku Spálené štoly, kde bylo již v minulosti vyřízeno hloubením. Přihlédne-li se k několika dřívějším relacím HÚ Kutná Hora, lze soudit, že se vytvořilo na průstupu žíly č. 1 s nadložní asi 15 cm křemen-pyritovou žílou č. 2 směru 11 h 5° přibližně mezi 35 až 40 m od ústí štoly. Zrudnění bylo vyvinuto převážně v úklonu při podloží ve formě slabších žilek a závalků v maskovité mase a bylo provázeno 10 až 15 cm polohou křemene. Kromě této mineralizace byla zde zjištěna také větší čočka křemene a živce a vedlejší hornina vlivem zvýšené příměsi maskovité slídy projevovala známky přechodu v serpentinit. Nadložní hornina obsahovala více křemene a byla tudíž kompaktnější, kdežto podložní více slídy, takže její textura byla značně břídlíčnatá.

Obě žíly se pak pravděpodobně společně vlekly až do vzdálenosti asi 60 až 70 m od ústí štoly. Na tomto místě se žíla č. 2 odtrhla od žíly č. 1 opět do podloží. Žíla č. 1 byla sice sledována dále k jihu, ale po několika metrech se rozštěpila na 4 křemenné odžilky o mocnosti 5 až 10 cm. Proto HÚ Kutná Hora vzhledem ke zkušenostem, že zrudnění v této oblasti se zpravidla vyskytuje v hlubších polohách na křížení ostře se protínajících žil,¹⁵⁰ doporučil další vyří-

¹⁵⁰ Hlavní myšlenka, že ...die Veredlung erst vom einen bestimmten Niveau gegen die Tiefe sich hinabzieht und die Hauptveredlung an der Scharungen der spitzwinklich zugehenden Gänge ein-

zování této žíly v úklonu.

Aby se zjistilo, zda žíla č. 2 prostupuje ještě nějaké další struktury, byla také po svém odštěpení od žíly č. 1 sledována několik metrů na jih. Protože však její mocnost záhy klesla na 10 cm a její výplň byla tvořena jen křemenem s jílovitou obrubou, bylo její vyřizování opět zastaveno. Charakter obou těchto žil je sice poměrně málo znám, ale přesto z řady náznaků lze soudit, že mají poměrně shodný snad 60 až 70° západní úklon. I tak je ovšem rekonstrukce zdejších ložiskových poměrů dosti nejasná.

Přihlédne-li se však k přiložené Streitově mapce,¹⁵¹ je pravděpodobné, že Spálená štolu byla od svého ústí až k bodu č. 19 nejdříve ražena po žíle č. 2 a teprve odtud po vlastní antimonitové žíle č. 1. Pak ovšem by žíla č. 1 musela být mladší než žíla č. 2. Neboť se zřetelem k jejich průběhu by vlastně žíla č. 1 způsobila odhození a vlek původně sledované žíly č. 2.

Negativní výsledek prací na Spálené štolu se přirozeně promítl v revizi celého projektu. Pokud by totiž trojické pásmo pokračovalo ve svém údajném směru až na pravý břeh Vrchlice, bylo by třeba k jeho zastížení prodloužit štolu o dalších 200 m.¹⁵² Protože však pruh serpentinitu, který se táhl mezi Poličany a tzv. Obickým mlýnem pod Velkým rybníkem,¹⁵³ podle dřívějších zkušeností *sehr nachtheiligen Einfluss auf die Erzführung ausübt*, bylo také zřejmé, že nějaké zrudnění na tomto údajném trojickém pásmu mohlo být odkryto teprve ve větší vzdálenosti od tohoto tělesa. Proto také VHU Příbram zaujal k další ražbě Spálené štolu negativní stanovisko.¹⁵⁴

Podle zprávy vrchního rady J. Grimma k tomu vedly zejména tyto důvody:

1. Že žíla sledovaná Spálenou štolou je v průměru mocná jen 4 až 5 palců, tj. 10 až 12,5 cm a složena převážně z křemene s nepatrným výskytem galenitu. Pouze na místě, kde byla prostoupena další žilou, se objevily polohy šedého antimonitu, který však obsahoval jen sledy stříbra.
2. Poněvadž na sledované žíle nelze očekávat ve směru na jih žádné významnější zrudnění, lze soudit, že podobný charakter bude mít i trojické pásmo, zejména když k jeho naražení může dojít teprve za uvedeným pruhem serpentinitu.
3. Trojická žíla, jak přiznává zpráva HÚ Kutná Hora, nebyla dosud odkutána ani na odkrytých svazích údolí Vrchlice. Proto také nelze s jistotou počítat ani s jejím dalším pokračováním na jih do prostoru Spálené štolu.
4. Že charakter vedlejší horniny u Spálené štolu je jiný než v centru vlastního kutnohorského revíru. Kromě toho haldy uváděné mezi Bykání a Křeseticemi nelze považovat za výsledek báňské těžby, nýbrž dřívějších kutacích prací.

Na základě tohoto vyjádření pak vydalo centrální báňské ředitelství ve Vídni v únoru 1847

---

tritt..., byla vyslovena ve zprávě z 19.8.1843 č. 281. Nejzávažnější však byl závěr této zprávy, podle něhož *...die Gänge des südlichen Feldes nicht bis zu Tage edel ausbiessen, sondern die Erzanbrüche erst in der 20 und 25 Klft. enthalten, wodurch unsere Vorgänger abgeschränkt, sich in keine weitere Bau einliessen.*

¹⁵¹ Na této mapce je ještě kromě ústí několika dalších štol vyznačena také linie tzv. trojického pásma. Protože zde má směr cca h 14 až 15, je pravděpodobné, že také jde o jinou strukturu, než kterou pod tímto pojmem rozuměl J. Hozák. Podle Hozáka měla totiž tzv. trojická žíla severojižní směr h 12. Na základě toho je zřejmé, že linie tzv. trojického pásma na Streitově mapce ve skutečnosti odpovídá pásmu oselskému.

¹⁵² Vyražení těchto 200 m si mělo vyžádat kolem 2½ roku.

¹⁵³ Podle některých zmínek stála tehdy čelba Spálené štolu před tímto serpentinitovým pruhem.

¹⁵⁴ Příbramský rada J. Grimm, který ještě v roce 1844 po své prohlídce Spálené štolu vyslovil názor, že si zaslouhuje nesporné pozornosti, jelikož může sloužit k bližšímu průzkumu této antimonitem zrudněné žíly; v roce 1846 však již vyslovil proti její další ražbě řadu výhrad.

příkaz k zastavení dalšího provozu na Spálené štolě. Tím také skončila i celá tehdejší perioda kutacích prací v kutnohorském revíru.

ŠEBESTĚNICE

Mezi nejdlehlší a zároveň i nejméně prozkoumané hornické lokality širšího okolí kutnohorského revíru náleží, i když s jistými výhradami, také Šebestěnice, vzdálené 15 km JJV od Kutné Hory. Podle J. Schallera¹⁵⁵ byly u Šebestěnic ještě na sklonku 18. století patrné zbytky starých stříbrných údajně již Uhry zničených dolů, které se rozkládaly zčásti na JV okraji vesnice a zčásti dále na JZ na lesní stráni.¹⁵⁶

Třebaže dolování v Šebestěnicích je nesporně velmi starého data, dochovalo se o něm jen málo údajů. První autentické zprávy se vztahují teprve k jeho obnově před koncem 16. století. Šebestěnice však tehdy patřily V. Studeneckému a z toho důvodu zde při propůjčkách docházelo k různým majetkoprávním sporům. I přesto však se na několika dolech rozvinul v 70. letech 16. století menší těžební provoz, který byl řízen perkmistrem H. Šiškou z Kutné Hory.¹⁵⁷ Ruda, která se zde dobývala, se také vozila k dalšímu zpracování do kutnohorských hutí.¹⁵⁸ Na samém sklonku 16. století však dolování u Šebestěnic opět skončilo. Nový pokus o vzkříšení zdejších stříbrných dolů, jak uvádí J. Schaller, byl učiněn v 18. století, když sedlecký klášter koupil v roce 1741 zboží Krchleby včetně Šebestěnic. Jeho dosti pochybná hornická aktivita však záhy skončila údajně již po vytěžení pouhých 60 lotů, tj. 1 kg stříbra.¹⁵⁹ Nejasné zmínky o báňské činnosti na území této obce jsou podle J. Nováka obsaženy i v josefinském katastru z

¹⁵⁵ J. Schaller: Topographie des Königreichs Böhmen, 1787, VI. díl, str. 82.

¹⁵⁶ Podle regionální literatury se v této obci kdysi nalézaly dva zasypané doly a další tři v lesíku na tzv. Šachtách. Že část území v Šebestěnicích je poddolována, naznačila již poměrně velká asi 20 m hluboká propadlina, která se vytvořila v noci ze 6. na 7. února 1940 u usedlosti čp. 31 poblíž okresní silnice do Zbýšova. Po rozhodnutí tehdejší správy kutacích prací v Kutné Hoře byla pak krátce nato zavezena. Podle zprávy J. Nováka z roku 1948 se ještě tehdy v Šebestěnicích nalézaly tři obvaly, z nichž nejnižnější dosahoval hloubky 6 m, a za stodolou domu čp. 4 byl ještě zřetelný zbytek větší haldy.

Existenci starých dolů v této obci potvrdil pak další pokles terénu, který zde nastal znovu téměř o 50 let později. Pod stejným domem čp. 31, ale na jeho protějším JV rohu, došlo totiž v únoru 1987 k vzniku další velké kráterovité deprese eliptického tvaru o délce Z-V osy kolem 7 m a S-J osy téměř 6 m a hloubce kolem 3 až 3,5 m, takže její celková kubatura dosáhla 60 m³. Její boční stěny tvořily kvartétní jílovité hlíny s úlomky ruly a místy i typické haldoviny. Střed této propadliny se nalézal zhruba 10 m jižně od místa, kde zával staré šachty způsobil v roce 1940 poškození SV okraje této budovy. Protože následkem této pozdější události, vyvolané rovněž nepochybně propadem další několik desítek metrů hluboké staré těžné jámy, se zhroutila protějščí část základů a potrhala obvodová zeď tohoto objektu, bylo nutno k zajištění jeho statiky provést poměrně rozsáhlé asanační práce.

Při podrobnějším terénním výzkumu v roce 1987 byly v prostoru obce Šebestěnice zjištěny ještě tři většinou již zcela aplanované hornické odvaly a jižně od obce vedle silnice pozůstatky dalších několika hald a obvalů, vyznačujících polohu zdejších bývalých dolů, které nepochybně sledovaly stříbrnosnou žílu S-J až SSV-JJZ směru.

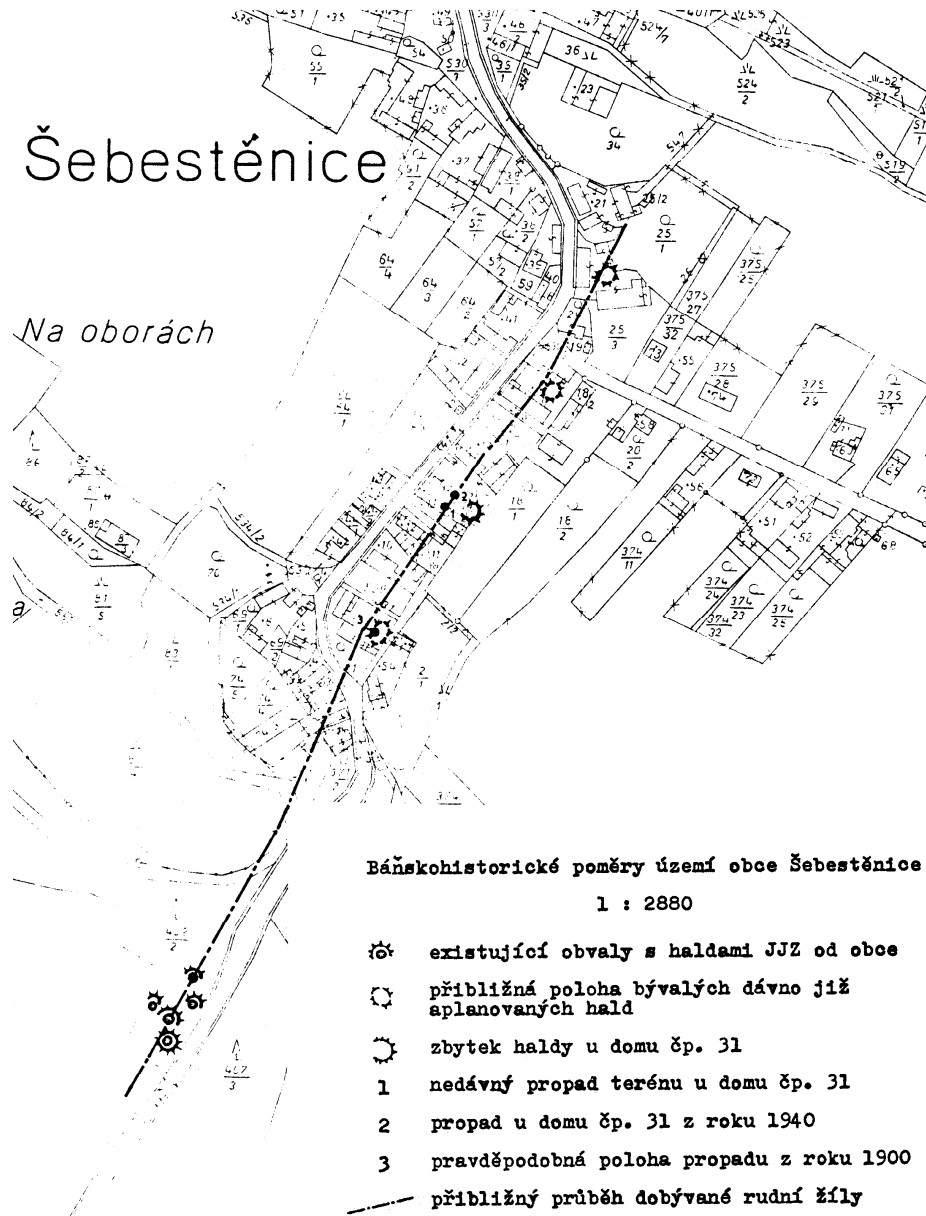
¹⁵⁷ Havel Šiška byl ustanoven perkmistrem na *šebestěnických horách* v roce 1572.

¹⁵⁸ SOA Kutná Hora, Zprávy o vortech 16. až 18. stol., karton č. 157. Nasvědčuje tomu fakt, že v roce 1590 byl Václav Smíšek, kverk z *Nového dolu* na šebestěnických horách, uvězněn za to, že bez vědomí hlavního nákladníka Albrechta odvedl zdejší vytěžené rudy do huti jako rudy z dolu Mincíře na rejzském pásmu v Kutné Hoře.

¹⁵⁹ J. Schaller: Topographie des Königreichs Böhmen, tamtéž.

Šebestěnice

Na oborách

Báňkohistorické poměry území obce Šebestěnice

1 : 2880

- ⊛ existující obvaly s haldami JJZ od obce
- ⊙ přibližná poloha bývalých dávno již splanovaných hald
- ⊛ zbytek haldy u domu čp. 31
- 1 nedávný propad terénu u domu čp. 31
- 2 propad u domu čp. 31 z roku 1940
- 3 pravděpodobná poloha propadu z roku 1900
- přibližný průběh dobývané rudní žíly

roku 1787, kde je pozemek č. 20 označen jako *kus trávníku samý rum, někdy šachty* a č. 358 v tzv. Spáleninách jako *panský haldy od starodávna vyházený*.

Ložiskové poměry okolí Šebestěnic jsou málo známe. Přihlédne-li se však k pozůstatkům středověkého dolování, je možno se domnívat, že zde vystupuje minimálně jedna žíla přibližně směru h 2, která je vyplněna převážně křemenem s lokální příměsí rud barevných kovů a stříb-

ra. Po této stránce také projevuje určitou podobnost s rudami vlastního kutnohorského revíru.¹⁶⁰ Hlavním rudním minerálem, zjištěným na zbývajících haldách, je hnědý až hnědočerný sfalerit, který vykazuje střední obsahy Fe a Cd a malé množství Mn, Cu a Ag.¹⁶¹

TŘEBEŠICE

Třebešice, ležící 5 km JV od Kutné Hory, jsou s kutnohorským revírem spjaty nikoli báňskohistoricky, nýbrž patrně jen geologicko-mineralogicky. Nasvědčuje tomu totiž v nedávné době učiněný objev sfaleritu v křemen-karbonátové žilce, která vystupuje v rule nedaleko amfibolitového lomu Bambous.¹⁶² Tmavý sfalerit, tvořící součást její výplně, je charakterizován zvýšeným podílem Fe a přítomností Ge a Hg a tím také projevuje značnou příbuznost se sfaleritem kutnohorských žilných pásem. Podle těchto indicíí lze výskyt uvedené žilky zahrnovat do širšího okolí kutnohorské rudní aureoly.¹⁶³ Na tomto zřejmě již dříve známém výskytu rudní žíly nebyly však ani zde ani v jejím pravděpodobném pokračování u Třebešic vedeny v minulosti žádné kutací či jiné práce.

TŘI DVORY - KONÁROVICE

Za ložiskově perspektivní byla zejména v 18. století pokládána oblast kolem Tří Dvorů a Konárovic. Největší měrou k tomu přispěl tehdy se prosazující názor, že u těchto dvou obcí mohou být otevřeny bohaté a nedotčené zásoby stříbrných rud, jelikož do tohoto prostoru směřují některá kaňkovská žilná pásma. Proto také kutnohorský horní úřad projektoval u Tří Dvorů a Konárovic některé průzkumné práce.¹⁶⁴

Hornický zájem o tuto oblast nezačal ovšem teprve v 18. století, kdy již opadly naděje na objevení nových ložisek v centru kutnohorského revíru, nýbrž v podstatně dřívější době. Názorně o tom svědčí několik zápisů v protokolech kutnohorského horního soudu. Podle nich byl totiž už v roce 1569 v místě *Za sauškami u Třech Dvorů*, tj. jižně od Konárovic,¹⁶⁵ propůjčen Václavu Lískovcovi důl, který nesl i jeho jméno. Provoz dolu Lískovec byl však zřejmě brzy přerušen, protože již v roce 1572 o jeho obnovu usiloval Jan Straka.¹⁶⁶

Krátce na to, konkrétně v roce 1575, byl propůjčen Václavu Mikathovi a v roce 1577 Jiříku Šprutovi s jeho kverky. Na začátku 80. let 16. století se o důl Lískovec ucházelo nákladnictvo horníka Buriána z Boskovic, které zároveň vzbudilo interes o těžbu stříbra i mezi členy kolínské městské rady.¹⁶⁷

¹⁶⁰ Šebestěnické rudy byly také v 16. století vydávány - i když neúspěšně - za rudy dobývané na rejzském pásmu v Kutné Hoře.

¹⁶¹ F. Novák - M. Drábek: Mikrochemismus některých sulfidů ze širšího okolí Čáslavi a Kutné Hory. Sborník Oblastního muzea v Kutné Hoře, B - řada geologicko-báňská, č. 6, 1965, str. 24.

¹⁶² F. Novák - M. Drábek: tamtéž.

¹⁶³ F. Novák - M. Drábek: tamtéž, str. 30.

¹⁶⁴ Hlavním dokladem toho je bohužel dnes již pravděpodobně ztracená mapa kutnohorského revíru ze 60. let 18. století.

¹⁶⁵ Kdysi tam existovala později zaniklá ves Sovolusky.

¹⁶⁶ Zápis, který na tento důl uděluje J. Strakovi, obsahuje však chybný název *Lešákovec*, který nesl jeden z dolů na grejfském pásmu.

¹⁶⁷ Kolínští se totiž domnívali, že u Tří Dvorů je v zemi ukrytý stříbrný poklad a tak se zřejmě - jak svědčí tehdejší Burianova zpráva hornímu úřadu v Kutné Hoře - pokoušeli sami o jeho získání: *...Vaší milosti žádáme, že nas v ty věci vopatřiti a že nam ráčíte dnešního dne psaní k nim dáti že se nám strojí do ty starý šachty že nás podsednau a krykhort poženau na nas tak domnívají se že sau ty lidi zhyňuli kteří sau to schovali že je to panbuh choval do vule svy svaty až k němu*

Vezmou-li se v úvahu všechny tyto zmínky, je možno soudit, že kolem dolu Lískovec se během uvedených 10 až 15 let rozvíjela poměrně velká podnikatelská iniciativa. Skutečnost, že zde také tehdy byla zahájena ražba nějakých třebas jen menších důlních děl, se proto z hlediska možnosti pokračování kutnohorských žilných pásem až do polabské roviny zdá na první pohled velmi slibná. Nicméně rozbor tehdejší situace vede ke skeptičtějším závěrům. Vzdor totiž obecným zvyklostem, že dolové míry byly udělovány teprve na základě prokázané dobytelnosti rudního ložiska, došlo při propůjčce třídvorského dolu k určité výjimce. Neboť když Václav Lískovec v roce 1569 ukázal, kde by chtěl otevřít svůj důl, bylo mu horním úřadem v Kutné Hoře řečeno, že *...se tu ziadny horní způsob nenachazy a nepoznawa, však poniewadz przez to wam tu chce pawowati, tehdy se wam propugczuge...*¹⁶⁸ Prakticky to znamená, že na místě, na kterém byl vyhlouben důl Lískovec, nebyly tehdy kutnohorskými úředníky zjištěny žádné hornické ani ložiskové indicie. Měla-li totiž ražba tohoto dolu vyloženě jen průzkumný ráz, pak také jeho propůjčka nemůže být jako ve většině jiných případů považována za důkaz toho, že mezi Třemi Dvory a Konárovicemi byla opravdu zastižena nějaká rudní struktura.

Předpoklad, že kutnohorská pásma pokračují na protější stranu Labe, nebyl konkrétně ověřen ani v 18. století, kdy se pod vlivem postupujícího vydobytí skaleckého ložiska hledaly nové zásoby rud také v širším okolí revíru. Vizitační komise, která v roce 1756 navštívila Kutnou Horu, sestavila totiž tehdy projekt kutacích prací, do něhož byl zahrnut i hornický průzkum území kolem Konárovic, kterým podle jejího mínění měla probíhat kaňkovská žilná pásma. Nasvědčuje tomu zejména z té doby pocházející mapa kutnohorského revíru, do které bylo na promítnutých žilných liniích v tomto prostoru zakresleno několik kutacích rýh.

Ze zprávy datované rokem 1767 však vysvítá, že myšlenka průzkumu území na protějším břehu Labe vzešla nikoli z vyhodnocení tamější montanisticko-geologické situace, nýbrž jen z teoretického prodloužení směru kaňkovských žilných pásem dále na sever. Také mapa, na které byly vyznačeny rudní žíly a rýhy mezi Třemi Dvory a Konárovicemi, byla vlastně jen východiskem projektu a ne výsledkem jeho realizace. Proto ani tyto zdánlivě autentické indicie nemohou bohužel potvrdit správnost představ báňských úředníků 18. a 19. století o pokračování kutnohorských pásem do polabské roviny.¹⁶⁹

TÝNEC NAD LABEM

Nejsevernější lokalitou, kterou lze ještě zahrnovat do tzv. širšího okolí kutnohorského revíru, je Týnec nad Labem, který v minulosti tvořil součást pardubického panství. U Týnce, jak svědčí dochované písemné a zčásti i terénní indicie, vystupuje několik rudních žil, které se již kdysi staly objektem kutacích a ojedinele snad i těžebných prací.

Hornická činnost zde podle historické literatury začala sice teprve v 16. a případně až v 18. století, ale některé údaje svědčí o jejím mnohem starším původu. Mezi nimi je to zejména zápis č. 20 ze sbírky Summa Gerhardi, kterým byl v roce 1363 propůjčen jakýsi důl u obce *Lincz dicta*.¹⁷⁰ Tebaže tato lokalita byla dosud interpretována buď jako Mlýnec u Plzně nebo jako

---

to pan buh ráčí dáti. (SOA Kutná Hora, Zprávy o vortech 16. až 18. století, kart. č. 157.)

¹⁶⁸ SOA Kutná Hora, Protokoly horního soudu 1566-1573, kart. č. 145.

¹⁶⁹ Naposledy tuto domněnku vyslovil J. Hozák ve svém posudku *Montanisticko-geologický nástin kutnohorského rudního okrsku* z roku 1884, str. 60: *Auch haben die Alten das Gebirge bei Konarowitz über die Elbe nördlich hieüber, ins Auge gefasst und wurden dort auch silberhältige Gänge nachgewiesen, es sprechen auch thatsächlich viele Gründe dafür, dass die Kuttenberger Erzgänge dort ihre Fortsetzung finden...*

¹⁷⁰ Summa Gerhardi, č. 20: *...ad informationem nec non consilium et indictum et prudentum viro- rum S. et C. quondam generalium concessorum et juratorum Montis Chutne et civitatis Colonie,*

Hlinec u Českých Budějovic,¹⁷¹ přece jen z obsahu tohoto dokumentu vysvítá, že se musela nalézat v blízkosti Kutné Hory a Kolína.¹⁷² Přihlédne-li se k těmto okolnostem, lze soudit, že *Lincz* je vlastně chybnou transkripcí pojmu *Tincz*, tj. Týnce nad Labem.¹⁷³ Na základě toho lze proto skutečné začátky dolování u Týnce klást již do poloviny 14. století.

Menší báňské podnikání v této oblasti se rozvinulo znovu v druhé polovině 16. století.¹⁷⁴ Na doporučení dvorské komory byl totiž kutnohorským úřadem v roce 1581 propůjčen těžářství¹⁷⁵ horníka Buriána u *Teyncze* důl Rotlev.¹⁷⁶ Při prohlídce, vykonané koncem tohoto roku svrchními štejnými z Kutné Hory, se však zjistilo, že tento důl je tvořen jen šachtou, která již tehdy sloužila jen jako studna v *Žižkově dvoře*.¹⁷⁷ Hornina byla málo nadějná a také zastižená žíla vykazovala nejvýše 2 kventle, tj. 250 g/t Ag. Když pak začaly narůstat i potíže s vodami, byl další průzkum zastaven. Proto také Rotlev již v roce 1582 figuroval v seznamu *pustých dolů*.

Poněkud více údajů o hornické činnosti u Týnce se zachovalo teprve z 18. století. Na sklonku roku 1722 prošel totiž okolí Týnce proutkař J. Dilb, který byl tehdy vyslán horním úřadem v Kutné Hoře, aby se pokusil o vyhledání nových rudních ložisek ve vzdálenějších oblastech kutnohorského revíru. Dilb - jak vyplývá z jeho pozdější zprávy - tehdy za Týncem objevil výchoz jakési žíly, která údajně sledovala směr h 1 a plochý s okolní horninou konkordantní úklon. Podle jeho názoru tato žíla probíhala minimálně několik set kroků k severu a byla dobytelná, jelikož ve větší hloubce měla obsahovat 3 až 4 loty Ag.

Na základě Dilbova vyjádření zahájil kutnohorský úřad v roce 1730 na této žíle průzkumné práce. Zhruba 100 m jižně od mostu za Týncem byla vedle úvozové cesty otevřena šachtice, kterou se již asi v 8 m pod povrchem zastihla žíla s vtroušeným kyzem a zrnky galenitu. Na rozdíl od původní představy však tato žíla měla nikoli severojižní, nýbrž spíše východozápadní směr mezi h 18 až 20 a mírný severní úklon. Galenitové zrudnění však záhy vymizelo a z toho důvodu se místo dalšího hloubení šachty začalo se směrným vyřizováním této žíly na západ, kde se očekávalo její křížení s druhou žilou. Třebaže se na této čelbě postoupilo asi 12 až 15 m nejdříve směrem h 19 a dále h 20, přesto tato žíla zůstala málo nadějná, neboť její výplň tvořila jen *černá pevná břidlice s lokálními impregnacemi pyritu*. Vzhledem k tomu, že k příčné žíle, na jejímž průstupu s touto strukturou se předpokládalo nové zrudnění, zbývalo tehdy razit ještě asi 70 až 80 m, byl další provoz na této čelbě zastaven a horníci byli v r. 1733 převedeni na nově založenou skaleckou štolu.

Určitý zájem o oblast Týnce na Labem vzbudila ještě v roce 1763 zpráva,¹⁷⁸ ve které ta-

---

discretis viris H. et C. civibus Chutnensibus ac allis eorum successoribus universis montana in Lincz dicta...

¹⁷¹ J. Majer: Kolín (poznámky k účasti města na dolování v Kutné Hoře), nepublikovaný posudek, str. 6. Podle něho *Tadra klade tuto lokalitu k Plzni (Mlýnec či Hlinec) nebo k Č. Budějovicům*.

¹⁷² Nasvědčuje tomu účast kutnohorských horních úředníků a zástupců města Kolína.

¹⁷³ Že mezi těmito názvy existuje úzká etymologická shoda, naznačuje několik pozdějších listin, ve kterých je Týnec jmenován buď *Tinec* nebo *Thyncz*.

¹⁷⁴ SÚA Praha, MM 5/157/1581, karton č. 532.

¹⁷⁵ SOA Kutná Hora, Protokoly horního soudu 1574-1582, karton č. 146. Členy tohoto nákladnictva byli Jan Burián z Bozkova, Jiřík Suk z Bohuňovic, Václav Kocourovský, Jiřík Limburský, Jeroným Florentský a Ondřej Šícha.

¹⁷⁶ Také jméno dolu Rotlev ukazuje úzkou souvislost mezi zdejší báňskou činností a kutnohorským resp. jřlovským dolováním.

¹⁷⁷ J. Kratochvíl: Příspěvek k topografii a dějinám dolování v jihovýchodní části Čech. Praha 1923, str. 65-66.

¹⁷⁸ SOA Kutná Hora, Kopiaře zpráv mincmistru, 1753-1766.

mější občan Balíček oznámil, že ve zdejších okolí byly nalezeny nějaké zlatonosné a stříbrosné rudy. Na jejím základě měl být do Týnce vyslán kutnohorský šichtmistr. Zda se tato prohlídka uskutečnila, není sice známo, ale přesto je jisté, že musela být negativní, protože od té doby končí v kutnohorském archivu i všechny záznamy, týkající se ložisek resp. báňské činnosti u města Týnce.

Podle dochovaných údajů lze v oblasti Týnce nad Labem identifikovat několik žil. První z nich, která byla otevřena šachtou za mostem, má směr cca h 18 až 20, druhá, jež se s ní měla křížit ve vzdálenosti asi 80 m západněji, směr snad h 12 až 1, a konečně třetí, jež probíhá kolem zahrad nad Týncem, snad rovněž severojižní směr. Všechny tyto žíly protínají fylity s inkrecemi gabroidních hornin a jsou vyplněny převážně křemenem a sporadicky zrudněnými pyritem, chalkopyritem, sfaleritem a galenitem s malým obsahem Ag. Jejich mocnost se pohybuje od několika cm do 20 až 30 cm a výjimečně do 1 metru. Vezme-li se v úvahu historický vývoj zdejších báňských prací, lze soudit, že tyto žíly, i když pravděpodobně tvoří součást rudní aureoly kutnohorského revíru, mají vzhledem ke své nízké mocnosti a kovnatosti rovněž podružný význam.

VINAŘICE

Mezi lokalitami širšího okolí kutnohorského revíru byly v 18. století uváděny také Vinařice, položené mezi Týncem a Záborem. Hlavní zásluhu na tom měl proutkař J. Dilb, který v roce 1722 procházel terén od Turkaňku k Baště a odtud dále na sever k Týnci nad Labem. Podle zprávy, kterou o jeho činnosti vypracoval patrně J. W. Mitis,¹⁷⁹ totiž do prostoru Vinařic údajně zasahuje pokračování dvou hlavních turkaňských žil: *Před a za vesnicí Vinařice na druhé straně Labe vystupují rovněž obě tyto žíly; jedna na cestě a druhá u studánky v zahradě, která patří k tannímu kostelu a zde na označeném místě prý kdysi vyrostl proutek ryzího stříbra.*

Existence těchto žil u Vinařic je tedy doložena jen touto přirozeně málo věrohodnou zprávou, ve které se nadto odráží i pověst o nálezu kutnohorských ložisek legendárním mnichem Antoněm. Novější, i když zatím jen velmi povrchní výzkumy tohoto území prokázaly, že hlavní horninou jsou zde algonkické fylity s vložkami gaber, ve kterých byly zjištěny krystaly magnetitu a místy snad i pyritu. Zda tedy u Vinařic probíhají nějaké žilné struktury, zůstává otázkou. Nepotvrdily to také ani žádné další prospekční práce.

VLČÍ HORY

Za ložiskově a tím přirozeně i hornicky velmi perspektivní oblast byly v minulosti považovány tzv. Vlčí hory, zaujímající přibližně prostor mezi Hořany a Přítokami. Horní úřad se také po dlouhou dobu domníval, že Vlčí hory představují jakousi paralelu kuklického pásma. Proto také v Kořínkových *Pamětech* jsou symbolicky zakresleny poblíž ostatních žilných pásem kutnohorského revíru.¹⁸⁰

Hornická činnost ve Vlčích horách začala podle dosavadních názorů teprve v 18. století, ale z nedávno zjištěných údajů vyplývá, že je podstatně staršího data.¹⁸¹ Další důkaz o tom podává především zpráva z března 1618¹⁸² o zahájení prací *na novem a nikdy od předkův nehledanem Caugku nad Hořany ležícím*, na němž byl již o dva roky dříve propůjčen důl Po-

¹⁷⁹ Geofond Kutná Hora: Bericht über das kgl. kuttenbergische Bergwerk, sestavil Johann Wenzel Mitis.

¹⁸⁰ J. Kořínek: Staré paměti Kutnohorské. Praha 1831, str. 16-17.

¹⁸¹ Již v roce 1553 byl Havlu Havlištovi a Václavu Tatmanovi propůjčen důl Kříž *mezi Kuklíkem a polmi*, který lze rovněž lokalizovat do oblasti Vlčích hor.

¹⁸² SOA Kutná Hora, Zprávy mincmistrovi 1616-1680, karton č. 126, fol 33.

žehnutí boží. Na tomto dolu, který tehdy dosáhl hloubky asi 20 metrů, byla ve *welmi twrde a odporne černe skale* zastižena poměrně nadějná žíla s lokálními výskyty stříbrných rud. Protože uvedená žíla byla odkryta v hornicky dosud nedotčeném terénu, těžarstvo tehdy žádalo o příspěvek, poskytovaný úřadem nejvyššího mincmistra jako odměna za nalezení nového ložiska.

Kutací práce, podnikané ve Vlčích horách v 17. století, však přinesly málo příznivé výsledky. Žíla, otevřená dolem Požehnutí boží, sledovala sice stejný směr s kuklickým pásmem, tj. SV-JZ, ale vykazovala jen nízké a značně nepravidelné obsahy stříbra. Mimoto vedlejší horninu bylo nutno změkčovat ohněm a z toho důvodu zde musela být založena ještě druhá šachta, používaná k odvádění kouře. Nedostatek finančních prostředků vedl pak v roce 1620 k přerušení dalšího průzkumu ve Vlčích horách.

Pozdější pokusy o exploataci rudních ložisek ve Vlčích horách podnikl v 18. století proutkař J. Dilb. Podle jeho nadsazené zprávy z roku 1722 se nad Přítokami ... *ve Vlčím dolu, kam zasahují protiodžilký z Kuklíku, nalézá mnoho žil, které jsou mocné a ušlechtilé; je zde ještě rozsáhlá hornicky nenarušená oblast, ve které by mohlo být otevřeno mnoho dolů, neboť žíly jsou vcelku 6 láter (mocné?) a obsahují bohaté rudy jako pyrargyrit, galenit a také rostlé stříbro, takže v pravé rudní hloubce mohou vykázat přes 50 i více lotů stříbra.*¹⁸³

Pod dojmem tohoto vyjádření kutnohorský zednický mistr J. Lichtloch založil s pomocí jednoho havíře na výchozu některé z zdejších žil kutací šachtici.¹⁸⁴ Protože výplň této až 60 cm mocné žíly tvořil převážně jen křemen a vedlejší rozložená hornina, musel se Lichtloch po několika letech vzdát dalšího podnikání.

Nový zájem o Vlčí hory projevil pak v 19. století sám kutnohorský horní úřad. Největší vliv na to měla skutečnost, že kuklická dědičná štola, ražená JV směrem, dosáhla již tehdy délky kolem 2 km, aniž na kuklickém pásmu zastihla významnější zrudnění. Proto byl schválen návrh, aby před definitivním rozhodnutím o jejím osudu byl prověřen charakter žilného systému, vystupujícího jednak na Vysoké a jednak na nedalekých Vlčích horách

Komise, která se zabývala tímto problémem, ve zprávě z roku 1817 konstatovala, že ve Vlčích horách ... *probíhají žíly, které byly zčásti odkutány starými horníky, neboť v rokli na severním svahu je výchoz dvou asi 10 láter od sebe vzdálených žil, které jsou složeny z křemene s ještě patrnými, ale z části úplně rozloženými kyzý a které mají téměř paralelní směr s hřbetem Vlčích hor, tj. mezi h 3 až 4. Ve výše položeném terénu se nalézá halda s pinkou, která obsahuje křemennou žilovinu s vtroušenými kyzý a místy i očky galenitu. Podle objemu haldy činila hloubka této šachty asi 10 až 12 sáhů.*¹⁸⁵

Konfrontují-li se tedy všechny tyto údaje, je zřejmé, že hornické práce v oblasti Vlčích hor dosáhly v minulosti pouze nepatrných rozměrů. Nejdůležitější báňskou indicií zde totiž zůstává v 19. století uváděná halda s propadlinou, která pravděpodobně odpovídá někdejší šachtě

¹⁸³ SOA Kutná Hora: Bericht über das kgl. kuttenbergische Bergwerk, sestavil Johann Wenzel Mitis. ... *in den Wolfsgrund allwo die Gegentrümmer von dem Gutglück hinüber setzen, alda befinden sich sehr viel Gänge so sehr mächtig und edel sind auch das ganze Gebirg allda noch verschrotten* (má být pravděpodobně unverschrotten), *worauf sehr viel Gebäu anzubringen seien, sind die Gänge bis 6 Lachter ins Ganze, führen die Gänge reiches Erz mit, als Roth Gulden, Bleiglanz und auch gewachsenes Silber, so in seiner rechten Erztiefe in Halt über 50 und mehr Loth kommt.*

¹⁸⁴ Rudné doly Kutná Hora, Hozáková zpráva. Přílohy č. 1767, str. 350-352: *Übrigens hat ein kuttenberger Mauermeister Johann Lichtloch von einem zu Tag sich ausbeisendem per 2 Schuh mächtigem Gange in dem weiteren Gutglücker oder vielmehr Wolfsgebirge einige Gangarten überbracht, welcher Gang mit einem Hauer belegt worden ist...*

¹⁸⁵ VHÚ Příbram, kart. č. 425.

Boží požehnání, připomínané ve zprávě ze začátku 17. století. Na základě toho lze soudit, že v oblasti Vlčích hor vystupuje několik žil, které však na rozdíl od neopodstatněného názoru proutkaře Dilba mají zcela okrajový ráz a nesporně i malý hospodářský význam.

VRCHLICKÁ PŘEHRADA

Třebaže přehrada na Vrchlici, vybudovaná v údolí tohoto potoka asi 3 km jižně od Kutné Hory, leží ve směru dvou hlavních kutnohorských stříbrnosných pásem, konkrétně oselského a zčásti i grejfského, která sledují SSV-JJZ linii, přesto se v jejím okolí, jak naznačují sporadické zbytky zdejších hornických prací, vyskytují již jen málo významné ložiskové indicie. Nápadnější stopy po dřívějším dolování se dochovaly prakticky jen u hradiště Cimburk, kde bylo zřejmě již ve středověku vyraženo několik štol, jimiž však byly zastíženy převážně slabší a stříbrem chudé žíly. Menší hornický provoz, který lze ještě dnes prokázat téměř aplanovanou haldou, nalézající se po levé straně příjezdové komunikace, byl kdysi veden také nedaleko přehradní hráze. Podle některých zmínek archivních pramenů lze soudit, že tato halda je pozůstatkem některého z dolů, které zde byly založeny pravděpodobně již v 15. století.

Nejznámější z nich byl důl Slaměnc, který svůj název dostal podle stejnojmenného mlýna, situovaného dále na jih v údolí Vrchlice. O tomto dolu, který byl ještě začátkem 16. století v držení jakéhosi těžařstva, byla v roce 1538 podána sice krátká, ale výstižná zpráva.¹⁸⁶ Přestože na něm byla zastížena údajně dosti mocná žíla, která zejména v povrchových partiích vykazovala obsah stříbra kolem 650 g/t, samotný důl byl již tehdy zcela opuštěn.

Na témže ložisku byl pravděpodobně později otevřen také důl Sedlák, na kterém probíhaly menší práce v 16. století. Komisi, která v roce 1560 vykonala jeho prohlídku,¹⁸⁷ byl tento důl považován za dosti nadějný. Žíla, která byla předmětem těžby, měla nesporně S-J směr a západní úklon. Její výplň byla tvořena patrně křemennou žilovinou proniknutou očky a proužky kyzu. Okolní hornina v její blízkosti zřejmě nesla i výrazné známky hydrotermální alterace. Provoz na dolu Sedlák byl však pravděpodobně záhy opět přerušen, protože v roce 1581 byla horním úřadem udělena nová propůjčka jeho měř.

Vedle těchto dvou dolů je v pramenech zmínka, že v roce 1547 byl Jiřímu Vostatkovi z Malína s jeho kverky propůjčen *duol fungrub nad Slamienczem lezycy*.¹⁹¹ Podle této lokalizace se musel důl Fundgrub, tj. nálezná šachta, nalézat jižně od mlýna Slaměnc. Je tedy pravděpodobné, že tento důl je identický s Fundgrubem, na němž byl kolem poloviny 16. století písařem Václav Branný.¹⁸⁸

VYSOKÁ

Málo prozkoumanou okrajovou oblast kutnohorského revíru představuje také Vysoká (kóta 472) a nedaleká stejnojmenná osada, položená zhruba 6 km západně od Kutné Hory. Třebaže tento vrch se vlastně nalézá v přímém jihozápadním pokračování kuklického pásma, přesto mu v minulosti byla starými horníky věnována jen minimální pozornost.

Nejstarší báňskohistorické údaje o Vysoké pocházejí tudíž z doby, kdy se pohaslou slávu

¹⁸⁶ SOA Kutná Hora, Zprávy štejgýřů, kart. č. 142, fol. A 5: *O slamiencyz dolu teez raczyl gest pan minczmaystr mluwiti, zie se gest nalezlo zie gest klufta mocznaa a zie gest swrchny wiecz odtud prubowali a drzy 1 Ct 2½ lotu; y wostane jest na to aby kwerczy toho dolu byli obeslani a gym to polozeno bylo...*

¹⁸⁷ SOA Kutná Hora, Bergwerksrelationen I, 1538-1570, fol. 17, zpráva z roku 1560: *...že jest místo hodný k pawowaní neb jest prawa wiec, skaly welmi spusobny, ktery nesau po sobě kankoví w tom kaňkoví woka kyzu prochazejy a kyzý po kluftě mastny...*

¹⁸⁸ SOA Kutná Hora, Protokoly horního úřadu, 1545-1554, kart. č. 143.

kutnohorského revíru pokoušeli vzkřísit různí proutkaři, mezi nimi pak zejména J. Dilb. Podle jeho zprávy, kterou v roce 1722 předložil kutnohorskému úřadu, byla oblast Vysoké vykreslena s velkými perspektivami: *Žíly, které vystupují ve Vlčím dolu, pokračují odtud dále přes Vysokou vlevo kolem kostela sv. Jana. Jinak je zde dobře vidět, že na místě, kde se táhne napříč velká strž, mohly být založeny staré doly; ačkoliv po štolách ani po haldách nejsou žádné stopy, je možno soudit, že je zde mnoho od povrchu nasazujících žil a že tento terén vypadá velmi nadějně.*¹⁸⁹

Kutnohorský úřad však přes tento posudek ponechal Vysokou stranou svého zájmu. Teprve když čelba kuklické dědičné štoly pronikla na přelomu 18. a 19. století až za tzv. hořejší Kuklík, přistoupilo se na severním úpatí Vysoké k lokálním kutacím pracím. Jejich účelem bylo zjistit, zda se zdejší rudní žíly mohou vůbec stát předmětem rozsáhlejší exploatace a tím také opodstatnit další ražbu kuklické štoly ve směru na jihovýchod. Jak vyplývá ze zprávy ze srpna 1808,¹⁹⁰ byla tehdy v jedné z kutacích rýh odkryta křemenná a zčásti i kalcitem vyplněná žíla, v jejímž podloží vystupovala ještě další jílovitá puklina. K určení jejího přesného směru byla sice později vyražena nová rýha, ale bez očekávaného výsledku. Ačkoliv horní úřad v říjnu 1808 oznámil, že bude pokračovat v průzkumu této pukliny ještě pomocí hloubení, přesto pak další provoz zastavil.

Ložiskové indicie v oblasti Vysoké nemají zřejmě žádné perspektivy. Přihlédne-li se k výsledkům kutacích prací, které zde byly podniknuty začátkem 19. století, je zřejmé, že po geologické i montanistické stránce skončily zcela bez úspěchu, neboť v jejich průběhu byla odkryta jen jediná žíla obsahující pouhé stříbro. Přes tuto skutečnost existují kolem Vysoké stále určité dohady. Nehledě totiž na uvedený průzkum, který se soustředil na severní svah Vysoké, lze ještě dnes na vlastním vrcholku, kde se rozkládají zříceniny někdejšího kláštera s kaplí Jana Křtitele, identifikovat zbytky starších hornických prací, představovaných několika řadami mělkých jam a malých haldíček. Podle některých náznaků jsou lokalizovány na výchozech buď silně prokřemenělých rul nebo pegmatitových žil, na kterých se snad kdysi těžily sklářské suroviny. Možnost, že by tato díla byla pozůstatkem exploatace stříbrnosných žil, je však vzhledem k celkovému vývoji hornické činnosti v tomto terénu patrně zcela vyloučena.

ZBRASLAVICE

Menší stopy starých hornických prací lze identifikovat také jižně od Zbraslavic, v lese po pravé straně státní silnice za osadou Borová směrem ke Hranicím. Jsou tvořeny dvěma skupinami drobných hald a značně aplanovaných pinek většinou porostlých jehličnatými stromy. Důvody a dobu vzniku těchto zbytků někdejší patrně jen průzkumné činnosti není však dnes možno pro nedostatek archivních záznamů zjistit.

ZIBOHLAVY

O zajímavé ložiskové indicii zjištěné nedaleko Zibohlav, položených 3 km JZ od Kolína,

---

¹⁸⁹ *Die dasigen Gänge aber setzen von dort weiter fort über die Vysoká neben dem St. Johan Kirchel linker Hand weg. Sonsten ist alda das wunderbarliches zu sehen, indem es grosse Bruch vom Tag nieder gibt über Kreuz setzend, wo man vermeinete (?) dass da alte Gebäu sein sollten; ist aber weder Stollen noch von Berghalden nicht das Geringste zu sehen, ist also klar abzunehmen, dass alda viele offene Gänge so vom Tag nieder gebrechen, und dieses Gebirg hat ihm am besten gefallen.*

¹⁹⁰ SÚA Praha, ČG mont. 1806-1815, kart. č. 415.

se zmiňuje pouze bývalý kutnohorský archivář J. Fiala. Podle něho¹⁹¹ byl totiž v kamenolomu u této obce před časem odkryt *stříbrnosný couk*. Zda tato žíla byla předmětem nějakého detailnějšího průzkumu, není známo. Proto také zatím zůstává sporná i věrohodnost těchto údajů.

Závěr

Báňskohistorické studium kutnohorského revíru i částí jeho blízkého a vzdálenějšího okolí podává nesporné důkazy, že v tomto rozlehlém, ale velmi flexibilně vymezeném regionu se vedle hlavních většinou již značně vydobytých žilných pásem nalézá také mnoho méně významných ložiskových indicií i hornicky ověřených rudních výskytů, z nichž podstatná většina byla odkryta již v dávné minulosti. Některé z nich byly vzhledem k jejich určité spojitosti s hlavními pásmy kdysi považovány za velmi nadějně, ale skutečnost, že se nakonec staly jen předmětem průzkumu a nikoli samotné těžby, svědčí sama o jejich celkově malém hospodářsko-průmyslovém významu.

Hlavním smyslem průzkumné a prospekční činnosti, podnikané v minulých staletích v kutnohorském revíru, v jeho okrajových částech i ve vzdálenějším okolí, bylo nejen ověřit údajná pokračování, celkový rozsah a případné perspektivy jiných ložiskových oblastí navazujících na centrální pásma, tedy zejména na severním svahu Kaňku, na Karlově, kolem Kuklíku či jižně od Bylanky apod., nýbrž také zjistit existenci dalších v širším okolí předpokládaných drobnějších výskytů stříbrných rud, indikovaných většinou jen stručnými zmínkami archivního materiálu, různými pověstmi či zbytky hald a terénních výkopů.

Kutnohorský revír byl dříve zpravidla ohraničován na severu státní silnicí do Kolína a na jihu údolím Bylanky případně kostelem sv. Trojice. Na tomto území o rozloze cca 30 km² se také nalézají nejrozsáhlejší hlubinné dobývky a nejmohutnější zbytky hald, které zde zanechala převážně středověká a zčásti i nedávná báňská exploatace zdejších žilných pásem. Na tato značně již vyrubaná ložiska navazují jak severně, tak i jižně další do jisté míry samostatné skupiny rudních žil, zejména skaleckých, poličanských, křesetických a jiných. Nicméně vyhledávací a hornický průzkum, který byl veden na těchto žilách, přinesl jen málo příznivé výsledky.

Největší příčinou těchto neúspěchů byl především málo perspektivní charakter odkrytých ložiskových struktur. Na rozdíl od středověku se také ani státním orgánům, ani soukromým nákladnictvům nepodařilo na žádném z těchto ložisek obnovit rozsáhlejší a zejména rentabilní důlní provoz.

I přes tuto skutečnost však průzkumné a hornické práce na okrajích i v širším okolí kutnohorského revíru určitou měrou přispěly k poznání geologické stavby a metalogenetického vývoje tohoto regionu. Nejpozoruhodnější z těchto zjištění je především směrem na jih revíru konstatovaná simplifikace ložiskových struktur, která se projevuje vyklínováním sledovaných rudních žil a poklesem počtu jejich odžilků. Markantně o tom svědčí zejména otvírka jižní části roveňského, grejfského, oselského i kuklického pásma. Např. na tzv. kaveckém pásmu, které ve skutečnosti tvoří součást pásma oselského, je již v prostoru sv. Trojice vyvinuta prakticky jediná, i když poměrně mocná rudní žíla. Také na JZ okraji kuklického pásma, konkrétně v oblasti Nové kutací šachty, vystupuje místo zpeřeného systému žil a odžilků, konstatovaného ještě nad Gruntou, prakticky jediná známá žíla. Třebaže se vyznačuje lokální mocností kolem 60 cm, tedy větší než na severním resp. severovýchodním křídle, přesto je zde již bez vedlejších žil a odžilků.¹⁹²

¹⁹¹ SOA Kutná Hora, Fialova pozůstalost, kart č. 51, třetí složka.

¹⁹² Určitou výjimku podobně jako Skalka na severu tvoří na jižním okraji revíru oblast Poličan, kde vystupuje ještě v poměrně velké vzdálenosti od centra dost výrazný shluk trhlín a žil, které se

Nepříznivý vývoj ložiskových poměrů ve směru na jih a na jihozápad se projevuje také výrazným poklesem zejména stříbrnosné mineralizace. Mnohé ze zdejších žil, které jsou na severních křídlech pásem značně rudonosné, na jižním okraji revíru hluchnou, což ostatně poznal i J. T. A. Peithner, když se v 18. století zabýval okolím Poličan.¹⁹³ K podobným závěrům dospěl i v 19. století hornický průzkum jižní části kuklického pásma.

Podle názorů, vyjádřených řadou báňských odborníků z 19. století, to bylo důsledkem zejména přeměny světlé a křemenem bohaté ruly, vystupující ještě v severním a středním úseku kuklického pásma, směrem na jih v tmavou amfibolitovou rulu,¹⁹⁴ která nepříznivě ovlivňuje rudonosnost všech kutnohorských žil. Nejmarkantněji se to projevilo především v relaci správce VHÚ Příbram rady J. Grimma z konce roku 1844.¹⁹⁵ Na základě toho také VHÚ Příbram doporučil soustředit průzkum buď na JV nebo přímo na S okraj kutnohorského revíru.¹⁹⁶

Následkem postupného vyklínování některých žil a případně i změn jejich směru se kutnohorský revír na svém jižním okraji vějířovitě rozevírá, takže mezi jednotlivými pásmy, konkrétně roveňským, oselským, grejfským a kuklickým, zpravidla narůstají i vzájemné odstupy. Např. vzdálenost mezi roveňským a kuklickým pásmem, která přibližně v úrovni města činí kolem 1000 až 1200 m, dosahuje v linii tvořené údolím Bylanky celkem asi 1400 až 1600 metrů.

Na severním okraji kutnohorského revíru probíhal naproti tomu v minulosti daleko méně rozsáhlý hornický průzkum. Hlavní jeho překážkou zde byla zvyšující se mocnost křídového příkrovu, která také podvazovala možnost intenzivnějšího rozvoje kutacích prací. Nehledě na skalecké pásmo, průzkumná činnost se zde zaměřovala převážně do oblasti rulových výchozů, např. mezi Třemi Dvory a Konárovicemi a dále u Týnce nad Labem.

Nejvíce je zatím po historické stránce známo pásmo skalecké, které vystupuje na nejsevernějším cípu kutnohorského revíru. Podle dnešních poznatků je tvořeno nejméně 5 až 6 výraznějšími žilami převážně SV-JZ směru a mírného SZ úklonu. Skalecké žíly patří vzhledem ke své nízké cca 20 až 30 cm mocnosti a značné nepravidelnosti ke strukturám druhé nebo třetí kategorie, které i přes svou lokálně vysokou kovnatost stříbra, olova i zinku obsahují jen malé zásoby průmyslově významných rud. Proto také s výjimkou dolu Karel Boromejský, který se

---

ovšem vyznačují malou mocností a nízkými obsahy stříbra.

¹⁹³ SÚA Praha, fond Rkp. 2124.

¹⁹⁴ Amfibolit - jak uvádí Sokol na str. 13 - byl dříve nazýván diorit.

¹⁹⁵ VHÚ Příbram, 1842-1852, Sg. 63, kart. č. 527: *...dass der dunkle Gneiss und die hornblendige Gesteine, ferner auch die Serpentin ungünstig sich zeigen und nur die lichten Gneissvarietäten günstig befunden worden sind, welche letztere Ansicht man damit begründen will, dass in dem Gutglücker und auch in dem Skalker Bau die Gänge gewöhnlich in den lichterem Gneissvarietäten edel gewesen sein sollen. Die Richtigkeit dieser Beobachtung und deren Folgerung muss dahin gestellt bleiben, da der Skalka Bau schon zu lange aufgelassen ist als dass sich gegenwärtig die Uiberzeug hievon werden könnte und in dem Gutglückerbaus dunkle und leichte Gneissvarietäten oftmahl abwechseln, die Verhaue der Alten so wie die einzelnen Adelpunkte die neueren Zeit, in Mitte verschiedenen Gneissvarietäten sich befunden und überhaupt eine so genaue unterscheidende und für den Bergbaubetrieb so einflussreiche Beobachtung in dem so engen sehr mühsam zu befahrenden und gerade an den Verhaupunkten stellenweise auch aussgezimmerten Gutglückstollen schwerlich mit Sicherheit gemacht werden kann...die Richtigkeit dieser Beobachtung und deren Folgerung dahin gestellt, bleibt es auffallend, dass gerade in diesem südöstlichen Reviertheile zwar an vielen Punkte kleine Schurfversuche wahrzunehmen aber keine ausgedehnten Haldenzuge als Spuren eines älteren durch längere Zeit betriebenen Bergbaues zu finden sind...*

¹⁹⁶ VHÚ Příbram, 1842-1852, Sg. 63, kart. č. 527.

nalézal v prostoru dvora Skalka, zůstaly předmětem jen omezené a nepravidelné exploatace.

Skalecké pásmo bylo v minulosti pokládáno za severní pokračování buď pásma kuklického,¹⁹⁷ nebo staročeského.¹⁹⁸ Vzhledem ke své topografické situaci i ke svým geologickým poměrům však zřejmě tvoří zcela samostatný ložiskový systém, který se odlišuje jak od kuklického, tak zejména od staročeského pásma.

Vezmou-li se v úvahu výsledky nedávných hornických prací podnikaných v tomto revíru, je nesporné, že některá z hlavních kutnohorských žilných pásem, konkrétně turkaňské či staročeské, pokračují přes hranici kdysi vymezené zóny svého maximálního vývoje dále na sever. Zda stejný rozsah a průběh má také většina ostatních pásem, zůstává zatím jen předmětem dohadů.

Vedle okrajových žilných tahů, navazujících ovšem spíše jen směrově než geologicky na hlavní struktury centrální části kutnohorského revíru, např. skaleckého pásma na severu a bílešovsko-poličanského pásma na jihu, byla řada převážně jen drobnějších ložiskových indicií zjištěna také v jeho blízkém a vzdálenějším okolí, zejména u Týnce nad Labem, u Jakuba, ve Vlčích horách, u Šebestěnic a snad i u Lomce a jinde. Třebaže zde byly během prospekčních prací v rozpětí 16. až 19. století nalezeny v některých případech pravidelně vyvinuté žíly s křemennou nebo kalcitovou výplní obsahující zpravidla rozložené kyzy, přesto jejich podrobnější průzkum byl téměř vždy zastaven pro jejich malou mocnost a zejména pro jejich nízké obsahy stříbra.

Efektivnější z hlediska báňských těžarstev i horního úřadu zůstávala totiž tehdy spíše obnova značně již vydobytých, ale v podstatě ještě určité zásoby chudších stříbrných rud vykazujících dolů, které se nalézaly v centrální části revíru zejména na turkaňském, kuklickém, hloušeckém, grejfském pásmu a jiných. Opětné otevření těchto dolů, zvláště jejich svrchních partií, bylo zpravidla levnější a technicky snadnější než ražba nových úvodních děl v málo známém či nepřístupném terénu. A tak místo nejistého průzkumu nově odkrytých ložiskových indicií v širším okolí kutnohorského revíru byla již tehdy dávana přednost spíše novému zmáhání starých dolů nebo jejich částí přímo v jeho centru.

Prospekční a kutací práce, které v minulosti probíhaly v kutnohorském revíru i v jeho širším okolí, vrhly také zčásti nové světlo i na problematiku zdejších tektonických poměrů. Některými geology, např. Sokolem, Barvířem a dalšími, byla na jižním okraji kutnohorského revíru, např. v prostoru Denemarské štoly,¹⁹⁹ u Wagenknechtova mlýna²⁰⁰ a jinde, uváděna řada

---

¹⁹⁷ Myšlenku o souvislosti pásma skaleckého a kuklického obhajoval zejména J. Barvíř. Podle jeho názoru na severním okraji Kaňku, kde končí hlavní haldové tahy pásma staročeského, turkaňského a rejzského, probíhá mohutná porucha Z-V směru, která odřízla pásmo kuklické a posunula ho k východu, kde vystupuje údajně samostatné pásmo skalecké. Barvíř na základě toho pak dospěl k závěru, že pokud by skalecké pásmo bylo skutečně posunutou částí pásma kuklického, zůstalo by mezi Gruntou a Skalkou dosud neprozkoumané území o délce kolem 1500 metrů, ve kterém také musí vystupovat ještě neprozkoumaná a odhrozená severní část pásma hloušeckého.

Třebaže obě pásma, totiž kuklické a skalecké, mají určité společné znaky, přesto ve své podstatě vykazují značnou rozdílnost, projevující se v jejich celkovém průběhu i úklonu. Žádné z těchto pásem také nekončí na poruše, kterou zde předpokládá Barvíř. Naopak, 5. žíla skaleckého pásma, jak dokazuje její otvírka skaleckou štolou, pokračuje daleko za tuto linii až do prostoru obce Kaňk. Proto také tato pásma nemohou být v žádném případě identická.

¹⁹⁸ Domněnku, kterou o totožnosti pásma staročeského a skaleckého vyslovil kdysi J. Hozák, vyvrátil již v 90. letech 19. století A. Landsinger. Také geologický průzkum, vedený v současné době na severním křídle tzv. hlavní žíly, přinesl další důkazy o naprosto odlišném průběhu a charakteru obou těchto pásem.

¹⁹⁹ Podle R. Sokola *Geologie okolí Kutné Hory*, Kutná Hora, 1925, str. 6, dokazuje přítomnost po-

dislokací, jež měly údajně zásadní vliv na jeho stavbu a mineralizaci, ale při pozdějším báňském průzkumu nebyly na těchto místech zjištěny žádné známky jejich existence.

Třebaže je pravděpodobné, že nějaká porucha V-Z směru vystupuje nedaleko údolí Bylanky, jak nasvědčuje zpráva o dolu Kavky z poloviny 16. století, přesto zřejmě na tomto ložisku, které zde protíná, nezanechala žádné negativní důsledky. Naopak řada indicií dokazuje, že kavecká žíla - stejně jako oselská a grejfská - pokračuje za touto poruchou dále směrem na jih.

Kromě toho se zde patrně vyskytuje systém drobnějších poruch, nazývaných podle svého k hlavní SSV-JJZ linii kosého průběhu většinou šary. Nejvíce těchto *šarů* bylo zatím prokázáno na kuklickém pásnu. Přihlédne-li se však k místy nepravidelnému směru některých žil oselského a grejfského pásma, je možno soudit na jejich existenci také na jižním okraji kutnohorského revíru.

Průzkumnými pracemi na jižním okraji kutnohorského revíru byly ovšem pozitivně prokázány zatím jen dvě mohutné dislokace. První byla překřížena na JZ čelbě kuklické štoly a druhá byla dokonce vyřizována stolou Antonín Paduánský. Bližší charakter těchto dislokací, které mají S-J až SSZ-JJV směr a několikametrovou mocnost, není sice znám, ale přesto nepochybně patří k nejvýznamnějším strukturám celého kutnohorského revíru.

Hornicky nápadné a geologicky zřejmě relevantní jevy, které mohou mít přímou souvislost s dalšími dosud neznámými dislokacemi, byly konstatovány kdysi i na hlavních pásmech v jižní části revíru. Jsou to výskyty *škaredých žabrovitých skal*, podobných horninám povrchových lomů, které byly naraženy již v dřívějších staletích při vyřizování nejhlubších rudních partií na hlavní oselské žíle (mezi Oslem a Flašary, tj. zhruba v úrovni Bylanky) a dále na hlavní grejfské žíle (mezi Hruškami a Višněmi, tj. zhruba SZ od hřbitova vlevo od silnice do Hořan) a na dolu sv. Ducha, tj. severně od údolí Bylanky mezi Kutnou Horou a Přítokami, kde se báňskými pracemi proniklo do hloubek kolem 350 až 450 m pod povrchem. Zda se tyto zatím blíže nevysvětlené a neurčené změny charakteru a struktur nebo spíše vedlejší horniny objevují také na jiných kutnohorských pásmech, zůstává dosud otázkou.

Přihlédne-li se k výsledkům báňskohistorického výzkumu širšího okolí kutnohorského revíru, je zřejmé, že žádná z lokalit, nacházejících se v tomto terénu, nepřichází v úvahu pro detailní monografické zpracování. Není tomu však jen pro celkově malý význam ložiskových indicií, vyskytujících se v jejich blízkosti, nýbrž především proto, že k nim buď nevznikl nebo se nedochoval žádný další archivní materiál, který by mohl blíže osvětlit jak jejich historii, tak jejich hornické či geologické poměry.

---

ruchy v prostoru Denemarské štoly svislé uložení rulových vrstev, *tedy skoro kolmo k rule protějšího břehu*.

²⁰⁰ Mohutné poruchové pásmo předpokládal R. Sokol také zhruba 200 m jižně od mostu přes Vrchlici, tj. zhruba u Wagenknechtova mlýna. Do tohoto území lokalizoval velkou dislokaci také Barvíř.

Jižní část kutnohorského revíru

Mapa A. Lembergera č. 737 z r. 1768.

1. Ústí štoly Antonína Paduánského. Tato štola dosahuje na čelbě svislé hloubky 24½ látra, tj. 45 m pod povrchem. **2.** Zával na této štole. **3.** Světlík na štole Antonína Paduánského. **4.** Žíla Antonín Paduánský. **5.** Antimonitová žíla. **6.** Křížení žíly Antonín Paduánský s antimonitovou žilou. **7.** První žíla u Vrbova mlýna, vystupující ve skále proti sv. Trojici; byla otevřena štolou, v níž bylo ve vzdálenosti 4 m od ústí zjištěno malé hloubení. **8.** Předpokládané křížení této žíly s žilou Ant. Paduánský. **9.** Druhá žíla u Vrbova mlýna, po které byla vyražena asi 30 m dlouhá štola, na níž se asi v 6 m od ústí nalézá menší hloubení. **10.** Křížení této žíly s antimonitovou žilou, pokud nebyla na protější straně údolí odhozena. Podle toho by mohla být totožná s žilou Antonín Paduánský. **11.** Třetí odžilek u Vrbova mlýna. **12.** Čtvrtý odžilek mezi Vrbovým mlýnem a hutěmi, který se u č. **13.** kříží se třetím odžilkem a u č. **14.** se kříží s antimonitovou žilou. **15.** Žíla vystupující u hutí. **16.** Stará kutací šachtice na žíle, která se u č. **17.** patrně kříží s touto tzv. hutní žilou. **17.** Jejich předpokládané křížení. **18.** Dvě kutací šachty, otevřené údajně na odžilku, který se odštěpil nedaleko kostela sv. Václava od roveňského pásma a který probíhá k pinkám zakresleným u bodu č. **19.** **19.** Předpokládaný průběh tohoto odžilku. **20.** Místo průstupu s mocnou křemennou žilou v Poličanech. **21.** Směr této křemenné žíly. **22.** Studna v Poličanech, kde byla zastížena žíla č. **23.** **23.** Směr této žíly. **24.** Ústí štoly pod Poličany, která je dlouhá něco přes 100 m a dosahuje pod poličanským kopcem největší hloubky 40 metrů. Podle návrhu se má tato štola razit dále, protože v jejím směru vystupují další žíly. **25.** Dvě pinky, které se nalézají v protějším hornicky téměř nedotčeném terénu. Patrně vyznačují odhozenou žílu č. **30.** **26.** Propadlina nalézající se pravděpodobně na žíle č. **34.** **27.** Pinky v západní části tohoto území. **28.** Ústí štoly. **29.** Hloubení na této štole. **30.** Pravděpodobný směr sledované žíly. **31.** Kutací rýha na dalším odžilku. **32.** Směr tohoto odžilku. **33.** Das burgerliche Schachtl neboli Měštánská šachtice. **34.** Směr odžilku sledovaného touto šachtou. **35.** Průstup tohoto odžilku se žilou č. **30.** **36.** Průstup tohoto odžilku s odžilkem č. **32.** **37.** Nově založená kutací štola. **38.** Nově zmáhaná štola, která je zřejmě vyražena nejen k šachtě č. **26.** nýbrž patrně dále na jih. **39.** Pinka, nalézající se patrně na žíle, která je otevřena štolou č. **38.** **40.** Ústí staré štoly, kterou byla pravděpodobně vyřizována žíla, otevřená dále šachtou č. **39** a protější štolou č. **38.** Vedle této žíly vystupuje v nadloží ještě další odžilek. **41.** Kostel sv. Trojice. **42.** Hlavní údolí Vrchlice. **43.** Stará hut'. Odtud jsou vedeny nárazové vody k obecnímu mlýnu. **44.** Dnešní provozovaná tzv. střední hut'. **45.** Vrbův mlýn, vybudovaný z bývalé hutí. **46.** Denemarský mlýn. **47.** Mlýn Spálených.

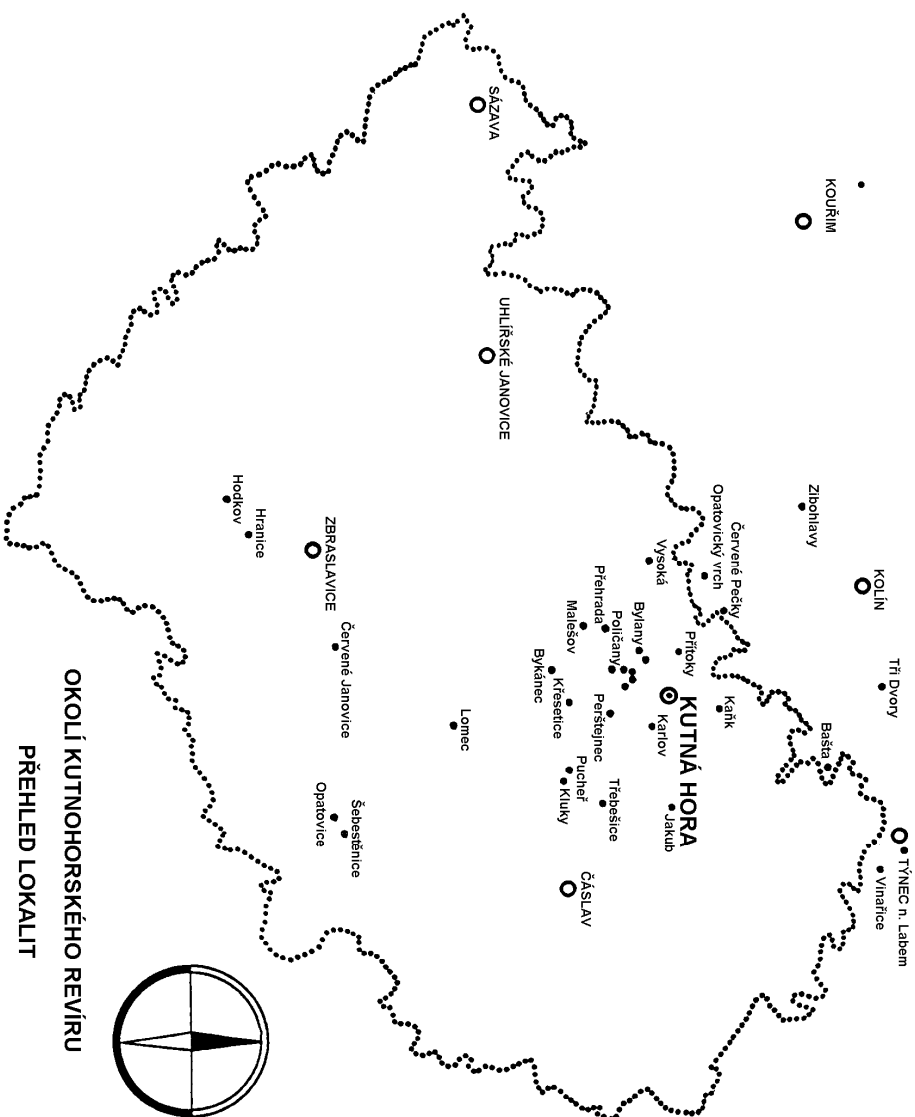
JAROSLAV BÍLEK

KUTNOHORSKÉ DOLOVÁNÍ

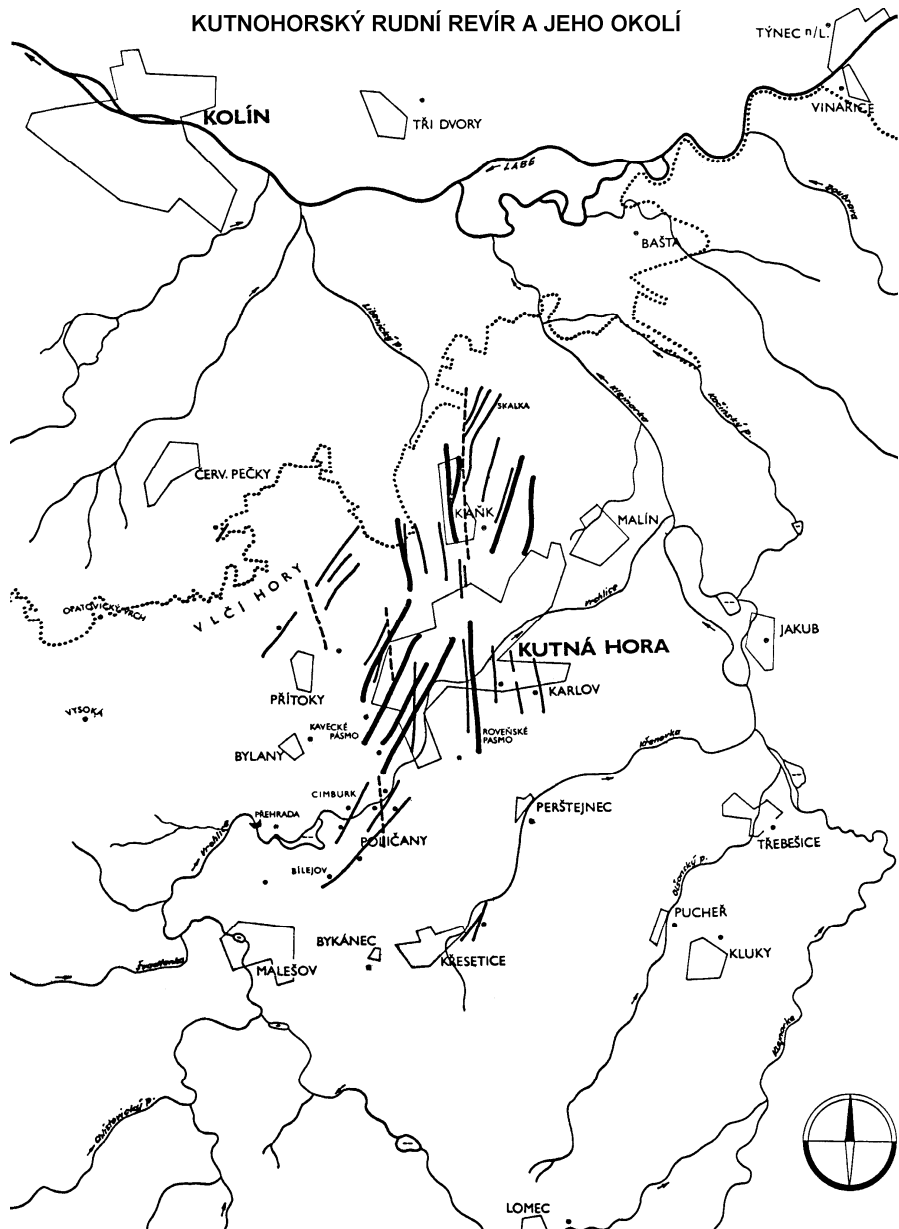
6. KUTACÍ A PRŮZKUMNÉ PRÁCE V KUTNOHORSKÉM REVÍRU A V JEHO OKOLÍ

VI OK

Ruttna KUTNÁ HORA 2000

ISBN 80-86406-09-1

- lokality, na nichž byly v minulosti podnikány vyhledávací nebo průzkumné práce za účelem odkrytí zejména stříbrnosných rudních ložisek
- průběh hlavních rudních struktur kutnohorského revíru
- vedlejší kdysi rovněž dobývané rudní žíly
- významné poruchové zóny nebo dislokace zdejšího revíru

